

9. මහාසතිපට්ඨානසුත්තවණ්ණනා

උද්දෙසචාරකථාවණ්ණනා

373. එවං මෙ සුතන්ති මහාසතිපට්ඨානසුත්තං.

තත්‍රායමපුබ්බපදවණ්ණනා – එකායනො අයං,
භික්ඛවෙ, මග්ගොති කස්මා භගවා ඉදං සුත්තමහාසි?
කුරුරට්ඨවාසිනං.

ගම්භීරදෙසනාපට්ඨගහණසමත්ථතාය.

කුරුරට්ඨවාසිනො කිර භික්ඛු භික්ඛුනියො උපාසකා
උපාසිකායො උතුපච්චයාදිසම්පන්නත්තා තස්ස
රට්ඨස්ස සප්පායඋතුපච්චයසෙවනෙන නිච්චං.

කල්ලසරීරා කල්ලචිත්තා ච භොන්ති. තෙ

චිත්තසරීරකල්ලතාය අනුග්ගහිතපඤ්ඤාබලා

ගම්භීරකථං පට්ඨගහෙනං සමත්ථා භොන්ති. තෙන

නෙසං භගවා ඉමං ගම්භීරදෙසනාපට්ඨගහණසමත්ථතං

සම්පස්සන්තො එකවීසතියා යානෙසු කම්මට්ඨානං

අරහත්තෙ පක්ඛිපිත්වා ඉදං ගම්භීරත්ථං.

මහාසතිපට්ඨානසුත්තං අහාසි. යථා හි පුරිසො

සුවණ්ණවච්චිකොටකං ලභිත්වා තත්ථ නානාපුප්ඵානි

පක්ඛිපෙය්‍ය, සුවණ්ණමඤ්ඡුසං චා පන ලභිත්වා

සත්තරතනානි පක්ඛිපෙය්‍ය, එවං භගවා

කුරුරට්ඨවාසිපරිසං ලභිත්වා ගම්භීරදෙසනං දෙසෙසි.

තෙනෙවෙත්ථ අඤ්ඤානිපි ගම්භීරත්ථානි ඉමස්මිං.

දීසනිකායෙ මහානිදානං මජ්ඣිමනිකායෙ

සතිපට්ඨානං, සාරොපමං, රුක්ඛොපමං, රට්ඨපාලං,

මාගණ්ඩියං, ආනෙඤ්ජසජ්ජායන්ති අඤ්ඤානිපි
සුත්තානි දෙසෙසි.

අපිව තස්මිං ජනපදෙ චතස්සො පරිසා පකතියාව
සතිපට්ඨානභාවනානුයොගමනුයුත්තා විහරන්ති,
අන්තමසො දාසකම්මකරපරිජානාපි
සතිපට්ඨානපටිසංයුත්තමෙව කථං කථෙන්නි.
උදකතිත්ථසුත්තකන්තනට්ඨානාදීසුපි නිරත්ථකකථා
නාම නජ්ජවත්තති. සචෙ කාවි ඉත්ථී “අම්ම, ත්වං
කතරං සතිපට්ඨානභාවනං මනසිකරොසී” ති පුච්ඡිතා
“න කිඤ්චී” ති වදති, තං ගරහන්ති “ධිරත්ථු තව
ජීවිතං, ජීවමානාපි ත්වං මතසදිසා” ති. අථ නං “මා
දානි පුන ඵවමකාසී” ති ඔවදිත්වා අඤ්ඤතරං
සතිපට්ඨානං උග්ගණ්භාපෙන්නි. යා පන “අහං
අසුකසතිපට්ඨානං නාම මනසිකරොමී” ති වදති, තස්සා
“සාධු සාධු” ති සාධුකාරං කත්වා “තව ජීවිතං සුජීවිතං,
ත්වං නාම මනුස්සත්තං පත්තා, තවත්ථාය
සම්මාසම්බුද්ධො උජ්ජන්තො” තිආදීහි පසංසන්ති. න
කෙවලඤ්චෙත්ථ මනුස්සජාතිකාව
සතිපට්ඨානමනසිකාරයුත්තා, තෙ නිස්සාය විහරන්තා
තිරච්ඡානගතාපි.

තත්‍රිදං වත්ථු – ඵකො කිර නටකො සුවපොතකං
ගහෙත්වා සික්ඛාපෙත්තො විචරති. සො
හික්ඛුනුපස්සයං උපනිස්සාය වසිත්වා ගමනකාලෙ
සුවපොතකං පමුස්සිත්වා ගතො. තං සාමණෙරියො

ගහෙත්වා පටිඡග්ගිංසු. බුද්ධරක්ඛිතො තිස්ස නාමං
 අකංසු. තං එකදිවසං පුරතො නිසින්තං දිස්වා මහාථෙරී
 ආභ - “බුද්ධරක්ඛිතා” ති. කිං, අයොති? අත්ථි තෙ
 කොචි භාවනාමනසිකාරොති? නත්ථි, අයොති.
 ආචුසො, පබ්බජිතානං සන්තිකෙ වසන්තෙන නාම
 විස්සට්ඨඅත්තභාවෙන භවිතුං න වට්ටති, කොචිදෙව
 මනසිකාරො ඉච්ඡිතබ්බො, ත්වං පන අඤ්ඤං න
 සක්ඛිස්සසි, “අට්ඨි අට්ඨි” ති සජ්ඣායං කරොහීති.
 සො ථෙරියා ඔවාදෙ යත්වා “අට්ඨි අට්ඨි” ති
 සජ්ඣායන්තො වරති.

තං එකදිවසං පාතොව තොරණග්ගෙ නිසීදිත්වා
 බාලාතපං තපමානං එකො සකුණො නබපඤ්ඡරෙන
 අග්ගහෙසි. සො “කිරි කිරි” ති සද්දමකාසි.
 සාමණෙරියො සුත්වා “අයො බුද්ධරක්ඛිතො
 සකුණෙන ගහිතො, මොචෙම න” ත්ති ලෙඩ්චුආදීති
 ගහෙත්වා අනුබන්ධිත්වා මොචෙසුං. තං ආනෙත්වා
 පුරතො යපිතං ථෙරී ආභ - “බුද්ධරක්ඛිත, සකුණෙන
 ගහිතකාලෙ කිං වින්තෙසි” ති? න, අයො, අඤ්ඤං
 කිඤ්චි වින්තෙසිං, අට්ඨිපුඤ්ඡොච අට්ඨිපුඤ්ඡං
 ගහෙත්වා ගච්ඡති, කතරස්මිං යානෙ විජ්ජකිරිස්සතීති,
 එවං අයො අට්ඨිපුඤ්ඡමෙව වින්තෙසින්ති. සාධු, සාධු,
 බුද්ධරක්ඛිත, අනාගතෙ භවක්ඛයස්ස තෙ පච්චයො
 භවිස්සතීති. එවං තත්ථ තිරච්ඡානගතාපි
 සතිපට්ඨානමනසිකාරයුත්තා. තස්මා නෙසං භගවා
 සතිපට්ඨානබුද්ධිමෙව ජනෙත්තො ඉදං සුත්තමහාසි.

තත්ථ ඵකායනොති ඵකමග්ගො. මග්ගස්ස හි —

“මග්ගො පත්ථො පථො පජ්ජො, අඤ්ඡසං
වට්ඨමායනං;
නාවා උත්තරසෙතූ ව, කුල්ලො ව
හිසිසඬකමො” ති.

බහුනි නාමානි. ස්වායමිධ අයනනාමෙන චුත්තො,
තස්මා ඵකායනො අයං, හික්ඛවෙ, මග්ගොති ඵත්ථ
ඵකමග්ගො අයං, හික්ඛවෙ, මග්ගො න ද්විධා
පථභූතොති ඵවමත්ථො දට්ඨබ්බො. අථ වා ඵකෙන
අයිතබ්බොති ඵකායනො. ඵකෙනාති ගණසඬගණිකං
පහාය වූපකට්ඨෙන පවිචිත්තචිත්තෙන. අයිතබ්බො
පටිපජ්ජිතබ්බො, අයන්ති වා ඵකෙනාති අයනො,
සංසාරතො නිබ්බානං ගච්ඡන්තිති අත්ථො. ඵකස්ස
අයනො ඵකායනො. ඵකස්සාති සෙට්ඨස්ස.
සබ්බසත්තසෙට්ඨො ව භගවා, තස්මා භගවතොති
චුත්තං හොති. කිඤ්චාපි හි තෙන අඤ්ඤෙපි අයන්ති,
ඵවං සන්තෙපි භගවතොව සො අයනො තෙන
උප්පාදිතත්තා. යථාහ “සො හි, බ්‍රාහ්මණ, භගවා
අනුප්පන්තස්ස මග්ගස්ස උප්පාදෙතා” තිආදි (ම. නි.
3.79). අයතීති වා අයනො, ගච්ඡති පවත්තතීති අත්ථො.
ඵකස්මිං අයනොති ඵකායනො, ඉමස්මිඤ්ඤෙව
ධම්මවිනයෙ පවත්තති, න අඤ්ඤත්ථාති චුත්තං හොති.
යථාහ — “ඉමස්මිං බො, සුභද්ද, ධම්මවිනයෙ අරියො
අට්ඨච්චිගිකො මග්ගො උපලබ්භතී” ති (දී. නි. 2.214).

දෙසනාහෙදොයෙව හෙසො, අත්ථතො පන එකොව.
අපිව එකං අයතීති එකායනො. පුබ්බහාගෙ
නානාමුබ්බාවනානායජ්ජවත්තොපි අපරහාගෙ එකං
නිබ්බානමෙව ගච්ඡතීති චුත්තං හොති. යථාහ බුහ්මා
සහම්පති –

එකායනං ජාතිබයන්තදස්සි,
මග්ගං පජානාති හිතානුකම්පි;
එතෙන මග්ගෙන තරිංසු පුබ්බෙ,
තරිස්සන්ති යෙ ව තරන්ති ඔසන්ති. (සං. නි.
5.409);

කෙවි පන “න පාරං දිගුණං යන්තී” ති ගාථානායෙන
යස්මා එකවාරං නිබ්බානං ගච්ඡති, තස්මා
“එකායනො” ති වදන්ති, තං න යුජ්ජති. ඉමස්ස හි
අත්ථස්ස සකිං අයනොති ඉමිනා බ්‍යඤ්ඡනෙන
භවිතබ්බං. යදි පන එකං අයනමස්ස එකා ගති පවත්තීති
එවං අත්ථං යොජෙත්වා චුච්චෙය්‍ය, බ්‍යඤ්ඡනං
යුජ්ජෙය්‍ය, අත්ථො පන උභයථාපි න යුජ්ජති. කස්මා?
ඉධ පුබ්බහාගමග්ගස්ස අධිජ්ජෙතත්තා.
කායාදිවතුආරම්මණජ්ජවත්තො හි
පුබ්බහාගසතිපට්ඨානමග්ගො ඉධාධිජ්ජෙතො, න
ලොකුත්තරො, සො ව අනෙකවාරම්පි අයති,
අනෙකඤ්චස්ස අයනං හොති.

පුබ්බෙපි ව ඉමස්මිං පදෙ මහාථෙරානං සාකච්ඡා
අහොසියෙව. තිපිටකචූළනාගත්ථෙරො

පුබ්බභාගසතිපට්ඨානමග්ගොති ආහ. ආචරියො පනස්ස
 තිපිටකචූළසුමත්ථෙරො මිස්සකමග්ගොති ආහ.
 පුබ්බභාගො හන්තෙති? මිස්සකො, ආචුසොති.
 ආචරියෙ පන පුනස්පුනං හණන්තෙ අප්පට්ඨානිත්වා
 තුණ්හී අහොසි. පඤ්භං අවිනිච්ඡිනිත්වාච උට්ඨහිංසු.
 අථාචරියත්ථෙරො නහානකොට්ඨකං ගච්ඡන්තො
 “මයා මිස්සකමග්ගො කථිතො, චූළනාගො
 පුබ්බභාගමග්ගොති ආදාය වොහරති, කො නු ඛො
 එත්ථ නිච්ඡයො”ති සුත්තන්තං ආදිතො පට්ඨාය
 පරිවත්තෙන්තො “යො හි කොචි, හික්ඛවෙ, ඉමෙ
 චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ එවං භාවෙය්‍ය සත්ත
 වස්සානී”ති ඉමස්මිං යානෙ සල්ලක්ඛෙසි.
 ලොකුත්තරමග්ගො උප්පජ්ජිත්වා සත්ත වස්සානි
 තිට්ඨමානො නාම නත්ථි, මයා චුත්තො
 මිස්සකමග්ගො න ලබ්භති. චූළනාගෙන දිට්ඨො
 පුබ්බභාගමග්ගොච ලබ්භතීති ඤත්වා අට්ඨමියං
 ධම්මසවනෙ සඬ්ඝුට්ඨෙ අගමාසි.

පොරාණකත්ථෙරො කිර පියධම්මසවනා භොන්ති,
 සද්දං සුත්වාච “අහං පයමං, අහං පයම”න්ති
 එකප්පභාරෙතෙච ඔසරන්ති. තස්මිඤ්ච දිවසෙ
 චූළනාගත්ථෙරස්ස වාරො, තෙන ධම්මාසනෙ
 නිසීදිත්වා ඛිජනිං ගහෙත්වා පුබ්බගාථාසු චුත්තාසු
 ථෙරස්ස ආසනපිට්ඨියං ධීතස්ස එතදහොසි – “රහො
 නිසීදිත්වා න වක්ඛාමී”ති. පොරාණකත්ථෙරො හි
 අනුසුයකා භොන්ති. න අත්තනො රුචිමෙච උච්ඡුභාරං

විය එවං උක්ඛිපිත්වා විචරන්ති, කාරණමෙව
 ගණ්හන්ති, අකාරණං විස්සජ්ජෙත්ති. තස්මා ටෙරො
 “ආචුසො, චූළනාගා” ති ආහ. සො ආචරියස්ස විය
 සද්දොති ධම්මං යපෙත්වා “කිං හන්තෙ” ති ආහ.
 ආචුසො, චූළනාග, මයා චුත්තො මිස්සකමග්ගො න
 ලබ්හති, තයා චුත්තො පුබ්බහාගසතිපට්ඨානමග්ගොව
 ලබ්හතීති. ටෙරො චින්තෙසි – “අම්හාකං ආචරියො
 සබ්බපරියත්තිකො තෙපිටකො සුතචුද්ධො,
 එවරූපස්සාපි නාම හික්ඛුනො අයං පඤ්ඤො ආලුලෙති,
 අනාගතෙ මම හාතිකා ඉමං පඤ්ඤං ආලුලෙස්සන්තීති
 සුත්තං ගහෙත්වා ඉමං පඤ්ඤං නිච්චලං කරිස්සාමී” ති
 පටිසම්භිදාමග්ගො “එකායනමග්ගො චුච්චති
 පුබ්බහාගසතිපට්ඨානමග්ගො”.

මග්ගානට්ඨසීගිකො සෙට්ඨො, සච්චානං චතුරො
 පදා;
 විරාගො සෙට්ඨො ධම්මානං, ද්විපදානඤ්ච
 චක්ඛුමා.

එසෙව මග්ගො නත්ථඤ්ඤො, දස්සනස්ස
 විසුද්ධියා;
 එතඤ්ඤි තුම්භෙ පටිපජ්ජථ, මාරසෙනජ්ජමද්දනං;
 එතඤ්ඤි තුම්භෙ පටිපන්තා, දුක්ඛස්සන්තං
 කරිස්සථාති. —

සුත්තං ආහරිත්වා යපෙසි.

මග්ගොති කෙනටියෙන මග්ගො?
නිබ්බානගමනටියෙන නිබ්බානත්ථිකෙහි
මග්ගනීයටියෙන ව. සත්තානං විසුද්ධියාති රාගාදීහි
මලෙහි අභිජ්ඣාවිසමලොභාදීහි ව උපක්කිලෙසෙහි
කිලිට්ඨවිත්තානං සත්තානං විසුද්ධත්ථාය. තථා හි
ඉමිනාව මග්ගෙන ඉතො සතසහස්සකප්පාධිකානං
චතුත්තං අසඬ්ඛොය්‍යානං උපරි එකස්මිංයෙව කප්පෙ
නිබ්බත්තෙ

තණ්හඬිකරමෙධඬිකරසරණඬිකරදීපඬිකරනාමකෙ
බුද්ධෙ ආදිං කත්ථා සකායමුනිපරියොසානා අනෙකෙ
සම්මාසම්බුද්ධා අනෙකසතා පච්චෙකබුද්ධා ගණනපථං
වීතිවත්තා අරියසාවකා චාති ඉමෙ සත්තා සබ්බෙ
විත්තමලං පවාහෙත්ථා පරමවිසුද්ධිං පත්තා.
රූපමලවසෙන පන සංකිලෙසවොදානපඤ්ඤත්තියෙව
නත්ථි. තථා හි —

“රූපෙන සංකිලිටියෙන, සංකිලිස්සන්ති මාණවා;
රූපෙ සුද්ධෙ විසුජ්ඣන්ති, අනක්ඛාතං
මහෙසිනා.

විත්තෙන සංකිලිටියෙන, සංකිලිස්සන්ති මාණවා;
විත්තෙ සුද්ධෙ විසුජ්ඣන්ති, ඉති චුත්තං
මහෙසිනා”.

යථාහ — “විත්තසංකිලෙසා, හික්ඛවෙ, සත්තා
සංකිලිස්සන්ති, විත්තවොදානා විසුජ්ඣන්ති” ති. තඤ්ච

චිත්තවොදානං ඉමිනා සතිපට්ඨානමග්ගෙන භොති.
තෙනාහ “සත්තානං විසුද්ධියා” ති.

සොකපරිදෙවානං සමතික්කමායාති සොකස්ස ච
පරිදෙවස්ස ච සමතික්කමාය පහානායාති අත්ථො,
අයඤ්ඨි මග්ගො භාවිතො සත්තතිමහාමත්තාදීනං විය
සොකසමතික්කමාය, පටාවාරාදීනං විය
පරිදෙවසමතික්කමාය සංචත්තති. තෙනාහ
“සොකපරිදෙවානං සමතික්කමායා” ති. කිඤ්චාපි හි
සත්තතිමහාමත්තො –

“යං පුබ්බෙ තං විසොධෙහි, පච්ඡා තෙ මාතු
කිඤ්චනං;
මජ්ඣෙ වෙ තො ගහෙස්සසි, උපසන්තො
චරිස්සසි” ති. (සු. නි. 945);

ඉමං ගාථං සුත්ථාව සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං
පත්තො. පටාවාරා –

“න සන්ති පුත්තා තාණාය, න පිතා නාපි
බන්ධවා;
අත්තකෙනාධිපත්තස්ස, නත්ථි ඤාතීසු
තාණතා” ති. (ධ. ප. 288);

ඉමං ගාථං සුත්ථා සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨිතා.
යස්මා පන කායවෙදනාවිත්තධම්මෙසු කඤ්චි ධම්මං
අනාමසිත්ථා භාවනා නාම නත්ථි, තස්මා තෙපි ඉමිනාව

මග්ගෙන සොකපරිදෙවෙ සමතික්කන්තාති
වෙදිතබ්බා.

දුක්ඛදොමනස්සානං අත්ථචිගමායාති
කායිකදුක්ඛස්ස වෙනසිකදොමනස්සස්ස වාති ඉමෙසං
ද්විත්තං අත්ථචිගමාය, නිරොධායාති අත්ථො. අයඤ්ඨි
මග්ගො භාවිතො තිස්සත්ථෙරාදීනං විය දුක්ඛස්ස,
සක්කාදීනං විය ච දොමනස්සස්ස අත්ථචිගමාය
සංවත්තති.

තත්‍රායං අත්ථදීපනා – සාවත්ථියං කිර තිස්සො නාම
කුටුම්භිකපුත්තො චත්තාලීස හිරඤ්ඤකොට්ඨො පභාය
පබ්බජිත්වා අගාමකෙ අරඤ්ඤෙ විහරති. තස්ස
කනිට්ඨභාතු හරියා “ගච්ඡථ, නං ජීවිතා
වොරොපෙඨා” ති පඤ්චසතෙ වොරෙ පෙසෙසි. තෙ
ගන්ත්වා ථෙරං පරිවාරෙත්වා නිසීදිංසු. ථෙරො ආභ –
“කස්මා ආගතත්ථ උපාසකා” ති? තං ජීවිතා
වොරොපෙස්සාමාති. පාටිභොගං මෙ උපාසකා,
ගහෙත්වා අජ්ජෙකරත්තිං ජීවිතං දෙඨාති. කො තෙ,
සමණ, ඉමස්මිං යානෙ පාටිභොගො භවිස්සතීති?
ථෙරො මහන්තං පාසාණං ගහෙත්වා ද්වෙ උරුට්ඨිති
හින්දිත්වා “චට්ටති උපාසකා පාටිභොගො” ති ආභ.
තෙ අපක්කමිත්වා චචිකමනසිසෙ අග්ගිං කත්වා
නිපජ්ජිංසු. ථෙරස්ස වෙදනං වික්ඛම්භෙත්වා සීලං
පච්චවෙක්ඛතො පරිසුද්ධං සීලං නිස්සාය
ජීතිපාමොජ්ජං උජ්ජජී. තතො අනුක්කමෙන

විපස්සනං වඩ්ඪෙත්තො තියාමරත්තිං සමණධම්මං
කත්වා අරුණුග්ගමනෙ අරහත්තං පත්තො ඉමං උදානං
උදානෙසි -

“උභො පාදානි හින්දිත්වා, සඤ්ඤපෙස්සාමි වො
අහං;
අට්ටියාමි හරායාමි, සරාගමරණං අහං.

එවාහං චින්තයිත්වාන, යථාභූතං විපස්සිසං;
සම්පත්තෙ අරුණුග්ගමිහි, අරහත්තමපාපුණි”න්ති.

අපරෙපි තිංස හික්ඛු භගවතො සන්තිකෙ
කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා අරඤ්ඤවිහාරෙ වස්සං
උපගන්ත්වා “ආචුසො, තියාමරත්තිං සමණධම්මොව
කාතබ්බො, න අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස සන්තිකං
ආගන්තබ්බ”න්ති වත්වා විහරිංසු. තෙසං සමණධම්මං
කත්වා පච්චුසසමයෙ පචලායන්තානං එකො බ්‍යග්ඝො
ආගන්ත්වා එකෙකං හික්ඛුං ගහෙත්වා ගච්ඡති. න
කොපි “මං බ්‍යග්ඝො ගණ්හි”ති වාවම්පි නිච්ඡාරෙසි.
එවං පඤ්චස්ස දසස්ස හික්ඛුස්ස බාදිතෙස්ස උපොසඨදිවසෙ
“ඉතරෙ, ආචුසො, කුහි”න්ති පුච්ඡිත්වා ඤත්වා ච
“ඉදානි ගහිතෙන ගහිතොම්හීති වත්තබ්බ”න්ති වත්වා
විහරිංසු. අථ අඤ්ඤතරං දහරහික්ඛුං පුරිමනයෙනෙව
බ්‍යග්ඝො ගණ්හි. සො “බ්‍යග්ඝො හත්තෙ”ති ආහ.
හික්ඛු කත්තරදණ්ඨෙව ච උක්කායො ච ගහෙත්වා
මොචෙස්සාමාති අනුබන්ධිංසු. බ්‍යග්ඝො හික්ඛුනං
අගතිං ඡිත්තතට්ඨානමාරුය්හ තං හික්ඛුං

පාදඬුගුට්ඨකතො පට්ඨාය බාදිතුං ආරහි. ඉතරෙපි
“ඉදානි සජ්ජුරිස, අම්භෙහි කත්තබ්බං නත්ථී, හික්ඛුනං
විසෙසො නාම ඵවරුපෙ යානෙ පඤ්ඤායතී”ති
ආහංසු. සො බ්‍යග්ගමුඛෙ නිපන්තොව තං වෙදනං
වික්ඛම්භෙත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්තො යාව
ගොජ්ඵකා බාදිතසමයෙ සොතාපන්තො භුත්වා, යාව
ජණ්ණුකා බාදිතසමයෙ සකදාගාමී, යාව නාහියා
බාදිතසමයෙ අනාගාමී භුත්වා, හදයරුපෙ
අබාදිතෙයෙව සහ පට්ඨමිහිදාහි අරහත්තං පත්වා ඉමං
උදානං උදානෙසි –

“සීලවා වතසම්පන්තො, පඤ්ඤවා සුසමාහිතො;
මුහුත්තං පමාදමත්වාය,
බ්‍යග්ගෙතොරුද්ධමානසො.

පඤ්ජරස්මිං ගහෙත්වාන, සීලාය උපරී කතො;
කාමං බාදතු මං බ්‍යග්ගො, අට්ඨියා ච න්භාරුස්ස
ච;
කිලෙසෙ ඛෙපයිස්සාමි, චුසිස්සාමි
විමුත්තිය”ත්ති.

අපරොපි පිතමල්ලත්ථෙරො නාම ගිහිකාලෙ කීසු
රජ්ජෙසු පටාකං ගහෙත්වා තම්ඛපණ්ණිදීපං ආගම්ම
රාජානං පස්සිත්වා රඤ්ඤා කතානුග්ගහො ඵකදිවසං
කිලඤ්ජකාපණ්ණාලද්වාරෙන ගච්ඡන්තො “රුපං,
හික්ඛවෙ, න තුම්භාකං, තං පජහථ, තං වො පහීනං
දීසරත්තං හිතාය සුබාය භවිස්සතී”ති න

තුම්භාකවාකාසං සුත්වා චිත්තෙසි “නොව කිර රූපං
 අත්තනො, න වෙදනා” ති. සො තංයෙව අභිකුසං
 කත්වා නික්ඛමිත්වා මහාවිහාරං ගන්ත්වා පබ්බජ්ජං
 යාවිත්වා පබ්බජ්ජතො උපසම්පන්නො ද්වෙමාතිකා
 පගුණා කත්වා තිංස හික්ඛු ගහෙත්වා
 ගබ්ලවාලියඅභිගණං ගන්ත්වා සමණධම්මං අකාසි.
 පාදෙසු අවහන්තෙසු ජණ්ණුකෙහි වච්ඤාමති. තමෙනං
 රත්තිං එකො මිගලද්දකො මිගොති මඤ්ඤමානො
 පහරි. සත්ති විනිවිජ්ඣත්වා ගතා, සො තං සත්තිං
 හරාපෙත්වා පහරණුමුඛාති තිණුවට්ටියා පුරාපෙත්වා
 පාසාණපිට්ඨියං අත්තානං නිසීදාපෙත්වා ඔකාසං
 කාරෙත්වා විපස්සනං වඩ්චෙත්වා සහ පටිසම්භිදාහි
 අරහත්තං පත්වා උක්කාසිතසද්දෙන ආගතානං
 හික්ඛනං බ්‍යාකරිත්වා ඉමං උදානං උදානෙසි –

“භාසිතං බුද්ධසෙට්ඨස්ස,
 සබ්බලොකග්ගවාදිනො;
 න තුම්භාකමීදං රූපං, තං ජහෙය්‍යාථ හික්ඛවො.

අනිච්චා වත සච්චාරා, උප්පාදවයධම්මිනො;
 උප්පජ්ජිත්වා නිරුජ්ඣන්ති, තෙසං චූපසමො
 සුඛො” ති.

එවං තාව අයං මග්ගො තිස්සත්ථෙරාදීනං විය
 දුක්ඛස්ස අත්ථච්චගමාය සංවත්තති.

සක්කො පන දෙවානම්න්දො අත්තනො
පඤ්චවිධපුබ්බනිමිත්තං දිස්වා මරණභයසන්තප්පිතො
දොමනස්සජාතො භගවන්තං උපසඩ්ධිකම්ත්වා පඤ්ඤං
පුච්ඡී. සො උපෙක්ඛාපඤ්ඤවිස්සජ්ජනාවසානෙ
අසීතිසහස්සාහි දෙවතාහි සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ
පතිට්ඨාසි. සා චස්ස උපපත්ති පුන පාකතිකාව අහොසි.

සුබ්බමාපි දෙවපුත්තො අච්ඡරාසහස්සපරිවුතො
සග්ගසම්පත්තිං අනුභොති. තත්ථ පඤ්චසතා
අච්ඡරායො රුක්ඛතො පුජ්ජානි ඔවිනන්තියො චචිත්වා
නිරයෙ උප්පන්තා. සො “කිං ඉමා විරායන්තී”ති
උපධාරෙන්තො තාසං නිරයෙ නිබ්බත්තනභාවං
ඤ්ඤත්වා “කිත්තකං නු ඛො මම ආයු”ති
උපපරික්ඛන්තො අත්තනො ආයුපරික්ඛයං විදිත්වා
චචිත්වා තත්ථෙව නිරයෙ නිබ්බත්තනභාවං දිස්වා
භීතො අතිවිය දොමනස්සජාතො හුත්වා “ඉමං මෙ
දොමනස්සං සත්ථා විනයිස්සති, න අඤ්ඤො”ති
අවසෙසා පඤ්චසතා අච්ඡරායො ගහෙත්වා භගවන්තං
උපසඩ්ධිකම්ත්වා පඤ්ඤං පුච්ඡී —

“නිච්චං උත්තස්තමිදං චිත්තං, නිච්චං උබ්බිග්ගිදං
මනො;

අනුප්පන්තෙසු කිච්ඡෙසු, අථො උප්පතිතෙසු ච;
සචෙ අත්ථී අනුත්තස්තං, තං මෙ අක්ඛාහි
පුච්ඡිතොති. (සං. නි. 1.98);

තතො නං භගවා ආහ —

“නාඤ්ඤත්‍ර ඛොජ්ඣා තපසා,
නාඤ්ඤත්‍රිත්‍රියසංචරා;
නාඤ්ඤත්‍ර සබ්බනිස්සග්ගා, සොත්ථිං පස්සාමි
පාණින”න්ති. (සං. නි. 1.98);

සො දෙසනාපරියොසානෙ පඤ්චනි අච්ඡරාසතෙනි
සද්ධිං සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය තං සම්පත්තිං
ථාවරං කත්වා දෙවලොකමෙව අගමාසීති. ඵ්චං අයං
මග්ගො භාවිතො සක්කාදීනං විය දොමනස්සස්ස
අත්ථචගමාය සංචත්තතීති වෙදිතබ්බො.

ඤායස්ස අධිගමායාති ඤායො චූච්චති අරියො
අට්ඨච්චිගිකො මග්ගො, තස්ස අධිගමාය, පත්තියාති
චුත්තං හොති. අයඤ්ඤි පුබ්බභාගෙ ලොකියො
සතිපට්ඨානමග්ගො භාවිතො ලොකුත්තරමග්ගස්ස
අධිගමාය සංචත්තතී. තෙනාහ “ඤායස්ස
අධිගමායා”ති. නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියායාති
තණ්හාවානවිරහිතත්තා නිබ්බානන්ති ලද්ධනාමස්ස
අමතස්ස සච්ඡිකිරියාය, අත්තපච්චක්ඛතායාති චුත්තං
හොති. අයඤ්ඤි මග්ගො භාවිතො අනුපුබ්බෙන
නිබ්බානසච්ඡිකිරියං සාධෙති. තෙනාහ “නිබ්බානස්ස
සච්ඡිකිරියායා”ති.

තත්ථ කිඤ්චාපි “සත්තානං විසුද්ධියා”ති චුත්තෙ
සොකසමතික්කමාදීනි අත්ථතො සිද්ධානෙව හොන්ති,
ඨපෙත්වා පන සාසනසුත්තිකොව්දෙ අඤ්ඤෙසං න

පාකටානී, න ච භගවා පඨමං සාසනායුත්තීකොවිදං
 ජනං කත්වා පච්ඡා ධම්මං දෙසෙති. තෙන තෙනෙව
 පන සුත්තෙන තං තං අත්ථං ඤාපෙති. තස්මා ඉධ යං
 යං අත්ථං එකායනමග්ගො සාධෙති, තං තං පාකටං
 කත්වා දස්සෙත්තො “සොකපරිදෙවානං
 සමතික්කමායා” තිආදිමාහ. යස්මා චා යා සත්තානං
 විසුද්ධි එකායනමග්ගෙන සංවත්තති, සා
 සොකපරිදෙවානං සමතික්කමෙන භොති.
 සොකපරිදෙවානං සමතික්කමො දුක්ඛදොමනස්සානං
 අත්ථචිගමෙන, දුක්ඛදොමනස්සානං අත්ථචිගමො
 ඤායස්සාධිගමෙන, ඤායස්සාධිගමො නිබ්බානස්ස
 සච්ඡිකිරියාය. තස්මා ඉමම්පි කමං දස්සෙත්තො
 “සත්තානං විසුද්ධියා” ති චත්වා “සොකපරිදෙවානං
 සමතික්කමායා” තිආදිමාහ.

අපිච චණ්ණභණ්ණනමෙතං එකායනමග්ගස්ස. යථෙච
 හි භගවා — “ධම්මං වො, භික්ඛවෙ, දෙසෙස්සාමි
 ආදිකල්යාණං මජ්ඣකල්යාණං
 පරියොසානකල්යාණං සාත්ථං සබ්බඤ්ජනං
 කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙස්සාමි
 යදිදං ඡඡක්කානී” ති (ම. නි. 3.420) ඡඡක්කදෙසනාය
 අට්ඨහි පදෙහි චණ්ණං අභාසි. යථා ච
 අරියවංසදෙසනාය “චත්තාරොමෙ, භික්ඛවෙ,
 අරියවංසා අග්ගඤ්ඤා රත්තඤ්ඤා වංසඤ්ඤා
 පොරාණා අසංකිණ්ණා අසංකිණ්ණපුබ්බා න
 සච්ඡිකියන්ති න සච්ඡිකියස්සන්ති, අප්පට්ඨකුට්ඨා

පාකටො හොති. නානප්පකාරකා හි
 අනියානිකමග්ගාපි මග්ගාත්වෙච චුච්චන්ති.
 “සත්තානං විසුද්ධියා” තිආදිමිහි පන චුත්තෙ “අයං
 කිර මග්ගො චත්තාරො උපද්දවෙ හනති, තයො
 විසෙසෙ ආවහති” ති උස්සාහජාතා ඉමං ධම්මදෙසනං
 උග්ගහෙතඛ්ඛං පරියාපුණ්ණඛ්ඛං ධාරෙතඛ්ඛං
 වාචෙතඛ්ඛං, ඉමඤ්ච මග්ගං භාවෙතඛ්ඛං
 මඤ්ඤිස්සන්තීති චණ්ණං භාසන්තො “සත්තානං
 විසුද්ධියා” තිආදිමාහ. යථා ච
 සතසහස්සග්ගසනිකපණ්ඩුකම්ඛලවාණිජුපමා; එවං
රත්තප්මබුනදසුවණ්ණඋදකප්පසාදකමණ්ණරතනසුවිසුද්
ධමුත්තරතනපවාලාදිවාණිජුපමාදයොපෙත්ථ
 ආහරිතඛ්ඛා.

යදිදන්ති නිපාතො, යෙ ඉමෙති අයමස්ස අත්ථො.
 චත්තාරොති ගණනපරිච්ඡෙදො. තෙන න තතො
 හෙට්ඨා, න උද්ධන්ති සතිපට්ඨානපරිච්ඡෙදං දීපෙති.
 සතිපට්ඨානාති තයො සතිපට්ඨානා සතිගොචරොපි
 තිධා පටිපන්නොසු සාවකෙසු සත්ථුනො
 පටිසානුන යථිතිචත්තතාපි, සතිපි. “චතුත්තං,
 හික්ඛවෙ, සතිපට්ඨානානං සමුදයඤ්ච අත්ථචිගමඤ්ච
 දෙසෙස්සාමි, තං සුණාථ...පෙ.... කො ච, හික්ඛවෙ,
කායස්ස සමුදයො. ආහාරසමුදයා කායස්ස
 සමුදයො” තිආදිසු (සං. නි. 5.408) හි සතිගොචරො
 සතිපට්ඨානන්ති චුච්චති. තථා “කායො උපට්ඨානං

නො සති, සති පන උපට්ඨානඤ්චෙව සති වා” තිආදීසුපි (පටි. ම. 3.35). තස්සත්ථො – පතිට්ඨාති අස්මින්ති පට්ඨානං. කා පතිට්ඨාති? සති. සතියා පට්ඨානං සතිපට්ඨානං, පධානං යානන්ති වා පට්ඨානං. සතියා පට්ඨානං සතිපට්ඨානං හත්ථිට්ඨානඅස්සට්ඨානාදීනි විය.

“තයො සතිපට්ඨානා යදරියො සෙවති, යදරියො සෙවමානො සත්ථා ගණමනුසාසිතුං අරහතී” ති (ම. නි. 3.311) එත්ථ තිධා පටිපන්තෙසු සාවකෙසු සත්ථුනො පටිසානුන යථිතිවත්තතා “සතිපට්ඨාන”න්ති චුත්තා. තස්සත්ථො – පට්ඨපෙතඛිඛතො පට්ඨානං, පවත්තයිතඛිඛතොති අත්ථො. කෙන පට්ඨපෙතඛිඛතොති? සතියා. **සතියා පට්ඨානං සතිපට්ඨානං.** “චත්තාරො සතිපට්ඨානා භාවිතා බහුලීකතා සත්ත සම්බොජ්ඣකඛිගෙ පරිපුරෙත්තී” තිආදීසු (ම. නි. 3.147) පන සතියෙව “සතිපට්ඨානං” ති චුච්චති. තස්සත්ථො – පට්ඨාතීති පට්ඨානං, උපට්ඨාති ඔක්කන්දිත්වා පක්ඛන්දිත්වා පත්ථරිත්වා පවත්තතීති අත්ථො. සතියෙව සතිපට්ඨානං. අථ වා **සරණට්ඨෙත සති,** උපට්ඨානට්ඨෙත පට්ඨානං. ඉති සති ව සා පට්ඨානං වාතිපි සතිපට්ඨානං. ඉදම්ධාධිජ්ජෙතං.

යදි එවං කස්මා “සතිපට්ඨානා” ති බහුවචනං? **සතිබහුත්තා.** ආරම්මණහෙදෙන හි බහුකා එතා

සතියො. අථ මග්ගොති කස්මා එකවචනං?

මග්ගට්ඨෙයන එකත්තා. චතස්සොපි හි එතා සතියො මග්ගට්ඨෙයන එකත්තං ගච්ඡන්ති. චූත්තඤ්ඤොහෙනං – “මග්ගොති කෙනට්ඨෙයන මග්ගො?

නිබ්බානගමනට්ඨෙයන. නිබ්බානත්ථිකෙහි මග්ගනීයට්ඨෙයන චා”ති. චතස්සොපි චෙතා අපරභාගෙ කායාදීසු ආරම්මණෙසු කිච්චං සාධයමානා නිබ්බානං ගච්ඡන්ති, ආදිතො පට්ඨාය ච නිබ්බානත්ථිකෙහි මග්ගියන්ති, තස්මා චතස්සොපි එකො මග්ගොති චූච්චන්ති. එවඤ්ඤව සති වචනානුසන්ධිතා සානුසන්ධිකාව දෙසනා හොති, “මාරසෙනප්පමද්දනං, චො හික්ඛචෙ, මග්ගං දෙසෙස්සාමි, තං සුඤ්ඤං...පෙ.... කතමො ච, හික්ඛචෙ, මාරසෙනප්පමද්දනො මග්ගො? යදිදං සත්ත ඛොජ්ඣකංඛා”තිආදීසු (සං. නි. 5.224) විය. යථා මාරසෙනප්පමද්දනොති ච, සත්ත ඛොජ්ඣකංඛාති ච අත්ථතො එකං, බ්‍යඤ්ඤනමෙචෙත්ථ නානං. එවං “එකායනමග්ගො”ති ච “චත්තාරො සතිපට්ඨානා”ති ච අත්ථතො එකං, බ්‍යඤ්ඤනමෙචෙත්ථ නානං, තස්මා මග්ගට්ඨෙයන එකත්තා එකවචනං. ආරම්මණහෙදෙන සතිබ්‍රහ්මත්තා බ්‍රහ්මවචනං චෙදිතබ්බං.

කස්මා පන භගවතා චත්තාරොච සතිපට්ඨානා චූත්තා අනුනා අනධිකාති? චෙනෙයාහිතත්තා. තණ්හාවරිතදිට්ඨිවරිතසමථයානිකවිපස්සනායානිකෙසු හි මන්දතික්ඛවසෙන ද්වෙධා ද්වෙධා පචත්තෙසු

වෙනෙයොසු මන්දස්ස තණ්හාවර්තස්ස ඔලාරිකං
 කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානං විසුද්ධිමග්ගො, තික්ඛස්ස
 සුබ්බං වෙදනානුපස්සනාසතිපට්ඨානං. දිට්ඨිවර්තස්සපි
 මන්දස්ස නාතිප්පහෙදගතං
 විත්තානුපස්සනාසතිපට්ඨානං විසුද්ධිමග්ගො,
 තික්ඛස්ස අතිප්පහෙදගතං
 ධම්මානුපස්සනාසතිපට්ඨානං විසුද්ධිමග්ගො.
 සමථයානිකස්ස ච මන්දස්ස අකිච්ඡෙන
 අධිගන්තබ්බනිමිත්තං පයමං සතිපට්ඨානං
 විසුද්ධිමග්ගො, තික්ඛස්ස ඔලාරිකාරම්මණෙ
 අසණ්ඨහනතො දුතියං. විපස්සනායානිකස්සපි
 මන්දස්ස නාතිප්පහෙදගතාරම්මණං තතියං, තික්ඛස්ස
 අතිප්පහෙදගතාරම්මණං චතුත්ථං. ඉති චත්තාරොච
 චුත්තා අනුනා අනධිකාති.

සුභසුඛනිච්චඅත්තභාවවිපල්ලාසප්පභානත්ථං චා.
 කායො හි අසුභො, තත්ථ ච සුභවිපල්ලාසවිපල්ලත්ථා
 සත්තා. තෙසං තත්ථ අසුභභාවදස්සනෙන තස්ස
 විපල්ලාසස්ස පභානත්ථං පයමං සතිපට්ඨානං චුත්තං.
 සුඛං නිච්චං අත්තාති ගහිතෙසුපි ච වෙදනාදීසු වෙදනා
 දුක්ඛා, විත්තං අනිච්චං, ධම්මා අනත්තා, තෙසු ච
 සුඛනිච්චඅත්තවිපල්ලාසවිපල්ලත්ථා සත්තා. තෙසං
 තත්ථ දුක්ඛාදිභාවදස්සනෙන තෙසං විපල්ලාසානං
 පභානත්ථං සෙසානි තිණි චුත්තානීති ඵ්චං
 සුභසුඛනිච්චඅත්තභාවවිපල්ලාසප්පභානත්ථං චා
 චත්තාරොච චුත්තා අනුනා අනධිකාති වෙදිතබ්බා. න

කෙවලඤ්ච විපල්ලාසප්පභානත්ථමෙව, අථ ඛො
චතුරොසයොගාසවගන්ථඋපාදානඅගතිපභානත්ථමිපි
චතුඛ්ඛිධාහාරපරිඤ්ඤත්ථඤ්ච චත්තාරොච චුත්තාති
වෙදිතඛ්ඛො. අයං තාව පකරණනයො.

අට්ඨකථායං පන සරණවසෙන වෙච
එකත්තසමොසරණවසෙන ච එකමෙව සතිපට්ඨානං
ආරම්මණවසෙන චත්තාරොති එතදෙව චුත්තං. යථා හී
චතුද්ද්වාරෙ නගරෙ පාචීනතො ආගච්ඡන්තා
පාචීනදිසාය උට්ඨානකං හණ්ඩං ගහෙත්වා
පාචීනද්ද්වාරෙන නගරමෙව පවිසන්ති, දක්ඛිණතො.
පච්ඡිමතො. උත්තරතො ආගච්ඡන්තා උත්තරදිසාය
උට්ඨානකං හණ්ඩං ගහෙත්වා උත්තරද්ද්වාරෙන
නගරමෙව පවිසන්ති; එවං – සම්පදමිදං වෙදිතඛ්ඛං.
නගරං විය හී නිඛ්ඛානමභානගරං, ද්වාරං විය
අට්ඨච්චිගිකො ලොකුත්තරමග්ගො, පාචීනදිසාදයො විය
කායාදයො.

යථා පාචීනතො ආගච්ඡන්තා පාචීනදිසාය
උට්ඨානකං හණ්ඩං ගහෙත්වා පාචීනද්ද්වාරෙන
නගරමෙව පවිසන්ති, එවං කායානුපස්සනාමුඛෙන
ආගච්ඡන්තා චුද්දසවිධෙන කායානුපස්සනං භාවෙත්වා
කායානුපස්සනාභාවනානුභාවනිඛ්ඛත්තෙන
අරියමග්ගෙන එකං නිඛ්ඛානමෙව ඔසරන්ති. යථා
දක්ඛිණතො ආගච්ඡන්තා දක්ඛිණාය දිසාය උට්ඨානකං
හණ්ඩං ගහෙත්වා දක්ඛිණද්ද්වාරෙන නගරමෙව

පවිසන්ති, එවං වෙදනානුපස්සනාමුබ්බන ආගච්ඡන්තා
නවවිධෙන වෙදනානුපස්සනං භාවෙත්වා
වෙදනානුපස්සනාභාවනානුභාවනිබ්බත්තෙන
අරියමග්ගෙන එකං නිබ්බානමෙව ඔසරන්ති. යථා
පච්ඡිමකො ආගච්ඡන්තා පච්ඡිමදිසාය උට්ඨානකං
භණ්ඩං ගහෙත්වා පච්ඡිමද්වාරෙන නගරමෙව
පවිසන්ති, එවං චිත්තානුපස්සනාමුබ්බන ආගච්ඡන්තා
සොළසවිධෙන චිත්තානුපස්සනං භාවෙත්වා
චිත්තානුපස්සනාභාවනානුභාවනිබ්බත්තෙන
අරියමග්ගෙන එකං නිබ්බානමෙව ඔසරන්ති. යථා
උත්තරකො ආගච්ඡන්තා උත්තරදිසාය උට්ඨානකං
භණ්ඩං ගහෙත්වා උත්තරද්වාරෙන නගරමෙව
පවිසන්ති, එවං ධම්මානුපස්සනාමුබ්බන ආගච්ඡන්තා
පඤ්චවිධෙන ධම්මානුපස්සනං භාවෙත්වා
ධම්මානුපස්සනාභාවනානුභාවනිබ්බත්තෙන
අරියමග්ගෙන එකං නිබ්බානමෙව ඔසරන්ති. එවං
සරණවසෙන වෙව එකත්තසමොසරණවසෙන ච
එකමෙව සතිපට්ඨානං ආරම්මණවසෙන චත්තාරොච
චුත්තාති වෙදිතබ්බා.

කතමෙ චත්තාරොති කථෙතුකමාසතා පුච්ඡා. ඉධාති
ඉමස්මිං සාසනෙ. භික්ඛවෙති
ධම්මපටිග්ගාහකපුග්ගලාලපනමෙතං. භික්ඛුති
පටිපත්තිසම්පාදකපුග්ගලනිදස්සනමෙතං. අඤ්ඤෙපි ච
දෙවමනුස්සා පටිපත්තිං සම්පාදෙත්තියෙව, සෙට්ඨත්තා

පන පටිපත්තියා භික්ඛුභාවදස්සනතො ච “භික්ඛු”ති ආහ. භගවතො හි අනුසාසනිං සම්පට්ච්ඡන්තෙසු භික්ඛු සෙට්ඨො, සබ්බජ්ජකාරාය අනුසාසනියා භාජනභාවතො. තස්මා සෙට්ඨත්තා “භික්ඛු”ති ආහ. තස්මිං ගහිතෙ පන සෙසා ගහිතාව භොන්ති, රාජගමනාදීසු රාජග්ගහණෙන සෙසපරිසා විය. යො ච ඉමං පටිපත්තිං පටිපජ්ජති, සො භික්ඛු නාම භොතීති පටිපත්තියා භික්ඛුභාවදස්සනතොපි “භික්ඛු”ති ආහ. පටිපත්තකො හි දෙවො චා භොතු මනුස්සො චා, භික්ඛුති සඬ්ඛාං ගච්ඡති යෙව යථාහ –

“අලඬකතො වෙපි සමං චරෙය්‍ය,
සන්තො දන්තො නියතො බ්‍රහ්මචාරී;
සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩං,
සො බ්‍රාහ්මණො සො සමණො ස භික්ඛු”ති. (ධ.
ප. 142);

කායෙති රූපකායෙ. රූපකායො හි ඉධ අඬිගපච්චඬිගානං කෙසාදීනඤ්ච ධම්මානං සමුහට්ඨෙන හත්ථිකායරථකායාදයො විය කායොති අධිජ්ජෙතො. යථා ච සමුහට්ඨෙන, එවං කුච්ඡිතානං ආයට්ඨෙන. කුච්ඡිතානඤ්ඤි පරමජෙග්‍රච්ඡානං සො ආයොතිපි කායො. ආයොති උජ්ජත්තිදෙසො. තත්ථායං වචනත්ථො. ආයන්ති තතොති ආයො. කෙ ආයන්ති? කුච්ඡිතා කෙසාදයො. ඉති කුච්ඡිතානං ආයොති කායො.

කායානුපස්සිති කායෙ අනුපස්සනසිලො කායං වා
අනුපස්සමානො. කායෙති ච චත්වාපි පුන
කායානුපස්සිති දුතියකායග්ගහණං අසම්මිස්සතො
චචත්ථානසනවිනිබ්භොගාදිදස්සනත්ථං කතන්ති
වෙදිතබ්බං. තෙන න කායෙ වෙදනානුපස්සි වා,
චිත්තධම්මානුපස්සි වා, අථ ඛො කායානුපස්සියෙවාති
කායසඬ්ඛාතෙ චත්ථස්මිං කායානුපස්සනාකාරස්සෙව
දස්සනෙන අසම්මිස්සතො චචත්ථානං දස්සිතං හොති.
තථා න කායෙ

අඬ්ඛපච්චඬ්ඛවිනිමුත්තඵකධම්මානුපස්සි, නාපි
කෙසලොමාදිවිනිමුත්තඉත්ථිපුරිසානුපස්සි, යොපි
චෙත්ථ කෙසලොමාදිකො භුතූපාදායසමුහසඬ්ඛාතො
කායො, තත්ථපි න

භුතූපාදායවිනිමුත්තඵකධම්මානුපස්සි, අථ ඛො
රථසම්භාරානුපස්සකො විය

අඬ්ඛපච්චඬ්ඛසමුහානුපස්සි, නගරාවයවානුපස්සකො
විය කෙසලොමාදිසමුහානුපස්සි,

කදලික්ඛන්ධපත්තවට්ඨිවිනිබ්භුජකො විය

රිත්තමුට්ඨිවිනිවෙය්කො විය ච

භුතූපාදායසමුහානුපස්සියෙවාති නානස්පකාරතො
සමුහවසෙනෙව කායසඬ්ඛාතස්ස චත්ථනො දස්සනෙන
සනවිනිබ්භොගො දස්සිතො හොති. න හෙත්ථ
යථාචුත්තසමුහවිනිමුත්තො කායො වා ඉත්ථි වා
පුරිසො වා අඤ්ඤො වා කොචි ධම්මො දිස්සති,

යථාච්ඡන්තධම්මසමුභමත්තෙයෙව පන තථා තථා සත්තා මිච්ඡාහිනිවෙසං කරොන්ති. තෙනාහු පොරාණා –

“යං පස්සති න තං දිට්ඨං, යං දිට්ඨං තං න පස්සති;

අපස්සං බජ්ඣතෙ මුළුභො, බජ්ඣමානො න මුච්චති” ති.

සනච්චිඛිභොගාදිදස්සනත්ථන්ති චුත්තං,
ආදිසද්දෙන වෙත්ථ අයම්පි අත්ථො වෙදිතඛිඛො.
අයඤ්ඤි එතස්මිං කායෙ කායානුපස්සියෙව, න අඤ්ඤ
ධම්මානුපස්සිති චුත්තං භොති. යථා අනුදකභුතායපි
මරීචියා උදකානුපස්සිතො භොන්ති, න එවං
අනිච්චදුක්ඛානත්තඅසුභභුතෙයෙව ඉමස්මිං කායෙ
නිච්චසුඛඅත්තසුභභාවානුපස්සි, අථ ඛො කායානුපස්සි
අනිච්චදුක්ඛානත්තඅසුභාකාරසමුභානුපස්සියෙවති
චුත්තං භොති. අථ වා ය්වායං පරතො “ඉධ, හික්ඛවෙ,
හික්ඛු අරඤ්ඤගතො වා...පෙ.... සො සතොව
අස්සසති” තිආදිනා නයෙන
අස්සාසපස්සාසාදිචුණ්ණිකජාතඅට්ඨිකපරියොසානො
කායො චුත්තො, යො ච “ඉධෙකච්චො පථවීකායං
අනිච්චතො අනුපස්සති, ආපොකායං තෙජොකායං
වායොකායං කෙසකායං ලොමකායං ඡවීකායං
වම්මකායං මංසකායං රුධිරකායං න්භාරුකායං
අට්ඨිකායං අට්ඨිමිඤ්ජකාය” ති (පටි. ම. 3.35)
පටිසම්භිදායං කායො චුත්තො, තස්ස සඛිඛස්ස

ඉමස්මිඤ්ඤෙව කායෙ අනුපස්සනතො කායෙ
කායානුපස්සිති ඵවමිපි අත්ථො වෙදිතඛිබො.

අථ වා කායෙ අහන්ති වා මමන්ති වා ඵවං
ගහෙනඛිබස්ස යස්ස කස්සචි අනනුපස්සනතො, තස්ස
තස්සෙව පන කෙසලොමාදිකස්ස නානාධම්මසමුහස්ස
අනුපස්සනතො කායෙ
කෙසාදිධම්මසමුහසඛිබාතකායානුපස්සිති ඵවමත්ථො
දට්ඨඛිබො.

අපිව “ඉමස්මිං කායෙ අනිච්චතො අනුපස්සති, නො
නිච්චතො” තිආදිනා අනුක්කමෙන පටිසම්භිදායං
ආගතනයස්ස සඛිබස්සෙව අනිච්චලක්ඛණාදිතො
ආකාරසමුහසඛිබාතස්ස කායස්ස අනුපස්සනතොපි
කායෙ කායානුපස්සිති ඵවමිපි අත්ථො දට්ඨඛිබො. තථා
හි අයං කායෙ කායානුපස්සනාපටිපදං පටිපන්නො
හික්ඛු ඉමං කායං අනිච්චානුපස්සනාදිනං සත්තන්තං
අනුපස්සනානං වසෙන අනිච්චතො අනුපස්සති, නො
නිච්චතො. දුක්ඛතො අනුපස්සති, නො සුඛතො.
අනත්තතො අනුපස්සති, නො අත්තතො. නිඛිබිත්දති,
නො නන්දති, විරජ්ජති, නො රජ්ජති, නිරොධෙති. නො
සමුදෙති, පටිනිස්සජ්ජති, නො ආදියති. සො තං
අනිච්චතො අනුපස්සන්තො නිච්චසඤ්ඤං පජ්භති,
දුක්ඛතො අනුපස්සන්තො සුඛසඤ්ඤං පජ්භති,
අනත්තතො අනුපස්සන්තො අත්තසඤ්ඤං පජ්භති,
නිඛිබිත්දන්තො නන්දිං පජ්භති, විරජ්ජන්තො රාගං

පජහති, නිරොධෙන්තො සමුදයං පජහති,
පටිනිස්සජ්ජන්තො ආදානං පජහතීති වෙදිතබ්බො.

විහරතීති ඉරියති. ආතාපීති තීසු භවෙසු කිලෙසෙ
ආතාපෙතීති ආතාපො, වීරියස්සෙතං නාමං. ආතාපො
අස්ස අත්ථිති ආතාපී. සම්පජානොති
සම්පජ්ඤ්ඤසඨ්ඛාතෙන ඤාණෙන සමන්තාගතො.
සතිමාති කායපරිග්ගාහිකාය සතියා සමන්තාගතො.
අයං පන යස්මා සතියා ආරම්මණං පරිග්ගහෙත්වා
පඤ්ඤාය අනුපස්සති, න හි සතිවිරහිතස්ස අනුපස්සනා
නාම අත්ථි, තෙනොවාහ – “සතිඤ්ච බ්වාහං, හික්ඛවෙ,
සබ්බත්ථිකං වදාමී” ති (සං. නි. 5.234). තස්මා එත්ථ
“කායෙ කායානුපස්සි විහරතී” ති එත්තාවතා
කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානං චුත්තං හොති. අථ වා
යස්මා අනාතාපිනො අන්තොසඨ්ඛෙපො
අන්තරායකරො හොති, අසම්පජානො උපායපරිග්ගහෙ
අනුපායපරිවජ්ජනෙ ව සම්මුය්හති, මුට්ඨස්සති
උපායාපරිව්වාගෙ අනුපායාපරිග්ගහෙ ව අසමත්ථො
හොති, තෙනස්ස තං කම්මට්ඨානං න සම්පජ්ජති.
තස්මා යෙසං ධම්මානං ආනුභාවෙන තං සම්පජ්ජති,
තෙසං දස්සනත්ථං “ආතාපී සම්පජානො සතිමා” ති
ඉදං චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

ඉති කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානං
සම්පයොගඨිගඤ්චස්ස දස්සෙත්වා ඉදානි පහානඨිගං
දස්සෙතුං විනයාය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සන්ති

චූත්තං. තත්ථ විනෙය්‍යාති තදභිගචිතයෙන වා
වික්ඛම්භනචිතයෙන වා චිතයිත්වා. ලොකෙති
තස්මිඤ්ඤෙව කායෙ. කායො හි ඉධ
ලුජ්ජනපලුජ්ජනට්ඨෙත ලොකොති අධිජ්ජෙතො.
යස්මා පනස්ස න කායමත්තෙයෙව
අහිජ්ඣාදොමනස්සං පහීයති, වෙදනාදීසුපි
පහීයතියෙව. තස්මා පඤ්චපි උපාදානක්ඛන්ධා
ලොකොති විභච්චෙ චූත්තං. ලොකසච්චාතත්තා වා
තෙසං ධම්මානං අත්ථුද්ධාරනායෙනෙතං චූත්තං. යං
පනාහ – “තත්ථ කතමො ලොකො? ස්වෙච්ච කායො
ලොකො” ති, අයමෙචෙත්ථ අත්ථො. තස්මිං ලොකෙ
අහිජ්ඣාදොමනස්සං විනෙය්‍යාති එචං සම්ඛන්ධො
දට්ඨබ්බො. යස්මා පනෙත්ථ අහිජ්ඣාග්ගහණෙන
කාමච්ඡන්දො, දොමනස්සග්ගහණෙන ඛ්‍යාපාදො
සච්චගං ගච්ඡති, තස්මා
නීවරණපරියාපන්තබ්බවධම්මද්වයදස්සනෙන
නීවරණජ්ජහානං චූත්තං හොතීති වෙදිතබ්බං.

විසෙසෙන චෙත්ථ අහිජ්ඣාචිතයෙන
කායසම්පත්තිමූලකස්ස අනුරොධස්ස,
දොමනස්සචිතයෙන කායවිපත්තිමූලකස්ස විරොධස්ස,
අහිජ්ඣාචිතයෙන ච කායෙ අහිරතියා,
දොමනස්සචිතයෙන කායභාවනාය අනහිරතියා,
අහිජ්ඣාචිතයෙන කායෙ අභූතානං සුභසුඛභාවාදීනං
පක්ඛෙපස්ස, දොමනස්සචිතයෙන කායෙ භූතානං
අසුභාසුඛභාවාදීනං අපනායනස්ස ච පහානං චූත්තං.

තෙන යොගාවචරස්ස යොගානුභාවො යොගසමත්ථතා ව දීපිතා හොති. යොගානුභාවො හි එස, යදිදං අනුරොධවිරොධවිජ්ජමුත්තො අරතිරතිසහො අභූතපක්ඛෙපභූතාපනයනවිරහිතො ව හොති. අනුරොධවිරොධවිජ්ජමුත්තො වෙස අරතිරතිසහො අභූතං අපක්ඛිපන්තො භූතඤ්ච අනපනයන්තො යොගසමත්ථො හොතීති.

අපරො නයො “කායෙ කායානුපස්සි” ති එත්ථ අනුපස්සනාය කම්මට්ඨානං චුත්තං. “විහරතී” ති එත්ථ චුත්තවිහාරෙන කම්මට්ඨානිකස්ස කායපරිහරණං, “ආතාපී” ති ආදීසු පන ආතාපෙන සම්මජ්ජධානං, සතිසම්පජ්ඤ්ඤන සබ්බත්ථකකම්මට්ඨානං, කම්මට්ඨානපරිහරණුපායො වා. සතියා වා කායානුපස්සනාවසෙන පටිලද්ධසමථො, සම්පජ්ඤ්ඤන විපස්සනා අභිජ්ඣාදොමනස්සවිනයෙන භාවනාබලං චුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

විහඪිගෙ පන අනුපස්සිති තත්ථ “කතමා අනුපස්සනා? යා පඤ්ඤා පජානනා විචයො පවිචයො ධම්මවිචයො සල්ලක්ඛණා උපලක්ඛණා පච්චුපලක්ඛණා පණ්ඩිච්චං කොසල්ලං නෙපුඤ්ඤං වෙහඛ්‍යා චිත්තා උපපරික්ඛා භූරිමෙධා පරිණායිකා විපස්සනා සම්පජ්ඤ්ඤං පතොදො පඤ්ඤා පඤ්ඤිත්ථියං පඤ්ඤාබලං පඤ්ඤාසත්ථං

පඤ්ඤාපාසාදො පඤ්ඤාආලොකො
පඤ්ඤාඛ්‍යායො පඤ්ඤාපඡ්ඡොතො
පඤ්ඤාරතනං අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි,
අයං වුච්චති අනුපස්සනා. ඉමාය අනුපස්සනාය
උපෙතො හොති සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො
උපපන්තො සමන්තාගතො, තෙන වුච්චති
අනුපස්සිති. විහරතීති ඉරියති පවත්තති පාලෙති
යපෙති යාපෙති චරති විහරති, තෙන වුච්චති
විහරතීති. ආතාපීති තත්ථ කතමං ආතාපං? යො
චෙතසිකො වීරියාරම්භො නික්කමො පරක්කමො
උය්‍යාමො වායාමො උස්සාහො උස්සොළ්භී ටාමො
ධිති අසීථිලපරක්කමතා අනික්ඛිත්තජන්දතා
අනික්ඛිත්තධුරතා ධුරසම්පග්ගාහී වීරියං
වීරියන්ද්‍රියං වීරියබලං සම්මාවායාමො, ඉදං වුච්චති
ආතාපං. ඉමිනා ආතාපෙන උපෙතො
හොති...පෙ.... සමන්තාගතො, තෙන වුච්චති
ආතාපීති. සම්පජානොති තත්ථ කතමං
සම්පජඤ්ඤං? යා පඤ්ඤා පජානනා විචයො
පවිචයො ධම්මවිචයො සල්ලක්ඛණා උපලක්ඛණා
පච්චුපලක්ඛණා පණ්ඩිච්චං කොසල්ලං
නොපුඤ්ඤං චෙහඛ්‍යා වින්තා උපපරික්ඛා භූරීමෙධා
පරිණායිකා විපස්සනා සම්පජඤ්ඤං පතොදො
පඤ්ඤා පඤ්ඤන්ද්‍රියං පඤ්ඤාබලං පඤ්ඤාසත්ථං
පඤ්ඤාපාසාදො පඤ්ඤාආලොකො
පඤ්ඤාඛ්‍යායො පඤ්ඤාපඡ්ඡොතො

පඤ්ඤාරතනං අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි,
ඉදං වුච්චති සම්පජ්ඤ්ඤං. ඉමිනා සම්පජ්ඤ්ඤෙන
උපෙතො හොති ...පෙ.... සමන්තාගතො, තෙන
වුච්චති සම්පජානොති. **සතිමාති** තත්ථ කතමා සති?
යා සති අනුස්සති පටිස්සති සති සරණතා ධාරණතා
අපිලාපනතා අසම්මුසනතා සති සතින්ද්‍රියං සතිබලං
සම්මාසති, අයං වුච්චති සති. ඉමාය සතියා
උපෙතො හොති...පෙ.... සමන්තාගතො, තෙන
වුච්චති සතිමාති.

විනයො ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සන්ති
තත්ථ කතමො ලොකො? ස්වෙච්ච කායො
ලොකො. පඤ්ඤෙ උපාදානක්ඛන්ධා ලොකො,
අයං වුච්චති ලොකො. තත්ථ කතමා අභිජ්ඣා?
යො රාගො සාරාගො අනුනයො අනුරොධො
නන්දී නන්දිරාගො චිත්තස්ස සාරාගො, අයං
වුච්චති අභිජ්ඣා. තත්ථ කතමං දොමනස්සං? යං
චෙතසිකං අසාතං චෙතසිකං දුක්ඛං
චෙතොසම්ඵස්සජා අසාතා දුක්ඛා චෙදනා, ඉදං
වුච්චති දොමනස්සං. ඉති අයඤ්ච අභිජ්ඣා, ඉදඤ්ච
දොමනස්සං ඉමමිහි ලොකෙ විනීතා හොන්ති
පටිවිනීතා සන්තා සමිතා වුපසමිතා අත්ථඞ්ගතා
අඛන්ථඞ්ගතා අජ්ජිතා බ්‍යජ්ජිතා සොසිතා
විසොසිතා බ්‍යන්තිකතා, තෙන වුච්චති විනයො
ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සන්ති (විහ. 357-
362).

එවමෙනෙසං පදානං අත්ථො චුත්තො. තෙන සහ
අයං අට්ඨකථානගො යථා සංසන්දති, එවං
වෙදිතඛිබ්බො. අයං තාව
කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානුද්දෙසස්ස අත්ථවණ්ණනා.

ඉදානි වෙදනාසු. චිත්තෙ. ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සි
විහරති...පෙ.... විනෙයා ලොකෙ
අභිජ්ඣාදොමනස්සන්ති එත්ථ වෙදනාසු
වෙදනානුපස්සිති එවමාදීසු වෙදනාදීනං පුන වචනෙ
පයොජනං කායානුපස්සනායං චුත්තනගෙනෙව
වෙදිතඛිබ්බං. වෙදනාසු වෙදනානුපස්සි. චිත්තෙ
චිත්තානුපස්සි. ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සිති එත්ථ පන
වෙදනාති තිස්සො වෙදනා, තා ච ලොකියා එව.
චිත්තමිපි ලොකියං, තථා ධම්මා. තෙසං විභාගො
නිද්දෙසවාරෙ පාකටො භවිස්සති. කෙවලං පනිධි යථා
වෙදනා අනුපස්සිතඛිබ්බා, තථා තා අනුපස්සන්තො
“වෙදනාසු වෙදනානුපස්සි”ති වෙදිතඛිබ්බො. එස
නගො චිත්තධම්මෙසුපි. කථංඤ්ච වෙදනා
අනුපස්සිතඛිබ්බාති? සුඛා තාව වෙදනා දුක්ඛතො, දුක්ඛා
සල්ලතො, අදුක්ඛමසුඛා අනිච්චතො. යථාහ —

“යො සුඛං දුක්ඛතො අද්ද, දුක්ඛමද්දක්ඛි
සල්ලතො;
අදුක්ඛමසුඛං සන්තං, අද්දක්ඛි නං අනිච්චතො;
ස වෙ සම්මද්දෙසො භික්ඛු, උපසන්තො
චරිස්සති”ති. (සං. නි. 4.253);

සබ්බා ඵච චේතා “දුක්ඛා” තිපි අනුපස්සිතබ්බා.
 චුත්තඤ්ඤෙතං – “යං කිඤ්චි චෙදයිතං, තං
 දුක්ඛස්මිත්ති වදාමි” ති (සං. නි. 4.259). සුඛදුක්ඛතොපි
 ච අනුපස්සිතබ්බා. යථාහ “සුඛා චෙදනා යිතිසුඛා
 විපරිණාමදුක්ඛා” ති (ම. නි. 1.465) සබ්බං
 විත්ථා රෙතබ්බං. අපිච
 අනිච්චාදිසත්තඅනුපස්සනාවසෙනපි අනුපස්සිතබ්බා.
 සෙසං නිද්දෙසවා රෙයෙව පාකටං භවිස්සති.

විත්තධම්මෙසුපි විත්තං තාව
 ආරම්මණාධිපතිසහජාතභූමිකම්මවිපාකකිරියාදිනානත්
 තහෙදානං අනිච්චාදිඅනුපස්සනානං නිද්දෙසවා රෙ
 ආගතසරාගාදිහෙදානඤ්ච වසෙන අනුපස්සිතබ්බං.
 ධම්මා සලක්ඛණසාමඤ්ඤලක්ඛණානං
 සුඤ්ඤතධම්මස්ස අනිච්චාදිසත්තානුපස්සනානං
 නිද්දෙසවා රෙ ආගතසත්තාදිහෙදානඤ්ච වසෙන
 අනුපස්සිතබ්බා. සෙසං චුත්තනයමෙව. කාමඤ්චේත්ථ
 යස්ස කායසඬ්ඛාතෙ ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං
 පහීනං, තස්ස චෙදනාදීසුපි තං පහීනමෙව.
 නානාපුග්ගලවසෙන පන
 නානාවිත්තක්ඛණිකසතිපට්ඨානභාවනාවසෙන ච
 සබ්බත්ථ චුත්තං. යතො චා එකත්ථ පහීනං සෙසෙසුපි
 පහීනං හොති, තෙනෙවස්ස තත්ථ පහානදස්සනත්ථමිපි
 එතං චුත්තන්ති චෙදිතබ්බන්ති.

උද්දෙසවාරකථා නිට්ඨිතා.

කායානුපස්සනා ආනාපානපඛිඛවණ්ණනා

374. ඉදානි සෙය්‍යථාපි නාම ඡෙකො විලීවකාරකො
චූලකිලඤ්ජසණ්භකිලඤ්ජචඩිකොටකපෙළොපුටාදීනි
උපකරණානි කත්තුකාමො එකං මහාවෙණුං ලහිත්වා
චතුධා හින්දිත්වා තතො එකෙකං වෙණුඛණ්ඩං
ගහෙත්වා ඵාලෙත්වා තං තං උපකරණං කරෙය්‍ය,
එවමෙව භගවා සතිපට්ඨානදෙසනාය සත්තානං
අනෙකජ්ජකාරං විසෙසාධිගමං කත්තුකාමො එකමෙව
සම්මාසතිං “චත්තාරො සතිපට්ඨානා. කතමෙ
චත්තාරො? ඉධ, හික්ඛවෙ, හික්ඛු කායෙ කායානුපස්සී
විහරතී” තිආදිනා නයෙන ආරම්මණවසෙන චතුධා
හින්දිත්වා තතො එකෙකං සතිපට්ඨානං ගහෙත්වා
කායං විහජන්තො “කථඤ්ච හික්ඛවෙ” තිආදිනා
නයෙන නිද්දෙසවාරං චත්තුමාරද්ධො.

තත්ථ කථඤ්චාතිආදි විත්ථාරෙතුකමානාපුච්ඡා. අයං
පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො – හික්ඛවෙ, කෙන ච
පකාරෙන හික්ඛු කායෙ කායානුපස්සී විහරතීති? එස
නයො සඛිඛපුච්ඡාවාරෙසු. ඉධ හික්ඛවෙ හික්ඛුති
හික්ඛවෙ ඉමස්මිං සාසනෙ හික්ඛු. අයඤ්ඤෙත්ථ
ඉධසද්දො
සඛිඛජ්ජකාරකායානුපස්සනානිඛිඛත්තකස්ස
පුග්ගලස්ස සන්තිස්සයභුතසාසනපරිදීපනො
අඤ්ඤසාසනස්ස තථාභාවපට්ඨෙසධනො ච.
චුත්තඤ්ඤෙතං “ඉධෙව හික්ඛවෙ, සමණො...පෙ....

සුඤ්ඤා පරප්පවාදා සමණෙහි අඤ්ඤෙහි” ති (ම. නි. 1.139). තෙන චුත්තං “ඉමස්මිං සාසනෙ හික්ඛු” ති.

අරඤ්ඤගතො වා රුක්ඛමුලගතො වා
සුඤ්ඤාගාරගතො වාති ඉදමස්ස
සතිපට්ඨානභාවනානුරූපසෙනාසනපරිග්ගහපරිදීපනං.
ඉමස්ස හි හික්ඛුනො දීඝරත්තං රූපාදීසු ආරම්මණෙසු
අනුච්ඡිං විත්තං කම්මට්ඨානවිලීං ඔතරිතුං න ඉච්ඡති,
කුට්ඨොණුයුත්තරථො විය උප්පථමෙව ධාවති. තස්මා
සෙය්‍යථාපි නාම ගොපො කුට්ඨොණුයා සබ්බං බීරං
පිච්ඡිත්වා වච්ඡිතං කුට්ඨච්ඡං දමෙතුකාමො ධොනුතො
අපනෙත්වා එකමත්තෙ මහත්තං ථම්මං නිබ්ණේත්වා
තත්ථ යොත්තෙන බන්ධෙය්‍ය. අථස්ස සො වච්ඡො
ඉතො චිතො ච විජ්ජන්දිත්වා පලායිතුං
අසක්කොත්තො තමෙව ථම්මං උපනිසීදෙය්‍ය වා
උපනිපජ්ජෙය්‍ය වා, එවමෙව ඉමිනාපි හික්ඛුනා
දීඝරත්තං රූපාරම්මණාදිරසපානවච්ඡිතං දුට්ඨවිත්තං
දමෙතුකාමෙන රූපාදිආරම්මණතො අපනෙත්වා
අරඤ්ඤං වා රුක්ඛමුලං වා සුඤ්ඤාගාරං වා පවිසිත්වා
තත්ථ සතිපට්ඨානාරම්මණත්ථම්මෙහ සතියොත්තෙන
බන්ධිතබ්බං. එවමස්ස තං විත්තං ඉතො චිතො ච
විජ්ජන්දිත්වාපි පුබ්බෙ ආචිණ්ණාරම්මණං අලහමානං
සතියොත්තං ඡන්දිත්වා පලායිතුං අසක්කොත්තං
තමෙවාරම්මණං උපවාරප්පනාවසෙන උපනිසීදති වෙව
උපනිපජ්ජති ච. තෙනාහු පොරාණා –

“යථා උම්හෙ නිබන්ධෙය්‍ය, වච්ඡං දමං නරො
ඉධ;
බන්ධෙය්‍යවං සකං චිත්තං, සතියාරම්මණෙ
දඤ්ඤ”න්ති.

එවමස්සෙතං සෙනාසනං භාවනානුරූපං භොති.
තෙන චුත්තං “ඉදමස්ස
සතිපට්ඨානභාවනානුරූපසෙනාසනපරිග්ගහපරිදීපන”
න්ති.

අපිව යස්මා ඉදං කායානුපස්සනාය මුද්ධභුතං
සබ්බඛුද්ධපච්චෙකඛුද්ධසාවකානං
විසෙසාධිගමදිට්ඨධම්මසුඛවිහාරපදට්ඨානං
ආනාපානස්සතිකම්මට්ඨානං
ඉත්ථිපුරිසහත්ථිඅස්සාදිසද්දසමාකුලං ගාමන්තං
අපරිච්චජිත්වා න සුකරං සම්පාදෙතුං,
සද්දකණ්ඩකත්තා කුමානස්ස. අගාමකෙ පන අරඤ්ඤ
සුකරං යොගාවචරෙන ඉදං කම්මට්ඨානං
පරිග්ගහෙත්වා ආනාපානවතුත්ථජ්ඣානං
නිබ්බන්තෙත්වා තදෙව කුමානං පාදකං කත්වා
සඬ්ඛාරෙ සම්මසිත්වා අග්ගඵලං අරහත්තං පාපුණිතුං,
තස්මාස්ස අනුරූපසෙනාසනං දස්සෙත්තො භගවා,
“අරඤ්ඤගතො වා” තිආදිමාහ.

වත්ථුච්ඡිජ්ජාවරියො විය හි භගවා. සො යථා
වත්ථුච්ඡිජ්ජාවරියො නගරභූමිං පස්සිත්වා සුට්ඨු
උපපරික්ඛිත්වා “එත්ථ නගරං මාපෙථා” ති උපදිසති,

සොක්ඛිනා ච නගරෙ නිට්ඨිතෙ රාජකුලතො
මහාසක්කාරං ලහති, එවමෙව යොගාවචරස්ස
අනුරූපසෙනාසනං උපපරික්ඛිත්වා “එත්ථ
කම්මට්ඨානමනුයුඤ්ජිතබ්බ”න්ති උපදිසති, තතො
තත්ථ කම්මට්ඨානමනුයුඤ්ජන්තෙන යොගිනා
අනුක්කමෙන අරහත්තෙ පත්තෙ “සම්මාසම්බුද්ධො
ච ත සො භගවා”ති මහන්තං සක්කාරං ලහති.

අයං පන භික්ඛු දීපිසදිසොති වුවචති. යථා භි
මහාදීපිරාජා අරඤ්ඤෙ තිණුගහනං වා වනගහනං වා
පබ්බතගහනං වා නිස්සාය නිලීයිත්වා
වනමහිංසගොකණ්ණසුකරාදයො මිගෙ ගණ්හාති,
එවමෙව අයං අරඤ්ඤාදීසු කම්මට්ඨානං
අනුයුඤ්ජන්තො භික්ඛු යථාක්කමෙන චත්තාරො
මග්ගෙ චෙච චත්තාරි අරියඵලානි ච ගණ්හාති. තෙනාහු
පොරාණා —

“යථාපි දීපිකො නාම, නිලීයිත්වා ගණ්හති මිගෙ;
තථෙවායං බුද්ධපුත්තො, යුත්තයොගො
විපස්සකො;
අරඤ්ඤං පවිසිත්වාන, ගණ්හාති
ඵලමුත්තම”න්ති.

තෙනස්ස පරක්කමඡවයොග්ගභූමිං
අරඤ්ඤෙසෙනාසනං දස්සන්තො භගවා
“අරඤ්ඤගතො වා”තිආදිමාහ. ඉතො පරං ඉමස්මිං
ආනාපානපබ්බෙ යං චත්තවිබං සියා, තං විසුද්ධිමග්ගෙ

වුත්තමෙව. සෙයාථාපි, හික්බවෙ, දක්බො හමකාරො
වාති ඉදඤ්ඨි උපමාමත්තමෙව ඉති අජ්ඣන්තං වා
කායෙති ඉදං අජ්ජනාමත්තමෙව ච තත්ථ අනාගතං,
සෙසං ආගතමෙව.

යං පන අනාගතං, තත්ථ දක්බොති ඡෙකො. දීසං වා
අඤ්ඡන්තොති මහත්තානං හෙරිපොක්ඛරාදීනං
ලිබ්නකාලෙ හත්ථෙ ච පාදෙ ච පසාරත්වා දීසං
කඩ්ඨන්තො. රස්සං වා අඤ්ඡන්තොති බුද්දකානං
දන්තසුචිවෙධකාදීනං ලිබ්නකාලෙ මන්දමන්දං රස්සං
කඩ්ඨන්තො. එවමෙව බොති එවං අයම්පි හික්ඛු
අද්ධානවසෙන ඉත්තරවසෙන ච පවත්තානං
අස්සාසපස්සාසානං වසෙන දීසං වා අස්සසන්තො දීසං
අස්සසාමීති පජානාති...පෙ.... පස්සසිස්සාමීති
සික්ඛතීති. තස්සෙවං සික්ඛතො
අස්සාසපස්සාසනිමිත්තෙ චත්තාරි ඤානානි
උජ්ජජ්ජන්ති, සො ඤානා වුට්ඨහිත්වා
අස්සාසපස්සාසෙ වා පරිග්ගණ්හාති ඤානඩගානි වා.

තත්ථ අස්සාසපස්සාසකම්මිකො “ඉමෙ
අස්සාසපස්සාසා කිං නිස්සිතා? චත්ථුනිස්සිතා. චත්ථු
නාම කරජකායො, කරජකායො නාම චත්තාරි
මහාභූතානි උපාදාරූපඤ්චෙ” ති එවං රූපං
පරිග්ගණ්හාති. තතො තදාරම්මණෙ එස්සපඤ්චමක
නාමන්ති. එවං නාමරූපං පරිග්ගහෙත්වා තස්ස පච්චයං
පරියෙසන්තො අවිජ්ජාදිපට්ඨවසමුජ්ජාදං දිස්වා

“පව්වයපව්වයුප්පන්තධම්මමත්තමෙවෙනං, අඤ්ඤා සත්තො වා පුග්ගලො වා නත්ථී” ති විනිශ්ඤකච්චො සප්පව්වයනාමරූපෙ තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා විපස්සනං වච්චෙත්තො අනුක්කමෙන අරහත්තං පාපුණාති. ඉදං එකස්ස භික්ඛුනො යාව අරහත්තා නියානමුඛං.

ඤානකම්මිකොපි “ඉමානි ඤානචිගානි කිං නිස්සිතානි, වත්ථුනිස්සිතානි, වත්ථු නාම කරජකායො ඤානචිගානි නාමං, කරජකායො රූප” ත්ති නාමරූපං වචත්ථපෙත්වා තස්ස පව්වයං පරියෙසන්තො අවිජ්ජාදිපව්වයාකාරං දිස්වා

“පව්වයපව්වයුප්පන්තධම්මමත්තමෙවෙනං, අඤ්ඤා සත්තො වා පුග්ගලො වා නත්ථී” ති විනිශ්ඤකච්චො සප්පව්වයනාමරූපෙ තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා විපස්සනං වච්චෙත්තො අනුක්කමෙන අරහත්තං පාපුණාති. ඉදමෙකස්ස භික්ඛුනො යාව අරහත්තා නියානමුඛං.

ඉති අජ්ඣන්තං වාති එවං අත්තනො වා අස්සාසපස්සාසකායෙ කායානුපස්සි විහරති. ඛන්ද්ධා වාති පරස්ස වා අස්සාසපස්සාසකායෙ. අජ්ඣන්තඛන්ද්ධා වාති කාලෙන අත්තනො, කාලෙන පරස්ස අස්සාසපස්සාසකායෙ. එතෙනස්ස පගුණකම්මට්ඨානං අට්ඨපෙත්වා අපරාපරං

සඤ්චරණකාලො කථිතො. එකස්මිං කාලෙ පනිදං
උභයං න ලබ්භති.

සමුදයධම්මානුපස්සී වානි යථා නාම කම්මාරස්ස
භස්තඤ්ච ගඟ්ගරනාලීඤ්ච තජ්ජඤ්ච වායාමං පටිච්ච
වාතො අපරාපරං සඤ්චරති, එවං හික්ඛුතො
කරජකායඤ්ච නාසපුටඤ්ච විත්තඤ්ච පටිච්ච
අස්සාසපස්සාසකායො අපරාපරං සඤ්චරති.
කායාදයො ධම්මා සමුදයධම්මා, තෙ පස්සන්තො
“සමුදයධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං විහරති”ති වුච්චති.
වයධම්මානුපස්සී වානි යථා භස්තාය අපනීතාය
ගඟ්ගරනාලියා හින්තාය තජ්ජෙ ව වායාමෙ අසති සො
වාතො නජ්ජවත්තති, එවමෙව කායෙ හින්තෙ
නාසපුටෙ විද්ධස්තෙ විත්තෙ ච නිරුද්ධෙ
අස්සාසපස්සාසකායො නාම නජ්ජවත්තතීති
කායාදිනිරොධා අස්සාසපස්සාසනිරොධොති එවං
පස්සන්තො “වයධම්මානුපස්සී වා කායස්මිං
විහරති”ති වුච්චති. සමුදයවයධම්මානුපස්සී වානි
කාලෙන සමුදයං කාලෙන වයං අනුපස්සන්තො. අත්ථි
කායොති වා පනස්සාති කායොච අත්ථි, න සත්තො, න
පුග්ගලො, න ඉත්ථි, න පුරිසො, න අත්තා, න
අත්තනියං, නාහං, න මම, න කොචි, න කස්සචීති
එවමස්ස සති පච්චුපට්ඨිතා හොති.

යාවදෙවානි පයොජනපරිච්ඡෙදවචන්ථාපනමෙතං.
ඉදං චුත්තං හොති – යා සා සති පච්චුපට්ඨිතා හොති, සා

න අඤ්ඤදත්ථාය. අථ ඛො යාවදෙව ඤාණමත්තාය අපරාපරං උත්තරුත්තරී ඤාණපමාණත්ථාය වෙව සතිපමාණත්ථාය ව, සතිසම්පජ්ඤානං වුඬ්ඪත්ථායාති අත්ථො. අනිස්සිතො ව විහරතීති තණ්හානිස්සයදිට්ඨිනිස්සයානං වසෙන අනිස්සිතොව විහරති. න ව කිඤ්චි ලොකෙ උපාදියතීති ලොකස්මිං කිඤ්චි රූපං වා...පෙ.... විඤ්ඤාණං වා “අයං මෙ අත්තා වා අත්තනියං වා”ති න ගණ්හාති. එවම්පීති උපරි අත්ථං උපාදාය සම්පිණ්ඩනත්ථො පි-කාරො. ඉමිනා පන පදෙන භගවා ආනාපානපබ්බදෙසනං නියායාතෙත්වා දස්සෙති.

තත්ථ අස්සාසපස්සාසපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්චං, තස්සා සමුට්ඨාපිකා පුරිමතණ්හා සමුදයසච්චං උභින්නං අප්පවත්ති නිරොධසච්චං, දුක්ඛපරිජානනො සමුදයපජ්ඣනො නිරොධාරම්මණො අරියමග්ගො මග්ගසච්චං. එවං චතුසච්චවසෙන උස්සක්කිත්වා නිබ්බුතිං පාපුණාතීති ඉදමෙකස්ස අස්සාසපස්සාසවසෙන අභිනිවිට්ඨස්ස භික්ඛුනො යාව අරහත්තා නියායානමුඛත්ති.

ආනාපානපබ්බං නිට්ඨිතං.

ඉරියාපථපබ්බවණ්ණනා

375. එවං අස්සාසපස්සාසවසෙන කායානුපස්සනං විහජිත්වා ඉදානි ඉරියාපථවසෙන විහජිතුං පුන

වපරන්තිආදීමාහ. තත්ථ කාමං සොණසිඨිගාලාදයොපි ගච්ඡන්තා “ගච්ඡාමා”ති ජානන්ති, න පනෙනං ඵවරූපං ජානනං සන්ධාය චුත්තං. ඵවරූපඤ්ඤි ජානනං සත්තුපලද්ධිං න පජහති, අත්තසඤ්ඤං න උග්ගාටෙති, කම්මට්ඨානං වා සතිපට්ඨානභාවනා වා න භොති. ඉමස්ස පන හික්ඛුනො ජානනං සත්තුපලද්ධිං පජහති, අත්තසඤ්ඤං උග්ගාටෙති කම්මට්ඨානඤ්ඤෙව සතිපට්ඨානභාවනා ච භොති. ඉදඤ්ඤි “කො ගච්ඡති, කස්ස ගමනං, කිං කාරණා ගච්ඡති”ති ඵවං සම්පජානනං සන්ධාය චුත්තං. යානාදීසුපි ඵසෙව නයො.

තත්ථ කො ගච්ඡති? න කොපි සත්තො වා පුග්ගලො වා ගච්ඡති. කස්ස ගමනන්ති? න කස්සපි සත්තස්ස වා පුග්ගලස්ස වා ගමනං. කිං කාරණා ගච්ඡති? විත්තකිරියවායොධාතුවිජ්ජාරෙන ගච්ඡති. තස්මා ඵස ඵවං පජානාති – “ගච්ඡාමි”ති විත්තං උජ්ජජ්ජති, තං වායං ජනෙති, වායො විඤ්ඤත්තිං ජනෙති, විත්තකිරියවායොධාතුවිජ්ජාරෙන සකලකායස්ස පුරතො අහිනීභාරො ගමනන්ති චුච්චති. යානාදීසුපි ඵසෙව නයො.

තත්තාපි හි “තිට්ඨාමි”ති විත්තං උජ්ජජ්ජති, තං වායං ජනෙති, වායො විඤ්ඤත්තිං ජනෙති, විත්තකිරියවායොධාතුවිජ්ජාරෙන සකලකායස්ස කොට්ඨො පට්ඨාය උස්සිතභාවො යානන්ති චුච්චති.

“නිසිදාමී” කි විත්තං උප්පජ්ජති, තං වායං ජනෙති,
වායො විඤ්ඤත්තිං ජනෙති,
විත්තකිරියවායොධාතුවිජ්ජාරෙන හෙට්ඨිමකායස්ස
සම්ඤ්ජනං උපරිමකායස්ස උස්සිතභාවො නිසජ්ජාති
වුච්චති. “සයාමී” කි විත්තං උප්පජ්ජති, තං වායං
ජනෙති, වායො විඤ්ඤත්තිං ජනෙති,
විත්තකිරියවායොධාතුවිජ්ජාරෙන සකලසරීරස්ස
තිරියතො පසාරණං සයනන්ති වුච්චතීති.

තස්ස එවං පජානතො එවං හොති “සත්තො ගච්ඡති,
සත්තො තිට්ඨතී” කි වුච්චති, අත්ථතො පන කොචි
සත්තො ගච්ඡන්තො වා යීතො වා නත්ථි. යථා පන
“සකටං ගච්ඡති, සකටං තිට්ඨතී” කි වුච්චති, න ච
කිඤ්චි සකටං නාම ගච්ඡන්තං වා යීතං වා අත්ථි,
චත්තාරො පන ගොණෙ යොජෙත්වා ඡෙකම්හි
සාරථිම්හි පාජෙත්තෙ “සකටං ගච්ඡති, සකටං
තිට්ඨතී” කි වොභාරමත්තමෙව හොති, එවමෙව
අජානනට්ඨෙන සකටං විය කායො, ගොණා විය
විත්තජවාතා, සාරථි විය විත්තං. “ගච්ඡාමි තිට්ඨාමි” කි
විත්තෙ උප්පන්තො වායොධාතුවිඤ්ඤත්තිං
ජනයමානා උප්පජ්ජති,
විත්තකිරියවායොධාතුවිජ්ජාරෙන ගමනාදීනි
පචත්තන්ති, තතො “සත්තො ගච්ඡති, සත්තො
තිට්ඨති, අහං ගච්ඡාමි, අහං තිට්ඨාමි” කි වොභාරමත්තං
හොති. තෙනාහ –

“නාවා මාලුකවෙගෙන, ජියාවෙගෙන තෙජනං;
යථා යාති තථා කායො, යාති වාතාහතො අයං.

යන්තං සුත්තවසෙනෙව, විත්තසුත්තවසෙනිදං;
පයුත්තං කායයන්තමපි, යාති යාති නිසීදති.

කො නාම එත්ථ සො සත්තො, යො විතා
හෙතුපච්චයෙ;
අත්තතො ආනුභාවෙන, තිට්ඨෙඨ වා යදි වා
වජෙ”ති.

තස්මා එවං හෙතුපච්චයවසෙනෙව පවත්නානි
ගමනාදීනි සල්ලක්ඛෙන්තො එස “ගච්ඡන්තො වා
ගච්ඡාමිති පජානාති, යිතො වා, නිසින්තො වා,
සයානො වා සයානොමිහීති පජානාති”ති වෙදිතබ්බො.

යථා යථා වා පනස්ස කායො පණ්හිතො හොති,
තථා තථා නං පජානාතීති සබ්බසඬ්ඛිකවචනමෙතං.
ඉදං චූත්තං හොති – යෙන යෙන වා ආකාරෙනස්ස
කායො යිතො හොති, තෙන තෙන නං පජානාති.
ගමනාකාරෙන යිතං ගච්ඡතීති පජානාති.
යානනිසජ්ජසයනාකාරෙන යිතං සයානොති
පජානාතීති.

ඉති අජ්ඣත්තං වාති එවං අත්තතො වා
චතුඉරියාපථපරිග්ගණ්හතෙන කායෙ කායානුපස්සි
විහරති. බහිද්ධා වාති පරස්ස වා

චතුර්ශ්‍රීයාපථපරිග්ගණ්හනෙන. අජ්ඣන්තබ්බිද්ධා වාති
 කාලෙන අත්තනො, කාලෙන පරස්ස
 චතුර්ශ්‍රීයාපථපරිග්ගණ්හනෙන කායෙ කායානුපස්සි
 විහරති. සමුදයධම්මානුපස්සි වාතිආදීසු පන
 අවිජ්ජාසමුදයා රූපසමුදයොතිආදීනා නයෙන
 පඤ්චභාකාරෙහි රූපක්ඛන්ධස්ස සමුදයො ච වයො ච
 නීහරිතබ්බො. තඤ්ඤි සන්ධාය ඉධ
 “සමුදයධම්මානුපස්සි වා” තිආදි චුත්තං. අත්ථි
 කායොති වා පනස්සාතිආදි චුත්තසදිසමෙව.

ඉධාපි චතුර්ශ්‍රීයාපථපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්චං,
 තස්සා සමුට්ඨාපිකා පුරිමතණ්හා සමුදයසච්චං,
 උභිත්තං අජ්ජවත්ති නිරොධසච්චං, දුක්ඛපරිජානනො
 සමුදයපජ්ඣනො නිරොධාරම්මණො අරියමග්ගො
 මග්ගසච්චං. එවං චතුසච්චවසෙන උස්සක්කිත්වා
 නිබ්බුතිං පාපුණාතීති ඉදමෙකස්ස
 චතුර්ශ්‍රීයාපථපරිග්ගාහකස්ස හික්ඛුනො යාව අරහත්තා
 නියානමුඛන්ති.

ඉරියාපථපබ්බං නිට්ඨිතං.

චතුසම්පජ්ඤ්ඤපබ්බවණ්ණනා

376. එවං ඉරියාපථවසෙන කායානුපස්සනං
 විහජිත්වා ඉදානි චතුසම්පජ්ඤ්ඤවසෙන විහජිතුං පුන
 වපරන්තිආදිමාහ. තත්ථ අභික්කන්තෙතිආදීනි
 සාමඤ්ඤඵලෙ වණ්ණිතානි. ඉති අජ්ඣන්තං වාති එවං

චතුසම්පජ්ඣඤ්ඤපරිග්ගණ්හනොන අත්තනො වා කායෙ,
පරස්ස වා කායෙ, කාලෙන වා අත්තනො, කාලෙන වා
පරස්ස කායෙ කායානුපස්සි විහරති. ඉධාපි
සමුදයවයධම්මානුපස්සිතිආදීසු රූපක්ඛන්ධස්සෙව
සමුදයො ච වයො ච නීහරිතබ්බො. සෙසං
චුත්තසදිසමෙව.

ඉධ චතුසම්පජ්ඣඤ්ඤපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්චං,
තස්සා සමුට්ඨාපිකා පුරිමතණ්හා සමුදයසච්චං,
උභිත්තං අප්පවත්ති නිරොධසච්චං, චුත්තප්පකාරො
අරියමග්ගො මග්ගසච්චං. ඒවං චතුසච්චවසෙන
උස්සක්කිත්වා නිබ්බුතිං පාපුණාතීති ඉදමෙකස්ස
චතුසම්පජ්ඣඤ්ඤපරිග්ගාහකස්ස හික්ඛුනො වසෙන යාව
අරහත්තා නියානාමුඛත්ති.

චතුසම්පජ්ඣඤ්ඤපබ්බං නිට්ඨිතං.

පටිකුලමනසිකාරපබ්බවණ්ණනා

377. ඒවං චතුසම්පජ්ඣඤ්ඤවසෙන කායානුපස්සනං
විහජ්ඣ්වා ඉදානි පටිකුලමනසිකාරවසෙන විහජ්ඣං පුන
චපරන්තිආදිමාහ. තත්ථ ඉමමෙව කායන්තිආදීසු යං
චත්තබ්බං සියා, තං සබ්බං සබ්බාකාරෙන විත්ථාරතො
විසුද්ධිමග්ගෙ කායගතාසතිකම්මට්ඨානෙ චුත්තං.
උභතොමුඛාති හෙට්ඨා ච උපරි වාති ද්විහි මුඛෙහි
යුත්තා. නානාවිහිතස්සාති නානාවිධස්ස.

ඉදං පනෙත්ථ ඔපම්මසංසන්දනං - උභතොමුඛා
 පුතොළී විය හී වාතූමභාභූතිකො කායො, තත්ථ
 මිස්සෙත්වා පක්ඛිත්තනානාවිධධඤ්ඤං විය
 කෙසාදයො ද්වත්තිංසාකාරා, චක්ඛුමා පුරිසො විය
 යොගාවචරො, තස්ස තං පුතොළීං මුඤ්ඤිත්වා
 පච්චවෙක්ඛතො නානාවිධධඤ්ඤස්ස පාකටකාලො
 විය යොගිතො ද්වත්තිංසාකාරස්ස විභූතකාලො
 වෙදිතඛිඛො. ඉති අජ්ඣත්තං වාති එවං
 කෙසාදිපරිග්ගණ්හනෙන අත්තනො වා කායෙ, පරස්ස
 වා කායෙ, කාලෙන වා අත්තනො, කාලෙන වා පරස්ස
 කායෙ කායානුපස්සී විහරති. ඉතො පරං
 චුත්තනයමෙව. කෙවලඤ්ඤි ඉධ
 ද්වත්තිංසාකාරපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්චන්ති එවං
 යොජනං කත්වා නියානාමුඛං වෙදිතඛිඛං. සෙසං
 පුරිමසදිසමෙවාති.

පටිකුලමනසිකාරපඛිඛං නිට්ඨිතං.

ධාතූමනසිකාරපඛිඛවණ්ණනා

378. එවං පටිකුලමනසිකාරවසෙන කායානුපස්සනං
 විහජිත්වා ඉදානි ධාතූමනසිකාරවසෙන විහජිතුං පුන
 චපරන්තිආදිමාහ. තත්ථායං ඔපම්මසංසන්දනෙන
 සද්ධිං අත්ථවණ්ණනා - යථා කොචී ගොසාතකො වා
 තස්සෙව වා හත්තවෙතනහතො අත්තෙවාසිකො ගාවිං
 වධිත්වා විනිවිජ්ඣිත්වා චතස්සො දිසා ගතානං

මහාපථානං වෙමජ්ඣධිධානසඨ්ඛානෙ චතුමහාපථෙ
කොට්ඨාසං කොට්ඨාසං කත්වා නිසින්තො අස්ස,
එවමෙව හික්ඛු චතුත්තං ඉරියාපථානං යෙන කෙනචී
ආකාරෙන ධීතත්තා යථාධීතං, යථාධීතත්තා ච
යථාපණ්ණිතං කායං “අත්ථී ඉමස්මිං කායෙ
පථවීධාතු...පෙ.... වායොධාතු” ති එවං පච්චවෙක්ඛති.

කිං චුත්තං හොති – යථා ගොසාතකස්ස ගාවිං
පොසෙත්තස්සාපි ආසාතනං ආහරත්තස්සාපි
ආහරිත්වා තත්ථ ඛන්ධිත්වා යපෙත්තස්සාපි
චධෙත්තස්සාපි චධිතං මතං පස්සත්තස්සාපි තාවදෙව
ගාවීති සඤ්ඤා න අන්තරධායති, යාව නං පදාලෙත්වා
බ්ලසො න විහජති. විහජිත්වා නිසින්තස්ස පනස්ස
ගාවීති සඤ්ඤා අන්තරධායති, මංසසඤ්ඤා පචත්තති.
නාස්ස එවං හොති – “අහං ගාවිං චික්කිණාමි, ඉමෙ
ගාවිං හරත්ති” ති. අථ බ්වස්ස “අහං මංසං චික්කිණාමි,
ඉමෙ මංසං හරත්ති” ච්චෙව හොති; එවමෙව ඉමස්සාපි
හික්ඛුතො පුබ්බෙ බාලපුච්ඡජ්ජනකාලෙ ගිහිභුතස්සාපි
පබ්බජිතස්සාපි තාවදෙව සත්තොති වා පුග්ගලොති වා
සඤ්ඤා න අන්තරධායති, යාව ඉමමෙව කායං
යථාධීතං යථාපණ්ණිතං සනවිතිබ්හොගං කත්වා
ධාතුසො න පච්චවෙක්ඛති. ධාතුසො පච්චවෙක්ඛතො
පනස්ස සත්තසඤ්ඤා අන්තරධායති, ධාතුවසෙනෙව
චිත්තං සන්තිට්ඨති. තෙනාහ භගවා – “ඉමමෙව කායං
යථාධීතං යථාපණ්ණිතං ධාතුසො පච්චවෙක්ඛති ‘අත්ථී
ඉමස්මිං කායෙ පථවීධාතු ආපොධාතු තෙජොධාතු

වායොධාතු'ති. සෙය්‍යථාපි, හික්ඛවෙ, දක්ඛො
ගොසාතකො වා...පෙ.... වායොධාතු'ති.

ගොසාතකො විය හි යොගී, ගාවීති සඤ්ඤා විය
සත්තසඤ්ඤා, චතුමහාපථො විය චතුඉරියාපථො,
බ්ලසො විහජ්ඣවා නිසිත්තභාවො විය ධාතුසො
පච්චවෙක්ඛණන්ති අයමෙත්ථ පාලිවණ්ණනා.
කම්මට්ඨානකථා පන විසුද්ධිමග්ගෙ විත්ථාරිතා.

ඉති අජ්ඣන්තං වාති එවං චතුධාතුපරිග්ගණ්හනෙන
අත්තනො වා කායෙ, පරස්ස වා කායෙ, කාලෙන වා
අත්තනො, කාලෙන වා පරස්ස කායෙ කායානුපස්සි
විහරති. ඉතො පරං චුත්තනයමෙව. කෙවලඤ්ඤි ඉධ
චතුධාතුපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්චන්ති එවං යොජනං
කත්වා නිය්‍යානමුඛං වෙදිතබ්බං, සෙසං
පුරිමසදිසමෙවාවති.

ධාතුමනසිකාරපබ්බං නිට්ඨිතං.

නවසිවථිකපබ්බවණ්ණනා

379. එවං ධාතුමනසිකාරවසෙන කායානුපස්සනං
විහජ්ඣවා ඉදානි නවහි සිවථිකපබ්බෙහි විහජ්ඣං පුන
චපරන්තිආදිමාහ. තත්ථ සෙය්‍යථාපි පස්සෙය්‍යාති යථා
පස්සෙය්‍යා. සරීරන්ති මතසරීරං. සිවථිකාය ඡඩ්ඛිතන්ති
සුසානෙ අපවිද්ධං. එකාහං මතස්ස අස්සාති
එකාහමතං. ද්වීහං මතස්ස අස්සාති ද්වීහමතං. තීහං
මතස්ස අස්සාති තීහමතං. කම්මාරහස්තා විය වායුනා

උද්ධං ජීවිතපරියාදානා යථානුක්කමං සමුග්ගතෙන
සුනභාවෙන උද්ධුමාතත්තා උද්ධුමාතං, උද්ධුමාතමෙව
උද්ධුමාතකං. පටිකුලත්තා වා කුච්ඡිතං උද්ධුමාතත්ති
උද්ධුමාතකං. විනීලං වුවච්චති විපරිහින්තවණ්ණං,
විනීලමෙව විනීලකං. පටිකුලත්තා වා කුච්ඡිතං
විනීලත්ති විනීලකං. මංසුස්සදට්ඨානෙසු
රත්තවණ්ණස්ස පුබ්බසන්තිවයට්ඨානෙසු
සෙතවණ්ණස්ස යෙභුයොන ච නීලවණ්ණස්ස
නීලට්ඨානෙසු නීලසාටකපාරුතස්සෙව
ඡවසරීරස්සෙතං අධිවචනං. පරිහින්තට්ඨානෙහි නවහි
වා වණුමුඛෙහි විස්සන්දමානපුබ්බං විපුබ්බං,
විපුබ්බමෙව විපුබ්බකං. පටිකුලත්තා වා කුච්ඡිතං
විපුබ්බත්ති විපුබ්බකං. විපුබ්බකං ජාතං තථාභාවං
ගතත්ති විපුබ්බකජාතං.

සො ඉමමෙව කායත්ති සො හික්ඛු ඉමං අත්තනො
කායං තෙන කායෙන සද්ධිං ඤාණෙන උපසංහරති
උපනෙති. කථං? අයමිපි බො කායො ඵ්චංධම්මො
ඵ්චංභාවී ඵ්චංඅනතීතොති. ඉදං වුත්තං හොති – ආයු,
උස්මා, විඤ්ඤාණත්ති ඉමෙසං තිණ්ණං ධම්මානං
අත්ථිතාය අයං කායො යානගමනාදිබ්බමො හොති,
ඉමෙසං පන විගමා අයමිපි බො කායො ඵ්චංධම්මො
ඵ්චං පුතිකසභාවොයෙව, ඵ්චංභාවී ඵ්චං
උද්ධුමාතාදිහෙදො භවිස්සති, ඵ්චංඅනතීතො ඵ්චං
උද්ධුමාතාදිභාවං අනතික්කන්තොති. ඉති අජ්ඣත්තං

වානි එවං උද්ධමාතාදිපරිග්ගණ්හනෙන අත්තනො වා
කායෙ, පරස්ස වා කායෙ, කාලෙන වා අත්තනො,
කාලෙන වා පරස්ස කායෙ කායානුපස්සි විහරති.

බජ්ජමානන්ති උදරාදීසු නිසීදිත්වා
උදරමංසඔට්ඨමංසඅක්ඛිකුටාදීනි ලුඤ්චිත්වා ලුඤ්චිත්වා
බාදියමානං. සමංසලොහිතන්ති
සාවසෙසමංසලොහිතයුත්තං.
නිමංසලොහිතමක්ඛිතන්ති මංසෙ ඛිණ්ණපි ලොහිතං න
සුස්සති, තං සන්ධාය වුත්තං
“නිමංසලොහිතමක්ඛිත”න්ති. අඤ්ඤානාති
අඤ්ඤාන දියාභාගෙන. හත්ථට්ඨිකන්ති
චතුසට්ඨිහෙදම්පි හත්ථට්ඨිකං පාටියෙක්කං
පාටියෙක්කං විජ්ජකිණ්ණං. පාදට්ඨිකාදීසුපි එසෙව
නායො.

තෙරොවස්සිකානීති අතික්කන්තසංචච්ඡරානි.
පුතීනීති අබ්භොකාසෙ යිතානි
වාතාතපවුට්ඨිසම්ඵස්සෙන තෙරොවස්සිකානෙව පුතීනි
භොන්ති, අන්තොභූමිගතානි පන විරතරං තිට්ඨන්ති.
වුණ්ණකජාතානීති වුණ්ණං වුණ්ණං හුත්වා
විජ්ජකිණ්ණානි. සබ්බත්ථ සො ඉමමෙවාති
වුත්තනායෙන බජ්ජමානාදීනං වසෙන යොජනා
කාතබ්බා. ඉති අජ්ඣත්තං වානි එවං
බජ්ජමානාදිපරිග්ගණ්හනෙන යාව වුණ්ණකභාවා
අත්තනො වා කායෙ, පරස්ස වා කායෙ කාලෙන වා

අත්තනො, කාලෙන වා පරස්ස කායෙ කායානුපස්සි විහරති.

ඉධ පන ධත්වා නවසිවථිකා සමොධානෙනබ්බා.
එකාහමතං වාති හි ආදිනා නයෙන චුත්තා සබ්බාපි
එකා, කාකෙහි වා බජ්ජමානන්තිආදිකා එකා,
අට්ඨිකසඬ්ඛලිකං සමංසලොහිතං න්හාරුසම්බන්ධන්ති
එකා, නිමංසලොහිතමක්ඛිතං න්හාරුසම්බන්ධන්ති
එකා, අපගතමංසලොහිතං න්හාරුසම්බන්ධන්ති එකා,
අට්ඨිකානි අපගතසම්බන්ධානීතිආදිකා එකා අට්ඨිකානි
සෙතානි සඬ්ඛවණ්ණපටිභාගානීති එකා, පුඤ්ජකිතානි
තෙරොවස්සිකානීති එකා, පුතීනි චුණ්ණකජාතානීති
එකානි.

එවං බො, හික්ඛවෙති ඉදං නවසිවථිකා දස්සෙත්වා
කායානුපස්සනං නිට්ඨපෙත්තො ආහ. තත්ථ
නවසිවථිකපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්චං, තස්සා
සමුට්ඨාපිකා පුරිමතණ්හා සමුදයසච්චං, උභින්නං
අජ්ජවත්ති නිරොධසච්චං, දුක්ඛපරිජානනො
සමුදයපජහනො නිරොධාරම්මණො අරියමග්ගො
මග්ගසච්චං. එවං චතුසච්චවසෙන උස්සක්කිත්වා
නිබ්බුතිං පාපුණාතීති ඉදං නවසිවථිකපරිග්ගාහකානං
හික්ඛුනං යාව අරහත්තා නියානමුඛන්ති.

නවසිවථිකපබ්බං නිට්ඨිතං.

එත්තාවතා ව ආනාපානපඛිඛං, ඉරියාපථපඛිඛං,
 චතුසම්පජ්ඤ්ඤපඛිඛං, පටිකුලමනසිකාරපඛිඛං,
 ධාතුමනසිකාරපඛිඛං, නවසිවථිකපඛිඛානීති
 චුද්දසපඛිඛා කායානුපස්සනා නිට්ඨිතා හොති. තත්ථ
 ආනාපානපඛිඛං, පටිකුලමනසිකාරපඛිඛන්ති ඉමානෙව
 ද්වෙ අප්පනාකම්මට්ඨානානි, සිවථිකානං පන
 ආදීනවානුපස්සනාවසෙන චුත්තත්තා සෙසානි
 ද්වාදසාපි උපචාරකම්මට්ඨානානෙවාති.

කායානුපස්සනා නිට්ඨිතා.

වෙදනානුපස්සනාව ණ්ණනා

380. එවං භගවා චුද්දසවිධෙන

කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානං කථෙත්වා ඉදානි
 නවවිධෙන වෙදනානුපස්සනං කථෙතුං කථඤ්ච,
 භික්ඛවෙනිආදිමාහ. තත්ථ සුඛං වෙදනන්ති කාසිකං වා
 වෙනසිකං වා සුඛං වෙදනං වෙදයමානො “අභං සුඛං
 වෙදනං වෙදයාමී” ති පජානාතීති අත්ථො. තත්ථ කාමං
 උත්තානසෙය්‍යකාපි දාරකා ථඤ්ඤපිචනාදිකාලෙ සුඛං
 වෙදයමානා “සුඛං වෙදනං වෙදයාමා” ති පජානන්ති,
 න පනෙතං එවරූපං ජානනං සත්ඨාය චුත්තං.
 එවරූපඤ්ඤි ජානනං සත්තුපලද්ධිං න ජහති,
 අත්තසඤ්ඤං න උග්ගාටෙති, කම්මට්ඨානං වා
 සතිපට්ඨානභාවනා වා න හොති. ඉමස්ස පන
 භික්ඛුනො ජානනං සත්තුපලද්ධිං ජහති, අත්තසඤ්ඤං

උග්ඝාටෙති, කම්මට්ඨානඤ්චෙව සතිපට්ඨානභාවනා ව
හොති. ඉදඤ්භි “කො වෙදයති, කස්ස වෙදනා, කිං
කාරණා වෙදනා” ති එවං සම්පජානවෙදියනං සන්ධාය
වුත්තං.

තත්ථ කො වෙදයතීති න කොචි සත්තො වා
පුග්ගලො වා වෙදයති. කස්ස වෙදනාති න කස්සචි
සත්තස්ස වා පුග්ගලස්ස වා වෙදනා. කිං කාරණා
වෙදනාති වත්ථුආරම්මණාව පනස්ස වෙදනා, තස්මා
එස එවං පජානාති “තං තං සුඛාදීනං වත්ථුං ආරම්මණං
කත්වා වෙදනාව වෙදයති තං පන වෙදනාය පවත්තිං
උපාදාය’ අහං වෙදයාමී’ ති වොහාරමත්තං හොතී” ති.
එවං වත්ථුං ආරම්මණං කත්වා වෙදනාව වෙදයතීති
සල්ලක්ඛෙත්තො එස “සුඛං වෙදනං වෙදයාමීති
පජානාතී” ති වෙදිතඛිඛො චිත්තලපඛිඛතෙ
අඤ්ඤතරත්ථෙරො විය.

ථෙරො කිර අභාසුකකාලෙ ඛලවවෙදනාය
නිත්ථුනන්තො අපරාපරං පරිචත්තති, තමෙකො
දහරො ආහ – “කතරං වො, හන්තෙ, යානං
රුජ්ජතී” ති. ආවුසො, පාටියෙක්කං රුජ්ජනට්ඨානං
නාම නත්ථී, වත්ථුං ආරම්මණං කත්වා වෙදනාව
වෙදයතීති. එවං ජානනකාලතො පට්ඨාය අධිවාසෙතුං
වට්ටති නො, හන්තෙ, ති. අධිවාසෙමී, ආවුසොති.
අධිවාසනා, හන්තෙ, සෙයොයාති. ථෙරො අධිවාසෙසී.
වාතො යාව හදයා ඵාලෙසී, මඤ්චකෙ අන්තානි

රාසිකතානි අහෙසුං. ටෙරො දහරස්ස දස්සෙසි
“වට්ටතාවුසො, එත්තකා අධිවාසනා” ති. දහරො
තුණ්හී අහොසි. ටෙරො වීරියසමතං යොජෙත්වා සහ
පටිසම්භිදානි අරහත්තං පාපුණ්ත්වා සමසීසී හුත්වා
පරිනිබ්බාසි.

යථා ව සුඛං, එවං දුක්ඛං...පෙ.... නිරාමිසං
අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං වෙදයමානො “නිරාමිසං
අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං වෙදයාමී” ති පජානාති. ඉති
හගවා රූපකම්මට්ඨානං කථෙත්වා අරූපකම්මට්ඨානං
කථෙත්තො යස්මා එස්සවසෙන චිත්තවසෙන වා
කථීයමානං පාකටං න හොති, අන්ධකාරං විය බායති,
වෙදනානං පන උප්පත්තිපාකටතාය වෙදනාවසෙන
පාකටං හොති, තස්මා සක්කපඤ්ඤෙ විය ඉධාපී
වෙදනාවසෙන අරූපකම්මට්ඨානං කථෙසී. තත්ථ
“දුට්ඨඤ්ඤි කම්මට්ඨානං රූපකම්මට්ඨානං
අරූපකම්මට්ඨානඤ්ඤවා” තිආදී කථාමග්ගො
සක්කපඤ්ඤෙ චුත්තනායෙනෙව වෙදිතබ්බො.

තත්ථ සුඛං වෙදනත්තිආදීසු අයං අපරොපි
පජානනපරියායො, සුඛං වෙදනං වෙදයාමීති
පජානාතීති සුඛවෙදනාක්ඛණෙ දුක්ඛවෙදනාය
අභාවතො සුඛං වෙදනං වෙදයමානො “සුඛං
වෙදනංයෙව වෙදයාමී” ති පජානාති. තෙන යා පුබ්බෙ
භූතපුබ්බා දුක්ඛවෙදනා, තස්ස ඉදානි අභාවතො
ඉමිස්සා ව සුඛාය වෙදනාය ඉතො පයමං අභාවතො

වෙදනා නාම අනිච්චා අධුචා විපරිණාමධම්මා, ඉතිහ තත්ථ සම්පජානො හොති. චුක්කමිපි වෙතං භගවතා —

“යස්මිං, අග්ගිවෙස්සන, සමයෙ සුඛං වෙදනං වෙදෙති, නොව තස්මිං සමයෙ දුක්ඛං වෙදනං වෙදෙති, න අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං වෙදෙති, සුඛංයෙව තස්මිං සමයෙ වෙදනං වෙදෙති. යස්මිං, අග්ගිවෙස්සන, සමයෙ දුක්ඛං...පෙ.... අදුක්ඛමසුඛං වෙදනං වෙදෙති, නොව තස්මිං සමයෙ සුඛං වෙදනං වෙදෙති, න දුක්ඛං වෙදනං වෙදෙති, අදුක්ඛමසුඛංයෙව තස්මිං සමයෙ වෙදනං වෙදෙති. සුඛාපි, ඛො, අග්ගිවෙස්සන, වෙදනා අනිච්චා සඬ්ඛතා පටිච්චසමුප්පන්නා ඛයධම්මා වයධම්මා විරාගධම්මා නිරොධධම්මා. දුක්ඛාපි, ඛො...පෙ.... අදුක්ඛමසුඛාපි ඛො, අග්ගිවෙස්සන, වෙදනා අනිච්චා...පෙ.... නිරොධධම්මා. ඵවං පස්සං, අග්ගිවෙස්සන, සුතවා අරියසාවකො සුඛායපි වෙදනාය නිබ්බිත්ඳති, දුක්ඛායපි වෙදනාය නිබ්බිත්ඳති, අදුක්ඛමසුඛායපි වෙදනාය නිබ්බිත්ඳති, නිබ්බිත්ඳං විරජ්ජති, විරාගා විමුච්චති, විමුක්තස්මිං ‘විමුක්තමි’ති ඤාණං හොති, ‘බිණා ජාති, චුසිතං බ්‍රහ්මචරියං, කතං කරණියං, නාපරං ඉත්ථත්තායා’ති පජානාති”ති (ම. නි. 2.205).

සාමීසං වා සුඛන්ති ආදීසු සාමීසා සුඛා නාම පඤ්චකාමගුණාමිසසන්තිස්සිතා ඡ

ගෙහසිතසොමනස්සවෙදනා. නිරාමිසා සුඛා නාම ඡ
 නෙක්ඛම්මසිතසොමනස්සවෙදනා. සාමිසා දුක්ඛා නාම
 ඡ ගෙහසිතදොමනස්සවෙදනා. නිරාමිසා දුක්ඛා නාම ඡ
 නෙක්ඛම්මසිතදොමනස්සවෙදනා. සාමිසා
 අදුක්ඛමසුඛා නාම ඡ ගෙහසිතඋපෙක්ඛාවෙදනා.
 නිරාමිසා අදුක්ඛමසුඛා නාම ඡ
 නෙක්ඛම්මසිතඋපෙක්ඛාවෙදනා. තාසං විභාගො
 සක්කපඤ්ඤෙහ චුත්තොයෙව.

ඉති අජ්ඣත්තං වාතී එවං
 සුඛවෙදනාදිපරිග්ගණ්ඨනෙන අත්තනො වා වෙදනාසු,
 පරස්ස වා වෙදනාසු, කාලෙන වා අත්තනො, කාලෙන
 වා පරස්ස වෙදනාසු වෙදනානුපස්සි විහරති.
 සමුදයවයධම්මානුපස්සි වාතී එත්ථ පන අවිජ්ජාසමුදයා
 වෙදනාසමුදයොතිආදීහි පඤ්චහි පඤ්චහි ආකාරෙහි
 වෙදනානං සමුදයඤ්ච වයඤ්ච පස්සන්තො
 “සමුදයධම්මානුපස්සි වා වෙදනාසු විහරති,
 වයධම්මානුපස්සි වා වෙදනාසු විහරති, කාලෙන
 සමුදයධම්මානුපස්සි වා වෙදනාසු, කාලෙන
 වයධම්මානුපස්සි වා වෙදනාසු විහරති” ති වෙදිතඛිඛො.
 ඉතො පරං කායානුපස්සනායං චුත්තනායමෙව.
 කෙවලඤ්ඤි ඉධ වෙදනාපරිග්ගාහිකා සති
 දුක්ඛසච්චන්ති එවං යොජනං කත්වා
 වෙදනාපරිග්ගාහකස්ස හික්ඛුනො නියානාමුඛං
 වෙදිතඛිඛං, සෙසං තාදිසමෙවාවාති.

වෙදනානුපස්සනා නිට්ඨිතා.

චිත්තනුපස්සනාව ණ්ණනා

381. එවං නවවිධෙන

වෙදනානුපස්සනාසතිපට්ඨානං කථෙත්වා ඉදානි
සොලසවිධෙන චිත්තනුපස්සනං කථෙතුං කථංඤ්ච,
භික්ඛවෙතිආදිමාහ. තත්ථ සරාගන්ති
අට්ඨවිධලොභසහගතං. චිත්තරාගන්ති
ලොකියකුසලාබ්‍යාකතං. ඉදං පන යස්මා සම්මසනං න
ධම්මසමොධානං තස්මා ඉධ එකපදෙපි ලොකුත්තරං න
ලබ්භති. සෙසානි චත්තාරි අකුසලචිත්තානි නෙව
පුරිමපදං න පච්ඡිමපදං භජන්ති. සදොසන්ති
දුට්ඨදොමනස්සසහගතං. චිත්තදොසන්ති
ලොකියකුසලාබ්‍යාකතං. සෙසානි දස අකුසලචිත්තානි
නෙව පුරිමපදං, න පච්ඡිමපදං භජන්ති. සමොහන්ති
විචිකිච්ඡාසහගතඤ්චෙව, උද්ධච්චසහගතඤ්චාති දුට්ඨං.
යස්මා පන මොහො සබ්බාකුසලෙසු උප්පජ්ජති, තස්මා
සෙසානිපි ඉධ වට්ටන්තියෙව. ඉමස්මිඤ්ඤෙව භි දුකෙ
ද්වාදසාකුසලචිත්තානි පරියාදින්තානීති. චිත්තමොහන්ති
ලොකියකුසලාබ්‍යාකතං. සඛබ්බන්ති
ථිනමිද්ධානුපතිතං. එතඤ්චි සඛකුට්ඨචිත්තං නාම.
චික්ඛිත්තන්ති උද්ධච්චසහගතං, එතඤ්චි පසට්ඨිත්තං
නාම.

මහග්ගතන්ති රූපාරූපාවචරං. අමහග්ගතන්ති
කාමාවචරං. සඋත්තරන්ති කාමාවචරං. අනුත්තරන්ති
රූපාවචරං අරූපාවචරඤ්ච. තත්ත්ව සඋත්තරං
රූපාවචරං, අනුත්තරං අරූපාවචරමෙව. සමාහිතන්ති
යස්ස අප්පනාසමාධි උපචාරසමාධි වා අත්ථි.
අසමාහිතන්ති උභයසමාධිවිරහිතං. විමුක්තන්ති
තදභිගචික්ඛමිහනවිමුක්තීහි විමුක්තං. අවිමුක්තන්ති
උභයවිමුක්තීවිරහිතං.
සමුච්ඡෙදපටිප්පස්සද්ධිනිස්සරණවිමුක්තීනං පන ඉධ
ඔකාසොච නත්ථි.

ඉති අප්ඤ්ඤානං වානි එවං සරාගාදිපරිග්ගණ්හනෙන
යස්මිං යස්මිං ඛණෙ යං යං චිත්තං පචත්තති, තං තං
සල්ලක්ඛෙන්තො අත්තනො වා චිත්තෙ, පරස්ස වා
චිත්තෙ, කාලෙන වා අත්තනො, කාලෙන වා පරස්ස
චිත්තෙ චිත්තානුපස්සි විහරති.
සමුදයවයධම්මානුපස්සිති එත්ථ පන අවිජ්ජාසමුදයා
විඤ්ඤාණසමුදයොති එවං පඤ්චහි පඤ්චහි ආකාරෙහි
විඤ්ඤාණස්ස සමුදයො ච වයො ච නීහරිතඛිඛො.
ඉතො පරං චුත්තනයමෙව. කෙවලඤ්චි ඉධ
චිත්තපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්චන්ති එවං පදයොජනං
කත්ථා චිත්තපරිග්ගාහකස්ස හික්ඛුනො නියානානුඛං
චෙදිතඛිඛං. සෙසං තාදිසමෙවාවාති.

චිත්තානුපස්සනා නිට්ඨිතා.

ධම්මානුපස්සනා නීවරණපබ්බවණ්ණනා

382. එවං සොළසවිධෙන

චිත්තානුපස්සනාසතිපට්ඨානං කථෙත්වා ඉදානි
පඤ්චවිධෙන ධම්මානුපස්සනං කථෙතුං කථඤ්ච,
භික්ඛවෙතිආදිමාහ. අපිච භගවතා කායානුපස්සනාය
සුද්ධරූපපරිග්ගහො කථිතො,
වෙදනාචිත්තානුපස්සනාහි සුද්ධඅරූපපරිග්ගහො.
ඉදානි රූපාරූපමිස්සකපරිග්ගහං කථෙතුං “කථඤ්ච,
භික්ඛවෙ” තිආදිමාහ. කායානුපස්සනාය වා
රූපක්ඛන්ධපරිග්ගහොව කථිතො, වෙදනානුපස්සනාය
වෙදනාක්ඛන්ධපරිග්ගහොව, චිත්තානුපස්සනාය
විඤ්ඤාණක්ඛන්ධපරිග්ගහොව ඉදානි
සඤ්ඤාසඨ්ඛාරක්ඛන්ධපරිග්ගහමිපි කථෙතුං
“කථඤ්ච, භික්ඛවෙ” තිආදිමාහ.

තත්ථ සන්තන්ති අභිණ්භසමුදාවාරවසෙන
සංවිජ්ජමානං. අසන්තන්ති අසමුදාවාරවසෙන වා
පහීනත්තා වා අසංවිජ්ජමානං. යථා වාති යෙන
කාරණෙන කාමච්ඡන්දස්ස උප්පාදො හොති. තඤ්ච
පජානාතීති තඤ්ච කාරණං පජානාති. ඉති ඉමිනා
නයෙන සබ්බපදෙසු අත්ථො වෙදිතබ්බො.

තත්ථ සුහනිමිත්තෙ අයොනිසොමනසිකාරෙන
කාමච්ඡන්දස්ස උප්පාදො හොති. සුහනිමිත්තං නාම
සුහමිපි සුහනිමිත්තං, සුහාරමිමණමිපි සුහනිමිත්තං.

අයෝනියොමනසිකාරො නාම අනුපායමනසිකාරො උප්පට්මනසිකාරො අනිච්චෙ නිච්චන්ති වා, දුක්ඛෙ සුඛන්ති වා, අනත්තනි අත්තාති වා, අසුභෙ සුභන්ති වා මනසිකාරො. තං තත්ථ ඛහුලං පචත්තයතො කාමච්ඡන්දො උප්පජ්ජති. තෙනාහ භගවා – “අත්ථි, හික්ඛච්චෙ, සුභනිමිත්තං, තත්ථ අයෝනියොමනසිකාරඛහුලීකාරො, අයමාහාරො අනුප්පන්තස්ස වා කාමච්ඡන්දස්ස උප්පාදාය උප්පන්තස්ස වා කාමච්ඡන්දස්ස හියොභාවාය චෙපුල්ලායා”ති (සං. නි. 5.232).

අසුභනිමිත්තෙ පන යෝනියොමනසිකාරෙතස්ස පහානං හොති. අසුභනිමිත්තං නාම අසුභමිපි අසුභාරම්මණමිපි. යෝනියොමනසිකාරො නාම උපායමනසිකාරො පට්මනසිකාරො අනිච්චෙ අනිච්චන්ති වා, දුක්ඛෙ දුක්ඛන්ති වා, අනත්තනි අනත්තාති වා, අසුභෙ අසුභන්ති වා මනසිකාරො. තං තත්ථ ඛහුලං පචත්තයතො කාමච්ඡන්දො පභීයති. තෙනාහ භගවා – “අත්ථි, හික්ඛච්චෙ, අසුභනිමිත්තං, තත්ථ යෝනියොමනසිකාරඛහුලීකාරො, අයමාහාරො අනුප්පන්තස්ස වා කාමච්ඡන්දස්ස අනුප්පාදාය උප්පන්තස්ස වා කාමච්ඡන්දස්ස පහානායා”ති (සං. නි. 5.232).

අපිච ඡ ධම්මා කාමච්ඡන්දස්ස පහානාය සංචත්තන්ති අසුභනිමිත්තස්ස උග්ගහො,

අසුභභාවනානුයෝගො, ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතා,
භොජනෙ මත්තඤ්ඤතා, කල්‍යාණමිත්තතා,
සප්පායකථාති. දසවිධඤ්ඤි අසුභනිමිත්තං
උග්ගණ්හන්තස්සාපි කාමච්ඡන්දො පහීයති,
භාවෙන්තස්සාපි ඉන්ද්‍රියෙසු පිහිතද්වාරස්සාපි චතුත්තං
පඤ්චන්තං ආලොපානං ඔකාසෙ සති උදකං පිචිත්වා
යාපනසීලතාය භොජනමත්තඤ්ඤනොපි. තෙනෙව
චුත්තං -

“චත්තාරො පඤ්ච ආලොපෙ, අභුත්වා උදකං
පිචෙ;
අලං ඵාසුචිභාරාය, පහිතත්තස්ස හික්ඛුනො” ති.
(ථෙරගා. 983);

අසුභකම්මිකතිස්සත්ථෙරසදිසෙ අසුභභාවනාරතෙ
කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවන්තස්සපි කාමච්ඡන්දො පහීයති,
යානනිසජ්ජාදීසු දසඅසුභනිස්සිතසප්පායකථාය පහීයති,
තෙන චුත්තං - “ඡ ධම්මා කාමච්ඡන්දස්ස පහානාය
සංචත්තන්ති” ති. ඉමෙහි පන ඡහි ධම්මෙහි
පහිතකාමච්ඡන්දස්ස අරහත්තමග්ගෙන ආයතිං
අනුප්පාදො භොතිති පජානාති.

පටිසනිමිත්තෙ අයොනිසොමනසිකාරෙන පන
බ්‍යාපාදස්ස උප්පාදො භොති. තත්ථ පටිසම්පි
පටිසනිමිත්තං, පටිසාරම්මණම්පි පටිසනිමිත්තං.
අයොනිසොමනසිකාරො සබ්බත්ථ ඵකලක්ඛණොච.
තං තස්මිං නිමිත්තෙ බහුලං පචත්තයතො බ්‍යාපාදො

උප්පජ්ජති. තෙනාහ භගවා – “අත්ථි, හික්ඛවෙ,
පටිසනිමිත්තං, තත්ථ
අයොනියොමනසිකාරබ්භුලීකාරො, අයමාහාරො
අනුප්පන්තස්ස වා බ්‍යාපාදස්ස උප්පාදාය උප්පන්තස්ස
වා බ්‍යාපාදස්ස හියොහාවාය වෙපුල්ලායා”ති (සං. නි.
5.232).

මෙත්තාය පන වෙතොවිමුත්තියා
යොනියොමනසිකාරෙනස්ස පහානං හොති. තත්ථ
මෙත්තාති චුත්තෙ අප්පනාපි උපවාරොපි වට්ටති.
වෙතොවිමුත්තීති අප්පනාව. යොනියොමනසිකාරො
චුත්තලක්ඛණොව. තං තත්ථ බ්‍හුලං පචත්තයතො
බ්‍යාපාදො පහීයති. තෙනාහ භගවා – “අත්ථි, හික්ඛවෙ,
මෙත්තා වෙතොවිමුත්තී, තත්ථ
යොනියොමනසිකාරබ්භුලීකාරො, අයමාහාරො
අනුප්පන්තස්ස වා බ්‍යාපාදස්ස අනුප්පාදාය
උප්පන්තස්ස වා බ්‍යාපාදස්ස පහානායා”ති (සං. නි.
5.232).

අපිච ඡ ධම්මා බ්‍යාපාදස්ස පහානාය සංචත්තන්ති
මෙත්තානිමිත්තස්ස උග්ගහො
මෙත්තාභාවනානුයොගො
කම්මස්සකතාපච්චවෙක්ඛණා පටිසඛිබ්‍යානබ්භුලතා
කල්‍යාණමිත්තතා සප්පායකථාති.
ඔදිස්සකඅනොදිස්සකදිසාඵරණානඤ්ඤි
අඤ්ඤතරචසෙන මෙත්තං උග්ගණ්හන්තස්සාපි

බ්‍යාපාදො පහීයති, ඔධිසොඅනොධිසොඵරණවසෙන
මෙත්තං භාවෙන්තස්සාපි. “ත්වං එතස්ස කුද්ධො කිං
කරිස්සසි, කිමස්ස සීලාදීනි විනාසෙතුං සක්ඛිස්සසි,
නනු ත්වං අත්තනො කම්මෙන ආගන්ත්වා අත්තනො
කම්මෙනෙව ගමිස්සසි, පරස්ස කුජ්ඣනං නාම
වීතච්චිතඞ්ගාර තත්තඅය සලාකගුථාදීනි ගහෙන්වා පරං
පහරිතුකාමතාසදිසං හොති. එසොපි තව කුද්ධො කිං
කරිස්සති, කිං තෙ සීලාදීනි විනාසෙතුං සක්ඛිස්සති, එස
අත්තනො කම්මෙන ආගන්ත්වා අත්තනො
කම්මෙනෙව ගමිස්සති, අප්පට්ච්ඡිතපහෙණකං විය
පට්ඨාතං ඛිත්තරජොමුට්ඨි විය ච එතස්සෙවෙස
කොධො මත්ථකෙ පතිස්සති” ති එවං අත්තනො ච
පරස්ස ච කම්මස්සකතං පච්චවෙක්ඛතොපි,
උභයකම්මස්සකතං පච්චවෙක්ඛිත්වා පට්ඨධ්වනො
ධීතස්සාපි, අස්සගුත්තත්ථෙරසදිසෙ
මෙත්තාභාවනාරතෙ කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවන්තස්සාපි
බ්‍යාපාදො පහීයති. ධානනිසජ්ජාදීසු
මෙත්තානිස්සිතසප්පායකථායපි පහීයති. තෙන චුත්තං
— “ජ ධම්මා බ්‍යාපාදස්ස පහානාය සංචත්තන්ති” ති.
ඉමෙහි පන ඡහි ධම්මෙහි පහීනස්ස බ්‍යාපාදස්ස
අනාගාමිමග්ගෙන ආයතිං අනුප්පාදො හොතීති
පජානාති.

අරතිආදීසු අයොනිසොමනසිකාරෙන ටීනමිද්ධස්ස
උප්පාදො හොති. තන්දී නාම කායාලසියතා. විජම්හිතා

නාම කායවිනමනා. භත්තසම්මදො නාම භත්තමුච්ඡා භත්තපරිලාභො. වෙනසො ලීනත්තං නාම විත්තස්ස ලීනාකාරො. ඉමෙසු අරතිආදීසු අයොනියොමනසිකාරං බහුලං පවත්තයතො ටීනමිද්ධං උප්පජ්ජති. තෙනාහ – “අත්ථී, භික්ඛවෙ, අරති තන්දී විජම්භිතා භත්තසම්මදො වෙනසො ලීනත්තං, තත්ථ අයොනියොමනසිකාරබහුලීකාරො, අයමාහාරො අනුප්පන්තස්ස වා ටීනමිද්ධස්ස උප්පාදාය, උප්පන්තස්ස වා ටීනමිද්ධස්ස භියොගාභාවාය වෙසුල්ලායා”ති (සං. නි. 5.232).

ආරම්භධාතුආදීසු පන යොනියොමනසිකාරෙතස්ස පහානං භොති. ආරම්භධාතු නාම පට්ඨාරම්භවීරියං. නික්කමධාතු නාම කොසජ්ජතො නික්ඛන්තතාය තතො බලවතරං. පරක්කමධාතු නාම පරං පරං ධානං අක්කමනතො තතොපි බලවතරං. ඉමස්මිං තිප්පහෙදෙ වීරියෙ යොනියොමනසිකාරං බහුලං පවත්තයතො ටීනමිද්ධං පභීයති. තෙනාහ – “අත්ථී, භික්ඛවෙ, ආරම්භධාතු නික්කමධාතු පරක්කමධාතු, තත්ථ යොනියොමනසිකාරබහුලීකාරො, අයමාහාරො අනුප්පන්තස්ස වා ටීනමිද්ධස්ස අනුප්පාදාය, උප්පන්තස්ස වා ටීනමිද්ධස්ස පහානායා”ති (සං. නි. 5.232).

අපිව ඡ ධම්මා ටීනමිද්ධස්ස පහානාය සංවත්තන්ති – අතිභොජනෙ නිමිත්තඟ්ගාභො,

ඉරියාපඵසම්පරිවත්තනතා,
 ආලෝකසඤ්ඤාමනසිකාරො, අබ්භොකාසවාසො,
 කල්‍යාණමිත්තතා, සප්පායකථාති. ආහරහත්ථක
 තත්‍රවට්ඨක අලංසාට්ඨක කාකමාසක
 භුත්තවමිතකභොජනං භුඤ්ජිත්වා
 රත්තිට්ඨානදිවාට්ඨානෙ නිසින්නස්ස හි සමණධම්මං
 කරොතො ටීනමිද්ධං මහාහත්ථී විය ඔත්ථරත්තං
 ආගච්ඡති, චතුපඤ්චආලෝපඨකාසං පන යපෙත්වා
 පානීයං පිවිත්වා යාපනසීලස්ස හික්ඛුනො තං න
 භොතිති ඵචං අතිභොජනෙ නිමිත්තං ගණහත්තස්සාපි
 ටීනමිද්ධං පහීයති. යස්මිං ඉරියාපඵ ටීනමිද්ධං
 ඔක්කමති, තතො අඤ්ඤං පරිවත්තෙන්තස්සාපි, රත්තිං
 චන්දාලෝකදීපාලෝකඋක්කාලෝකෙ දිවා
 සුරියාලෝකං මනසිකරොත්තස්සාපි, අබ්භොකාසෙ
 වසන්තස්සාපි, මහාකස්සපත්ථෙරසදිසෙ
 පහීනටීනමිද්ධෙ කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවත්තස්සාපි
 ටීනමිද්ධං පහීයති. යානනිසප්පාදීසු
 ධුතඨගනිස්සිතසප්පායකථායපි පහීයති. තෙන චුත්තං –
 “ඡ ධම්මා ටීනමිද්ධස්ස පහානාය සංවත්තන්ති” ති.
 ඉමෙහි පන ඡහි ධම්මෙහි පහීනස්ස ටීනමිද්ධස්ස
 අරහත්තමග්ගෙන ආයතිං අනුප්පාදො භොතිති
 පජානාති.

වෙනසො අවුපසමෙ අයොනියොමනසිකාරෙන
 උද්ධච්චකුක්කච්චස්ස උප්පාදො භොති. අවුපසමො
 නාම අවුපසන්තාකාරො, උද්ධච්චකුක්කච්චමෙවෙනං.

අත්ථතො. තත්ථ අයොනියොමනසිකාරං බහුලං
පවත්තයතො උද්ධච්චකුක්කුච්චං උප්පජ්ජති. තෙනාහ
– “අත්ථී, හීක්ඛචෙ, චෙනසො අවුපසමො, තත්ථ
අයොනියොමනසිකාරබහුලීකාරො, අයමාහාරො
අනුප්පන්තස්ස වා උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස උප්පාදාය,
උප්පන්තස්ස වා උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස හියොභාවාය
චෙපුල්ලායා” ති.

සමාධිසඬ්ඛාතෙ පන චෙනසො වුපසමෙ
යොනියොමනසිකාරෙතස්ස පහානං ගොති. තෙනාහ –
“අත්ථී, හීක්ඛචෙ, චෙනසො වුපසමො, තත්ථ
යොනියොමනසිකාරබහුලීකාරො, අයමාහාරො
අනුප්පන්තස්ස වා උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස අනුප්පාදාය,
උප්පන්තස්ස වා උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස පහානායා” ති.

අපිච ඡ ධම්මා උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස පහානාය
සංවත්තන්ති බහුස්සුතතා පරිපුච්ඡකතා විනයෙ
පකතඤ්ඤතා වුද්ධසෙවිතා කල්යාණමිත්තතා
සප්පායකථාති. බාහුස්සච්චෙනපි හි එකං වා ද්ථෙච වා
තයො වා චත්තාරො වා පඤ්ච වා නිකායෙ පාලිචසෙන
අත්ථචසෙන ච උග්ගණ්හන්තස්සාපි
උද්ධච්චකුක්කුච්චං පහීයති.
කප්පියාකප්පියපරිපුච්ඡාබහුලස්සාපි,
විනයපඤ්ඤත්තියං විණ්ණචසිභාවතාය
පකතඤ්ඤනොපි, වුඬ්චෙඨ මහල්ලකත්ථෙරෙ
උපසඬ්ඛමන්තස්සාපි, උපාලිත්ථෙරසදිසෙ විනයධරෙ

කල්‍යාණමිත්තෙ සෙවත්තස්සාපි උද්ධච්චකුක්කුච්චං
පහීයති, යානනිසජ්ජාදීසු
කප්පියාකප්පියනිස්සිතසප්පායකථායපි පහීයති. තෙන
චුත්තං - “ඡ ධම්මා උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස පහානාය
සංවත්තන්ති” ති. ඉමෙහි පන ඡහි ධම්මෙහි පහීනෙ
උද්ධච්චකුක්කුච්චෙ උද්ධච්චස්ස අරහත්තමග්ගෙන,
කුක්කුච්චස්ස අනාගාමිමග්ගෙන ආයතිං අනුප්පාදො
හොතීති පජානාති.

විචිකිච්ඡායානීයෙසු ධම්මෙසු
අයොනිසොමනසිකාරෙන විචිකිච්ඡාය උප්පාදො
හොති. විචිකිච්ඡායානීයා ධම්මා නාම පුනප්පුනං
විචිකිච්ඡාය කාරණත්තා විචිකිච්ඡාව. තත්ථ
අයොනිසොමනසිකාරං බහුලං පවත්තයතො විචිකිච්ඡා
උප්පජ්ජති. තෙනාහ - “අත්ථී, හික්ඛවෙ,
විචිකිච්ඡායානීයා ධම්මා, තත්ථ
අයොනිසොමනසිකාරබහුලීකාරො, අයමාහාරො
අනුප්පන්තාය වා විචිකිච්ඡාය උප්පාදාය, උප්පන්තාය
වා විචිකිච්ඡාය හියොහාවාය වෙපුල්ලායා” ති (සං. නි.
5.232).

කුසලාදිධම්මෙසු යොනිසොමනසිකාරෙන පනස්සා
පහානං හොති, තෙනාහ - “අත්ථී, හික්ඛවෙ,
කුසලාකුසලා ධම්මා සාවජ්ජානවජ්ජා ධම්මා
සෙවිතඛ්ඛාසෙවිතඛ්ඛා ධම්මා හීනපණීතා ධම්මා
කණ්භසුක්කසප්පට්ඨාගා ධම්මා. තත්ථ

යොනියොමනසිකාරබ්‍රලීකාරො, අයමාහාරො,
අනුප්පන්තාය වා විවිකිච්ඡාය අනුප්පාදාය; උප්පන්තාය
වා විවිකිච්ඡාය පහානායා” ති.

අපිව ඡ ධම්මා විවිකිච්ඡාය පහානාය සංවත්තන්ති
බ්‍රහ්මස්සුතතා, පරිපුච්ඡකතා, විනයෙ පකතඤ්ඤතා,
අධිමොක්ඛබ්‍රලතා, කල්‍යාණමිත්තතා, සප්පායකථාති.
බ්‍රහ්මස්සච්චෙනපි හි එකං වා...පෙ.... පඤ්ච වා
නිකායෙ පාලිවසෙන ව අත්ථවසෙන ව
උග්ගණ්හන්තස්සාපි විවිකිච්ඡා පහීයති, තිණ් රතනානි
ආරබ්හ පරිපුච්ඡාබ්‍රලස්සාපි, විනයෙ
විණ්ණච්ඡිභාවස්සාපි, තිසු රතනෙසු
මකප්පනියසද්ධාසච්චාතඅධිමොක්ඛබ්‍රලස්සාපි,
සද්ධාධිමුත්තෙ වක්කලිත්ථෙරසදීසෙ කල්‍යාණමිත්තෙ
සෙවත්තස්සාපි විවිකිච්ඡා පහීයති, ධානනිසප්පාදීසු
තිණ්ණං රතනානං ගුණනිස්සිතසප්පායකථායපි
පහීයති. තෙන චුත්තං – “ඡ ධම්මා විවිකිච්ඡාය
පහානාය සංවත්තන්ති” ති. ඉමෙහි පන ඡහි ධම්මෙහි
පහීනාය විවිකිච්ඡාය සොතාපත්තිමග්ගෙන ආයතිං
අනුප්පාදො හොතීති පජානාති.

ඉති අප්ඤ්ඤත්තං වාති ඵවං
පඤ්චනීවරණපරිග්ගණ්හනෙන අත්තනො වා
ධම්මෙසු, පරස්ස වා ධම්මෙසු, කාලෙන වා අත්තනො,
කාලෙන වා පරස්ස ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සි විහරති.
සමුදයවයා පනෙත්ථ සුහනිමිත්තඅසුහනිමිත්තාදීසු

අයෝනියොමනසිකාරයෝනියොමනසිකාරවසෙන
පඤ්චස්ස නිවරණස්ස චුත්තායෙව නිහරිතබ්බා. ඉතො
පරං චුත්තනයමෙව. කෙවලඤ්ඤි ඉධ
නිවරණපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්චන්ති එවං යොජනං
කත්වා නිවරණපරිග්ගාහකස්ස හික්ඛුතො නියානාමුඛං
වෙදිතබ්බං. සෙසං තාදිසමෙවාති.

නිවරණපබ්බං නිට්ඨිතං.

බන්ධපබ්බවණ්ණනා

383. එවං පඤ්චනිවරණවසෙන ධම්මානුපස්සනං
විහජිත්වා ඉදානි පඤ්චක්ඛන්ධවසෙන විහජිතුං පුන
වපරන්තිආදිමාහ. තත්ථ පඤ්චස්ස උපාදානක්ඛන්ධෙස්සති
උපාදානස්ස බන්ධා උපාදානක්ඛන්ධා, උපාදානස්ස
පච්චයභූතා ධම්මපුඤ්ජා ධම්මරාසයොති අත්ථො.
අයමෙත්ථ සඬබ්බෙපො. විත්ථාරතො පන බන්ධකථා
විසුද්ධිමග්ගෙ චුත්තා.

ඉති රූපන්ති ඉදං රූපං, එත්තකං රූපං, න ඉතො
පරං රූපං අත්ථිති සභාවතො රූපං පජානාති.
වෙදනාදීසුපි එසෙව නයො. අයමෙත්ථ සඬබ්බෙපො,
විත්ථාරෙන පන රූපාදීනි විසුද්ධිමග්ගෙ
බන්ධකථායමෙව චුත්තාති. ඉති රූපස්ස සමුදයොති
එවං අවිජ්ජාසමුදයාදිවසෙන පඤ්චභාකාරෙහි රූපස්ස
සමුදයො. ඉති රූපස්ස අත්ථචිගමොති එවං
අවිජ්ජානිරොධාදිවසෙන පඤ්චභාකාරෙහි රූපස්ස

අත්ථසිගමො. වෙදනාදීසුපි එසෙව නයො. අයමෙත්ථ සභිබ්බෙපො, විත්ථාරො පන විසුද්ධිමග්ගෙ උදයබ්බයඤ්ඤාණකථාය චුත්තො.

ඉති අජ්ඣන්තං වාති එවං

පඤ්චක්ඛන්ධපරිග්ගණ්හනෙන අත්තනො වා ධම්මෙසු, පරස්ස වා ධම්මෙසු, කාලෙන වා අත්තනො, කාලෙන වා පරස්ස ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරති. සමුදයවයා පනෙත්ථ “අවිජ්ජාසමුදයා රූපසමුදයො” තිආදීනං පඤ්චසු ඛන්ධෙසු චුත්තානං පඤ්ඤාසාය ලක්ඛණානං වසෙන නීහරිතබ්බා. ඉතො පරං චුත්තනයමෙව. කෙවලඤ්ඤි ඉධ ඛන්ධපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්චන්ති එවං යොජනං කත්වා ඛන්ධපරිග්ගාහකස්ස හික්ඛුනො නියානානමුඛං වෙදිතබ්බං. සෙසං තාදිසමෙවාවාති.

ඛන්ධපබ්බං නිට්ඨිතං.

ආයතනපබ්බවණ්ණනා

384. එවං පඤ්චක්ඛන්ධවසෙන ධම්මානුපස්සනං විහජිත්වා ඉදානි ආයතනවසෙන විහජිතුං පුන වපරන්තිආදිමාහ. තත්ථ ඡසු අජ්ඣන්තිකබාහිරෙසු ආයතනෙසුති වක්ඛු සොතං සානං ජීවිහා කායො මනොති ඉමෙසු ඡසු අජ්ඣන්තිකෙසු, රූපං සද්දො ගන්ධො රසො ඵොට්ඨබ්බො ධම්මොති ඉමෙසු ඡසු බාහිරෙසු. වක්ඛුඤ්ච පජානාතීති වක්ඛුපසාදං

යාථාවසරසලක්ඛණවසෙන පජානාති. රූපෙ ච
පජානාතීති බහිද්ධා චතුසමුට්ඨානිකරූපඤ්ච
යාථාවසරසලක්ඛණවසෙන පජානාති. යඤ්ච තදුභයං
පටිච්ච උප්පජ්ජති සංයොජනන්ති යඤ්ච තං චක්ඛුං
වෙච රූපෙ චාති උභයං පටිච්ච. කාමරාගසංයොජනං
පටිස, මාන, දිට්ඨි, විචිකිච්ඡා, සීලබ්බතපරාමාස,
භවරාග, ඉස්සා, මච්ඡරිය, අවිජ්ජාසංයොජනන්ති
දසවිධං සංයොජනං උප්පජ්ජති, තඤ්ච
යාථාවසරසලක්ඛණවසෙන පජානාති.

කථං පනෙනං උප්පජ්ජතීති? චක්ඛුද්චාරෙ තාව
ආපාථගතං ඉට්ඨාරම්මණං කාමස්සාදවසෙන
අස්සාදයතො අභිනන්දතො කාමරාගසංයොජනං
උප්පජ්ජති. අනිට්ඨාරම්මණෙ කුජ්ඣතො
පටිසසංයොජනං උප්පජ්ජති. “යපෙත්වා මං කො
අඤ්ඤො එතං ආරම්මණං විභාවෙතුං සමත්ථො
අත්ථි” ති මඤ්ඤතො මානසංයොජනං උප්පජ්ජති. එතං
රූපාරම්මණං නිච්චං ධුවන්ති ගණ්හතො
දිට්ඨිසංයොජනං උප්පජ්ජති. “එතං රූපාරම්මණං
සත්තො නු ඛො, සත්තස්ස නු ඛො” ති විචිකිච්ඡතො
විචිකිච්ඡාසංයොජනං උප්පජ්ජති. “සම්පත්තිභවෙ චත
තො ඉදං සුලභං ජාත” ත්ති භවං පත්ථෙත්තස්ස
භවරාගසංයොජනං උප්පජ්ජති. “ආයතිම්පි එවරූපං
සීලබ්බතං සමාදිසිත්වා සක්කා ලද්ධු” ත්ති සීලබ්බතං
සමාදියත්තස්ස සීලබ්බතපරාමාසසංයොජනං

උප්පජ්ජති. “අහො වත තං රූපාරම්මණං අඤ්ඤාන
ලභෙය්‍යා”න්ති උසුයතො ඉස්සාසංයොජනං උප්පජ්ජති.
අත්තනා ලද්ධං රූපාරම්මණං අඤ්ඤස්ස මච්ඡරායතො
මච්ඡරියසංයොජනං උප්පජ්ජති. සබ්බෙහෙව
සහජාතඅඤ්ඤාණුවසෙන අවිජ්ජාසංයොජනං
උප්පජ්ජති.

යථා ච අනුප්පන්තස්සාති යෙන කාරණෙන
අසමුදාවාරවසෙන අනුප්පන්තස්ස තස්ස දසවිධස්සාපි
සංයොජනස්ස උප්පාදො හොති, තඤ්ඤව කාරණං
පජානාති. යථා ච උප්පන්තස්සාති අප්පහීනට්ඨෙයන පන
සමුදාවාරවසෙන චා උප්පන්තස්ස තස්ස දසවිධස්සාපි
සංයොජනස්ස යෙන කාරණෙන පහානං හොති, තඤ්ඤව
කාරණං පජානාති. යථා ච පහීනස්සාති
තදච්ඡිගවික්ඛම්භනප්පහානවසෙන පහීනස්සාපි තස්ස
දසවිධස්ස සංයොජනස්ස යෙන කාරණෙන ආයතිං
අනුප්පාදො හොති, තඤ්ඤව පජානාති. කෙන කාරණෙන
පනස්ස ආයතිං අනුප්පාදො හොති?
දිට්ඨිවිච්චිකිච්ඡාසීලබ්බතපරාමාසඉස්සාමච්ඡරියහෙදස්ස
තාව පඤ්ඤවිධස්ස සංයොජනස්ස
සොතාපත්තිමග්ගෙන ආයතිං අනුප්පාදො හොති.
කාමරාගපට්ඨසංයොජනද්වයස්ස ඔලාරිකස්ස
සකදාගාමිමග්ගෙන, අණුසහගතස්ස
අනාගාමිමග්ගෙන,
මානහවරාගාවිජ්ජාසංයොජනත්තයස්ස

අරහත්තමග්ගෙන ආයතිං අනුප්පාදො හොති.
සොතඤ්ච පජානාති සද්දෙ වාතිආදීසුපි එසෙව නයො.
අපිචෙත්ථ ආයතනකථා විත්ථාරතො විසුද්ධිමග්ගෙ
ආයතනනිද්දෙසෙ චුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා.

ඉති අජ්ඣන්තං වාති එවං

අජ්ඣන්තිකායතනපරිග්ගණ්හනෙන අත්තනො වා
ධම්මෙසු බාහිරායතනපරිග්ගණ්හනෙන පරස්ස වා
ධම්මෙසු, කාලෙන වා අත්තනො, කාලෙන වා පරස්ස
ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සි විහරති. සමුදයවයා පනෙත්ථ
“අවිජ්ජාසමුදයා චක්ඛුසමුදයො” ති රූපායතනස්ස
රූපක්ඛන්ධෙ, අරූපායතනෙසු මනායතනස්ස
විඤ්ඤාණක්ඛන්ධෙ, ධම්මායතනස්ස සෙසක්ඛන්ධෙසු
චුත්තනයෙන නීහරිතබ්බා. ලොකුත්තරධම්මා න
ගහෙතබ්බා. ඉතො පරං චුත්තනයමෙව. කෙවලඤ්චි
ඉධ ආයතනපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්චන්ති එවං
යොජනං කත්වා ආයතනපරිග්ගාහකස්ස හික්ඛුනො
නියානානමුඛං වෙදිතබ්බං. සෙසං තාදිසමෙවාති.

ආයතනපබ්බං නිට්ඨිතං.

බොජ්ඣකච්චගපබ්බවණ්ණනා

385. එවං ඡ අජ්ඣන්තිකබාහිරායතනවසෙන
ධම්මානුපස්සනං විහජිත්වා ඉදානි බොජ්ඣකච්චගවසෙන
විහජිතුං පුන වපරන්තිආදිමාහ. තත්ථ
බොජ්ඣකච්චගෙසුති බුජ්ඣනකසත්තස්ස අච්චගෙසු.

සත්තන්ති පටිලාභවසෙන සංවිජ්ජමානං.
සතිසම්බොජ්ඣකඛිගන්ති සතිසඛිබාතං
සම්බොජ්ඣකඛිගං. එත්ථ හි සම්බුජ්ඣකති
ආරද්ධවිපස්සකතො පටියාය යොගාවචරොති
සම්බොධි. යාය වා සො සතිආදිකාය
සත්තධම්මසාමග්ගියා සම්බුජ්ඣකති කිලෙසනිද්දාතො
උටියාති, සච්චානි වා පටිවිජ්ඣකති, සා ධම්මසාමග්ගී
සම්බොධි. තස්ස සම්බොධිස්ස, තස්සා වා සම්බොධියා
අඛිගන්ති සම්බොජ්ඣකඛිගං. තෙන චුත්තං –
“සතිසඛිබාතං සම්බොජ්ඣකඛිග”න්ති.
සෙසසම්බොජ්ඣකඛිගෙසුපි ඉමිනාව නයෙන
චචනත්ථො වෙදිතඛිබො.

අසත්තන්ති අප්පටිලාභවසෙන අවිජ්ජමානං. යථා ච
අනුපන්තස්සාතිආදිසු පන සතිසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස තාව
“අත්ථි, හික්ඛවෙ, සතිසම්බොජ්ඣකඛිගටියානීයා ධම්මා,
තත්ථ යොනිසොමනසිකාරඛ්භුලීකාරො, අයමාහාරො
අනුප්පන්තස්ස වා සතිසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස උප්පාදාය,
උප්පන්තස්ස වා සතිසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස
හියොහාවාය වෙසුල්ලාය භාවනාය පාරිපුරියා
සංචත්තති”ති (සං. නි. 5.232) එවං උප්පාදො හොති.
තත්ථ සතියෙව සතිසම්බොජ්ඣකඛිගටියානීයා ධම්මා.
යොනිසොමනසිකාරො චුත්තලක්ඛණොයෙව. තං
තත්ථ ඛ්භුලං පචත්තයතො සතිසම්බොජ්ඣකඛිගො
උප්පජ්ජති.

අපිව වත්තාරො ධම්මා සතිසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස
උප්පාදාය සංවත්තන්ති සතිසම්පජ්ඣං
මුට්ඨස්සතිපුග්ගලපරිවජ්ජනතා
උපට්ඨිතස්සතිපුග්ගලසෙවනතා තදධිමුත්තතාති.
අභික්කන්තාදීසු හි සත්තසු යානෙසු
සතිසම්පජ්ඣංඤන, හත්තනික්ඛිත්තකාකසදිසෙ
මුට්ඨස්සතිපුග්ගලෙ පරිවජ්ජනෙන,
තිස්සදත්තත්ථෙරඅභයත්ථෙරසදිසෙ
උපට්ඨිතස්සතිපුග්ගලෙ සෙවනෙන, යානනිසජ්ජාදීසු
සතිසමුට්ඨාපනත්ථං නින්තපොණපඛිභාරචිත්තතාය ව
සතිසම්බොජ්ඣකඛිගො උප්පජ්ජති. එවං චතුහි
කාරණෙහි උප්පන්නස්ස පනස්ස අරහත්තමග්ගෙන
භාවනාපාරිපූරි භොතීති පජානාති.

ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස පන “අත්ථී,
හික්ඛවෙ, කුසලාකුසලා ධම්මා...පෙ....
කණ්භසුක්කසජ්ජපටිභාගා ධම්මා, තත්ථ
යොනිසොමනසිකාරබ්භුලීකාරො, අයමාභාරො
අනුප්පන්නස්ස වා ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස
උප්පාදාය, උප්පන්නස්ස වා
ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස හියොභාවාය
වෙසුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා සංවත්තතී”ති එවං
උප්පාදො භොතී.

අපිව සත්ත ධම්මා ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස
උප්පාදාය සංවත්තන්ති පරිපුච්ඡකතා වත්ථුච්ඡදකිරියා

ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනා දුප්පඤ්ඤපුග්ගලපරිවජ්ජනා
පඤ්ඤචත්තපුග්ගලසෙවනා
ගම්භීරඤ්ඤාණචරියපච්චවෙක්ඛණා තදධිමුත්තතාති.

තත්ථ පරිපුච්ඡකතාති

බන්ධධාතුආයතනඉන්ද්‍රියබලබොජ්ඣකඛිගමග්ගඛිගකධා
නඛිගසමථවිපස්සනානං

අත්ථසන්තිස්සිතපරිපුච්ඡාබහුලතා. චත්ථුච්චිසදකිරියාති
අජ්ඣක්තිකබාහිරානං චත්ථුනං විසදභාවකරණං. යදා
හිස්ස කෙසනබලොමාති දීසාති හොන්ති, සරීරං වා
උස්සන්තදොසඤ්ඤවෙච සෙදමලමක්ඛිතඤ්ඤව, තදා
අජ්ඣක්තිකං චත්ථු අවිසදං හොති අපරිසුද්ධං. යදා පන
වීචරං ඡිණ්ණං කිලිට්ඨං දුග්ගන්ධං හොති, සෙනාසනං
වා උක්ලාපං, තදා බාහිරචත්ථු අවිසදං හොති
අපරිසුද්ධං. තස්මා කෙසාදිඡෙදාපනෙන
උද්ධංවිරෙචනඅධොවිරෙචනාදීහි
සරීරසල්ලහුකභාවකරණෙන උච්ඡාදනනභාපනෙන ච
අජ්ඣක්තිකචත්ථු විසදං කාතබ්බං.

සුචිකම්මධොවනරජනපරිහණ්ඩකරණාදීහි බාහිරචත්ථු
විසදං කාතබ්බං. එතස්මිඤ්ඤහි අජ්ඣක්තිකබාහිරෙ
චත්ථුමිහි අවිසදෙ උප්පන්තෙසු චිත්තවෙතසිකෙසු
ඤ්ඤාණම්පි අවිසදං හොති අපරිසුද්ධං අපරිසුද්ධාති
දීපකපල්ලවට්ටිතෙලාති නිස්සාය උප්පන්තදීපසිඛාය
ඔභාසො විය. විසදෙ පන අජ්ඣක්තිකබාහිරෙ චත්ථුමිහි
උප්පන්තෙසු චිත්තවෙතසිකෙසු ඤ්ඤාණම්පි විසදං හොති
පරිසුද්ධාති දීපකපල්ලවට්ටිතෙලාති නිස්සාය

උප්පන්තදීපසිඛාය ඔහාසො විය. තෙන චුත්තං
“චත්ථුච්චසදකිරියා ධම්මච්චයසම්බොජ්ඣකඛ්ඛගස්ස
උප්පාදාය සංචත්තති” ති.

ඉන්ද්‍රියසමත්තපට්ඨපාදනා නාම සද්ධාදීනං ඉන්ද්‍රියානං
සමභාවකරණං. සචෙ නිස්ස සද්ධිත්තද්‍රියං බලවං හොති,
ඉතරානි මන්දානි, තතො වීරිසිත්තද්‍රියං පග්ගහකිච්චං,
සතිත්තද්‍රියං උපට්ඨානකිච්චං, සමාධිත්තද්‍රියං
අච්චිකම්බෙපකිච්චං, පඤ්ඤිත්තද්‍රියං දස්සනකිච්චං කාතුං න
සක්කොති. තස්මා තං ධම්මසභාවපච්චවෙක්ඛණෙන
වා, යථා වා මනසිකරොතො බලවං ජාතං, තථා
අමනසිකරෙන භාපෙතඛ්ඛං. චක්කලිත්ථෙරචත්ථු
චෙත්ථ නිදස්සනං. සචෙ පන වීරිසිත්තද්‍රියං බලවං හොති,
අථ සද්ධිත්තද්‍රියං අධිමොක්ඛකිච්චං කාතුං න සක්කොති,
න ඉතරානි ඉතරකිච්චහෙදං. තස්මා තං
පස්සද්ධාදීභාවනාය භාපෙතඛ්ඛං. තත්‍රාපි
සොණත්ථෙරස්ස චත්ථු දස්සෙතඛ්ඛං. ඵ්චං සෙසෙසුපි
ඵකස්ස බලවභාවෙ සති ඉතරෙසං අත්තනො කිච්චෙසු
අසමත්ථතා චෙදිතඛ්ඛා.

විසෙසතො පනෙත්ථ සද්ධාපඤ්ඤානං
සමාධිවීරියානඤ්ච සමතං පසංසන්ති. බලවසද්ධො හි
මන්දපඤ්ඤො මුඛප්පසන්තො හොති, අචත්ථුස්මිං
පසිදති. බලවපඤ්ඤො මන්දසද්ධො කෙරාට්ඨපක්ඛං
හජති, හෙසජ්ජසමුට්ඨිතො විය රොගො අතෙකිච්චො
හොති. චිත්තූප්පාදමත්තෙනෙච කුසලං හොතීති

අතිධාවිත්වා දානාදීනි අකරොන්තො නිරයෙ
උප්පජ්ජති. උභින්නං සමකාය වත්ථුස්මිංයෙව පසීදති.
බලවසමාධිං පන මන්දවීරියං සමාධිස්ස
කොසජ්ජපක්ඛත්තා කොසජ්ජං අභිභවති. බලවවීරියං
මන්දසමාධිං වීරියස්ස උද්ධච්චපක්ඛත්තා උද්ධච්චං
අභිභවති. සමාධි පන වීරියෙන සංයොජ්ජතො
කොසජ්ජෙ පතිතුං න ලහති, වීරියං සමාධිනා
සංයොජ්ජතං උද්ධච්චෙව පතිතුං න ලහති. තස්මා තදුභයං
සමං කාතබ්බං. උභයසමකාය හි අප්පනා භොති.

අපිව සමාධිකම්මිකස්ස බලවතීපි සද්ධා වට්ටති. එවං
සද්දහන්තො ඔකප්පෙන්තො අප්පනං පාපුණ්ණස්සති.
සමාධිපඤ්ඤාසු පන සමාධිකම්මිකස්ස එකග්ගතා
බලවතී වට්ටති. එවඤ්ඤි සො අප්පනං පාපුණාති.
විපස්සනාකම්මිකස්ස පඤ්ඤා බලවතී වට්ටති. එවඤ්ඤි
සො ලක්ඛණපට්ඨෙධං පාපුණාති. උභින්නං පන
සමකායපි අප්පනා භොතියෙව. සති පන සබ්බත්ථ
බලවතී වට්ටති. සති හි චිත්තං උද්ධච්චපක්ඛිකානං
සද්ධාවීරියපඤ්ඤානං වසෙන උද්ධච්චපාතතො,
කොසජ්ජපක්ඛිකෙන ව සමාධිනා කොසජ්ජපාතතො
රක්ඛති. තස්මා සා ලොණධුපනං විය
සබ්බබ්බාඤ්ඤපනෙසු, සබ්බකම්මිකඅමච්චො විය ව,
සබ්බරාජකිච්චෙසු සබ්බත්ථ ඉච්ඡිතබ්බා. තෙනාහ —
“සති ව පන සබ්බත්ථිකා චුත්තා භගවතා, කිං කාරණා?
චිත්තඤ්ඤි සතිපට්ඨරණං, ආරක්ඛපච්චුපට්ඨානා ව සති,
න විනා සතියා චිත්තස්ස පග්ගහනිග්ගහො භොතී” ති.

දුප්පඤ්ඤපුග්ගලපරිවජ්ජනා නාම ඛන්ධාදිහෙදෙ
අනොගාල්භපඤ්ඤානං දුම්මෙධිපුග්ගලානං ආරකා
පරිවජ්ජනං. පඤ්ඤවන්තපුග්ගලසෙවනා නාම
සමපඤ්ඤාසලක්ඛණපරිග්ගාහිකාය
උදයබ්බයපඤ්ඤාය සමන්තාගතපුග්ගලසෙවනා.
ගම්භීරඤ්ඤාණවරියපච්චවෙක්ඛණා නාම ගම්භීරෙසු
ඛන්ධාදීසු පවත්තාය ගම්භීරපඤ්ඤාය
පහෙදපච්චවෙක්ඛණා. තදධිමුත්තතා නාම
යානනිසජ්ජාදීසු
ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣකුසලසමුට්ඨාපනත්ථං
නිත්තපොණපබ්භාරවිත්තතා. එවං උජ්ජන්තස්ස
පන්තස්ස අරහත්තමග්ගෙන භාවනාපාරිපූරි හොතීති
පජානාති.

වීරියසම්බොජ්ඣකුසලස්ස “අත්ථි, හික්ඛවෙ,
ආරම්භධාතු නික්කමධාතු පරක්කමධාතු, තත්ථ
යොනියොමනසිකාරබහුලීකාරො, අයමාහාරො
අනුජ්ජන්තස්ස වා වීරියසම්බොජ්ඣකුසලස්ස උජ්ජාදාය,
උජ්ජන්තස්ස වා වීරියසම්බොජ්ඣකුසලස්ස
හියොසාභාවාය වෙසුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා
සංවත්තතී” ති එවං උජ්ජාදො හොතී.

අපිව එකාදස ධම්මා වීරියසම්බොජ්ඣකුසලස්ස
උජ්ජාදාය සංවත්තන්ති අපායභයපච්චවෙක්ඛණතා
ආනිසංසදස්සාවිතා ගමනවීථිපච්චවෙක්ඛණතා
පිණ්ඩපාතාපවායනතා දායජ්ජමහත්තපච්චවෙක්ඛණතා

සත්ථුමහත්තපච්චවෙක්ඛණතා
ජාතිමහත්තපච්චවෙක්ඛණතා
සබ්බමචාරිමහත්තපච්චවෙක්ඛණතා
කුසිත්තපුග්ගලපරිවජ්ජනතා
ආරද්ධවීරියපුග්ගලසෙවනතා තදධිමුක්තතාති.

තත්ථ නිරයෙසු පඤ්චවිධබන්ධනකම්මකාරණතො
පට්ඨාය මහාදුක්ඛානුභවනකාලෙපි, තීරච්ඡාන යොනියං
ජාලබ්පනකුමීනාදීහි ගහිතකාලෙපි,
පාජනකණ්ටකාදිජ්ජහාරතූන්තස්ස
සකට්ඨනනාදිකාලෙපි, පෙත්තිවිසයෙ අනෙකානිපි
වස්සසහස්සානි ඵකං බුද්ධන්තරම්පි බුජ්ජපාසාහි
ආතුරීභූතකාලෙපි, කාලකඤ්චිකඅසුරෙසු
සට්ඨිහත්ථඅසිතිහත්ථජ්ජමාණෙන
අට්ඨිවම්මමත්තෙනෙව අත්තභාවෙන
වාතාතපාදිදුක්ඛානුභවනකාලෙපි න සක්කා
වීරියසම්බොජ්ඣකඛිගං උජ්ජපාදෙතං, අයමෙව තෙ හික්ඛු
කාලො වීරියකරණායාති ඵචං අපායහයං
පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි වීරියසම්බොජ්ඣකඛිගො
උජ්ජජ්ජති.

න සක්කා කුසිතෙන නවලොකුත්තරධම්මං ලද්ධං,
ආරද්ධවීරියෙනෙව සක්කා අයමානිසංසො වීරියස්සාති
ඵචං ආනිසංසදස්සාවිනොපි උජ්ජජ්ජති.
සබ්බබුද්ධපච්චෙකබුද්ධමහාසාවකෙහි තෙ ගතමග්ගො
ගන්තබ්බො, සො ච න සක්කා කුසිතෙන ගන්තූන්ති

එවං ගමනවිථිං පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි උප්පජ්ජති. යෙ තං පිණ්ඩපාතාදීහි උපට්ඨහන්ති, ඉමෙ තෙ මනුස්සා නෙව ඤාතකා, න දාසකම්මකරා, නාපි තං නිස්සාය ජීවිස්සාමාති තෙ පණිනාති විවරාදීහි දෙන්ති. අථ ඛො අත්තනො කාරානං මහජ්ඵලතං පච්චාසීසමානා දෙන්ති. සත්ථාරාපි “අයං ඉමෙ පච්චයෙ පරිභුඤ්ජිත්වා කායදළ්භිබ්බුලො සුඛං විහරිස්සති” ති න එවං සම්පස්සතා තුය්හං පච්චයා අනුඤ්ඤාතා. අථ ඛො “අයං ඉමෙ පරිභුඤ්ජමානො සමණධම්මං කත්වා වට්ටදුක්ඛතො මුච්චිස්සති” ති තෙ පච්චයා අනුඤ්ඤාතා, සො දාහි ත්වං කුසිතො විහරන්තො න තං පිණ්ඩං අපවායිස්සති. ආරද්ධවීරියස්සෙව හි පිණ්ඩපාතාපවායනං නාම හොතීති එවං පිණ්ඩපාතාපවායනං පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි උප්පජ්ජති අයාමිත්තත්ථෙරස්ස විය.

ථෙරො කිර කස්සකලෙණෙ නාම පට්චසති. තස්ස ච ගොචරගාමෙ එකා මහාඋපාසිකා ථෙරං පුත්තං කත්වා පට්ඨග්ගති. සා එකදිවසං අරඤ්ඤං ගච්ජන්ති ධීතරං ආහ – “අම්ම, අසුකස්මිං යානෙ පුරාණතණ්ඩුලා, අසුකස්මිං සජ්ජි, අසුකස්මිං බීරං, අසුකස්මිං ඵාණිතං, තච හාතිකස්ස අයාමිත්තස්ස ආගතකාලෙ හත්තං පච්චිත්වා බීරසජ්ජිඵාණිතෙහි සද්ධිං දෙහි, ත්වඤ්ච භුඤ්ජෙජ්ජාසි. අහං පන හියොසා පක්කපාරිවාසිකහත්තං කඤ්ජියෙන භුත්තාමහී” ති. දිවා කිං භුඤ්ජිස්සසි අම්මා, ති? සාකපණ්ණං

පක්ඛිපිත්වා කණතණ්ඩුලෙහි අම්බිලයාගුං පවිත්වා
යපෙහි අම්මා,ති.

ඵරො ඵීවරං පාරුපිත්වා පත්තං නීහරන්තොව තං
සද්දං සුත්වා අත්තානං ඔවදි “මහාඋපාසිකා කිර
කඤ්ඡියෙන පාරිවාසිකහත්තං භුඤ්ඡී, දිවාපි
කණපණ්ණම්බිලයාගුං භුඤ්ඡීස්සති, තුය්හං අත්ථාය
පන පුරාණතණ්ඩුලාදීනි ආචික්ඛති, තං නිස්සාය ඛො
පනෙසා නෙව ඛෙත්තං න චත්ථුං න හත්තං න චත්ථං
පච්චාසිසති, තිස්සො පන සම්පත්තියො පත්ථයමානා
දෙනි, ත්වං ඵතිස්සා තා සම්පත්තියො දාතුං සක්ඛිස්සසී,
න සක්ඛිස්සසීති, අයං ඛො පන පිණ්ඩපාතො තයා
සරාගෙන සදොසෙන සමොහෙන න සක්කා
ගණ්හිතු”ත්ති පත්තං ඵවිකාය පක්ඛිපිත්වා ගණ්ඨිකං
මුඤ්චිත්වා නිචත්තිත්වා කස්සකලෙණමෙව ගන්ත්වා
පත්තං හෙට්ඨාමඤ්චෙ ඵීවරං ඵීවරවංසෙ යපෙත්වා
“අරහත්තං අපාපුණිත්වා න නික්ඛම්ස්සාමී”ති වීරියං
අධිට්ඨහිත්වා නිසීදි. දීසරත්තං අජ්ජමත්තො භුත්වා
නිචුත්ථහික්ඛු විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා පුරෙහත්තමෙව
අරහත්තං පත්වා විකසමානම්ච පදුමං මහාඛීණාසචො
සිතං කරොන්තොව නිසීදි. ලෙණද්වාරෙ රුක්ඛම්හි
අධිචත්ථා දෙවතා –

“නමො තෙ පුරිසාජඤ්ඤ, නමො තෙ
පුරිසුත්තම;

යස්ස තෙ ආසවා වීණා, දක්විණෙයොසාසි
මාරිසා” ති. —

උදානං උදානෙත්වා “හන්තෙ, පිණ්ඩාය පවිට්ඨානං
තුම්භාදිසානං අරහන්තානං හික්ඛං දත්වා
මහල්ලකිත්ථීයො දුක්ඛා මුච්චිස්සන්තී” ති ආහ. ටෙරො
උට්ඨහිත්වා ද්වාරං විවරිත්වා කාලං ඔලොකෙන්තො
“පාතොයෙවා” ති ඤත්වා පත්තච්චරමාදාය ගාමං
පාවිසි.

දාරිකාපි හත්තං සම්පාදෙත්වා “ඉදානි මෙ භාතා
ආගමිස්සති, ඉදානි ආගමිස්සති” ති ද්වාරං
ඔලොකයමානා නිසීදි. සා ටෙරෙ සරද්වාරං සම්පත්තෙ
පත්තං ගහෙත්වා සජ්ජිථාණිකයොජ්ජිතස්ස
බීරපිණ්ඩපාතස්ස පුරෙත්වා හත්ථෙ ඨපෙසි. ටෙරො
“සුඛං භොතූ” ති අනුමොදනං කත්වා පක්කාමි. සාපි
තං ඔලොකයමානා අට්ඨාසි. ටෙරස්ස හි තදා අතිවිය
පරිසුද්ධො ඡව්චණ්ණො අභොසි, විජ්ජසන්තානි
ඉන්ද්‍රියානි, මුඛං ඛන්ධනා පචුත්තතාලපක්කං විය
අතිවිය විරොචිත්ථ.

මහාඋපාසිකා අරඤ්ඤා ආගන්ත්වා “කිං, අම්ම,
හානිකො තෙ ආගතො” ති පුච්ඡි. සා සබ්බං තං පචත්තිං
ආරොචෙසි. උපාසිකා “අජ්ජ මම පුත්තස්ස
පබ්බජිතකිච්චං මත්ථකං පත්ත” ති ඤත්වා
“අහිරමති තෙ, අම්ම, භාතා බුද්ධසාසනෙ, න
උක්කණ්ඨතී” ති ආහ.

මහත්තං බො පනෙනං සත්ථුදායජ්ජං යදිදං සත්ත
අරියධනානි නාම, තං න සක්කා කුසිතෙන ගහෙනුං.
යථා හි විජ්ජපට්ඨන්තං පුත්තං මාතාපිතරො “අයං
අම්භාකං අපුත්තො”ති පරිබාහිරං කරොන්ති, සො
තෙසං අවචයෙන දායජ්ජං න ලහති, එවං කුසිතොපි
ඉදං අරියධනදායජ්ජං න ලහති, ආරද්ධවීරියොව
ලහතිති දායජ්ජමහත්තං පච්චවෙක්ඛතොපි උජ්ජජ්ජති.

මහා බො පන තෙ සත්ථා, සත්ථුතො හි තෙ
මාතුකුච්ඡිස්මිං පට්ඨන්ධිගණ්හනකාලෙපි
අහිනික්ඛමනෙපි අහිසම්බොධියම්පි
ධම්මචක්කජ්ජවත්තනයමකපාටිභාරියදෙවොරොහන
ආයුසඬ්ඛාරවොස්සජ්ජනෙසුපි පරිනිබ්බානකාලෙපි
දසසහස්සිලොකධාතු අකම්පිත්ථ, යුත්තං නු තෙ
එවරුපස්ස සත්ථු සාසනෙ පබ්බජිත්ථා කුසිතෙන
හවිතුන්ති එවං සත්ථුමහත්තං පච්චවෙක්ඛතොපි
උජ්ජජ්ජති.

ජාතියාපි ත්ථං ඉදානි න ලාමකජාතිකො,
අසම්භින්නාය මහාසම්මතපවෙණියා
ආගතඋක්කාකරාජවංසෙ ජාතොසි,
සුද්ධොදනමහාරාජස්ස ච මහාමායාදෙවියා ච නත්තා,
රාහුලහද්දස්ස කනිට්ඨො, තයා නාම එවරුපෙන
ජිනපුත්තෙන හුත්ථා න යුත්තං කුසිතෙන විහරිතුන්ති
එවං ජාතිමහත්තං පච්චවෙක්ඛතොපි උජ්ජජ්ජති.

සාරිපුත්තමහාමොග්ගල්ලානා වෙව අසිති ව
මහාසාවකා වීරියෙනෙව ලොකුත්තරධම්මං
පටිවිජ්ඣංසු, ත්වං එතෙසං සබ්බමචාරීනං මග්ගං
පටිපජ්ජසී, න පටිපජ්ජසීති එවං සබ්බමචාරිමහත්තං
පච්චවෙක්ඛතොපි උජ්ජජ්ජති.

කුච්ඡං පුරෙත්වා යිතඅජගරසදියෙ
විස්සට්ඨකායිකවෙනසිකවීරියෙ කුසිතපුග්ගලෙ
පරිවජ්ජන්තස්සාපි ආරද්ධවීරියෙ පහිතත්තෙ පුග්ගලෙ
සෙවන්තස්සාපි යානනිසජ්ජාදියු වීරියුජ්ජාදනත්ථං
නින්තපොඤ්ඤපබ්භාරචිත්තස්සාපි උජ්ජජ්ජති. එවං
උජ්ජන්තස්ස පනස්ස අරහත්තමග්ගෙන භාවනාපාරිපුරි
හොතීති පජානාති.

පීතිසම්බොජ්ඣකචගස්ස “අත්ථී, හික්ඛවෙ,
පීතිසම්බොජ්ඣකචගට්ඨානීයා ධම්මා, තත්ථ
යොනියොමනසිකාරබ්භුලීකාරො, අයමාහාරො
අනුජ්ජන්තස්ස වා පීතිසම්බොජ්ඣකචගස්ස උජ්ජාදාය,
උජ්ජන්තස්ස වා පීතිසම්බොජ්ඣකචගස්ස හියොහාවාය
වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපුරියා සංචත්තතී” ති එවං
උජ්ජාදො හොතී. තත්ථ පීතියෙව
පීතිසම්බොජ්ඣකචගට්ඨානීයා ධම්මා නාම. තස්සා
උජ්ජාදකමනසිකාරො යොනියොමනසිකාරො නාම.

අපිව එකාදස ධම්මා පීතිසම්බොජ්ඣකචගස්ස
උජ්ජාදාය සංචත්තන්ති බුද්ධානුස්සති, ධම්ම, සච්ඡ,

සීල, වාග, දෙවතානුස්සති උපසමානුස්සති
ලුබ්‍හුග්ගලපරිවජ්ජනතා සිනිද්ධපුග්ගලසෙවනතා
පසාදනීයසුත්තන්තපච්චවෙක්ඛණතා තදධිමුත්තතාති.
බුද්ධගුණෙ අනුස්සරන්තස්සාපි හි යාව උපවාරා
සකලසරීරං ඵරමානො පිනිසම්බොජ්ඣකඛිගො
උප්පජ්ජති, ධම්මසඬ්ඝගුණෙ අනුස්සරන්තස්සාපි,
දීඝරත්තං අඛණ්ඩං කත්වා රක්ඛිතං චතුපාරිසුද්ධිසීලං
පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි, ගිහිනොපි දසසීලං පඤ්චසීලං
පඤ්චවෙක්ඛන්තස්සාපි, දුබ්භික්ඛහයාදීසු
පණීතභොජනං සබ්‍රහ්මචාරීනං දත්වා ‘ඵවං නාම
අදම්භා’ ති වාගං පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි, ගිහිනොපි
ඵවරූපෙ කාලෙ සීලවන්තානං දින්තදානං
පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි, යෙහි ගුණෙහි සමන්තාගතා
දෙවතා දෙවත්තං පත්තා, තථාරූපානං ගුණානං
අත්තනි අත්ථිතං පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි, සමාපත්තියා
වික්ඛම්භිතා කිලෙසා සට්ඨිපි සත්තනිපි වස්සානි න
සමුදාවරන්තීති පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි,
වෙනියදස්සනබොධිදස්සනචරදස්සනෙසු
අසක්කච්චකිරියාය සංසුචිතලුබ්භාවෙ බුද්ධාදීසු
පසාදසිනෙභාභාවෙන ගඳුහපිට්ඨෙ රජසදිසෙ
ලුබ්‍හුග්ගලෙ පරිවජ්ජන්තස්සාපි, බුද්ධාදීසු පසාදබ්‍රහ්මලෙ
මුදුචිත්තෙ සිනිද්ධපුග්ගලෙ සෙවන්තස්සාපි,
රතනත්තයගුණපරිදීපකෙ පසාදනීයසුත්තන්තෙ
පච්චවෙක්ඛන්තස්සාපි, යානනිසජ්ජාදීසු
පිනිඋප්පාදනත්ථං නින්තපොණපබ්භාරචිත්තස්සාපි

උප්පජ්ජති. එවං උප්පන්තස්ස පනස්ස
අරහත්තමග්ගෙන භාවනාපාරිපූරි භොතීති පජානාති.

පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස ‘අත්ථි, භික්ඛවෙ,
කායපස්සද්ධි චිත්තපස්සද්ධි, තත්ථ
යොනියොමනසිකාරබ්භුලීකාරො, අයමාහාරො
අනුප්පන්තස්ස වා පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස
උප්පාදාය, උප්පන්තස්ස වා
පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස භියොයාභාවාය වෙපුල්ලාය
භාවනාය පාරිපූරියා සංවත්තති’ ති එවං උප්පාදො
භොති.

අපිච සත්ත ධම්මා පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස
උප්පාදාය සංවත්තන්ති පණිතභොජනසෙවනතා
උතුසුඛසෙවනතා ඉරියාපථසුඛසෙවනතා
මජ්ඣන්තපයොගතා සාරද්ධකායපුග්ගලපරිච්ඡේදනතා
පස්සද්ධකායපුග්ගලසෙවනතා තදධිමුත්තතාති.
පණිතඤ්ඨි සිනිද්ධං සප්පායභොජනං භුඤ්ජන්තස්සාපි,
සීතුණ්ඨෙසු ච උතුසු යානාදීසු ච ඉරියාපථෙසු
සප්පායඋතුඤ්ච ඉරියාපථඤ්ච සෙවන්තස්සාපි පස්සද්ධි
උප්පජ්ජති. යො පන මහාපූරිසජාතිකො
සබ්බඋතුඉරියාපථක්ඛමො භොති, න තං සන්ධායෙනං
චුත්තං. යස්ස සභාගවිසභාගතා අත්ථි, තස්සෙව
විසභාගෙ උතුඉරියාපථෙ ච්ඡේජත්වා සභාගෙ
සෙවන්තස්ස උප්පජ්ජති. මජ්ඣන්තපයොගො චූච්චති
අත්තනො ච පරස්ස ච කම්මස්සකතාපච්චවෙක්ඛණා.

ඉමිනා මජ්ඣන්තපට්ඨකොගෙන උප්පජ්ජති. යො
ලෙඩ්චුද්දණ්ඩාදීහි පරං විභෙද්ධමානො විචරති, එවරුපං
සාරද්ධකායං පුග්ගලං පරිවජ්ජන්තස්සාපි,
සංයතපාදපාණිං පස්සද්ධකායං පුග්ගලං
සෙවන්තස්සාපි, යානනිසජ්ජාදීසු
පස්සද්ධිඋප්පාදනක්ථාය
නින්තපොණපබ්භාරවින්තස්සාපි උප්පජ්ජති. එවං
උප්පන්තස්ස පනස්ස අරහත්තමග්ගෙන භාවනාපාරිපූරි
හොතීති පජානාති.

සමාධිසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස ‘අත්ථි, හික්ඛවෙ,
සමථනිමිත්තං අබ්බග්ගනිමිත්තං, තත්ථ
යොනිසොමනසිකාරබ්භුලීකාරො, අයමාහාරො,
අනුප්පන්තස්ස වා සමාධිසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස
උප්පාදාය, උප්පන්තස්ස වා සමාධිසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස
හියොහාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා
සංවත්තති’ ති එවං උප්පාදො හොති. තත්ථ සමථොව
සමථනිමිත්තං අවික්ඛෙපට්ඨොන ව
අබ්බග්ගනිමිත්තන්ති.

අපිව එකාදස ධම්මා සමාධිසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස
උප්පාදාය සංවත්තන්ති වත්ථුච්චසද්ධිරියතා
ඉන්ද්‍රියසමත්තපට්ඨපාදනතා නිමිත්තකුසලතා සමයෙ
වින්තස්ස පග්ගණ්හනතා සමයෙ වින්තස්ස
නිග්ගණ්හනතා සමයෙ සම්පහංසනතා සමයෙ
අජ්ඣුපෙක්ඛනතා අසමාහිතපුග්ගලපරිවජ්ජනතා

සමාහිතපුග්ගලසෙවනතා
කුඩානවිමොක්ඛපච්චවෙක්ඛණතා තදධිමුක්තතාති.
තත්ථ චත්ථුවිසදකිරියතා ච ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනතා
ච චුක්තනායෙනෙව වෙදිතඛ්ඛා.

නිමිත්තකුසලතා නාම කසිණනිමිත්තස්ස
උග්ගහණකුසලතා. සමයෙ විත්තස්ස පග්ගණ්හනතාති
යස්මිං සමයෙ අතිසිථිලවීරියතාදීහි ලීනං විත්තං හොති,
තස්මිං සමයෙ
ධම්මවිචයවීරියජිනිසම්බොජ්ඣකුසලසමුට්ඨාපනෙන
තස්ස පග්ගණ්හනං. සමයෙ විත්තස්ස පග්ගණ්හනතාති
යස්මිං සමයෙ ආරද්ධවීරියතාදීහි උද්ධතං විත්තං
හොති, තස්මිං සමයෙ
පස්සද්ධිසමාධිඋපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣකුසලසමුට්ඨාපනෙ
න තස්ස නිග්ගණ්හනං. සමයෙ සම්පහංසනතාති යස්මිං.
සමයෙ විත්තං පඤ්ඤාපයොගමන්දතාය වා
උපසමසුඛානධිගමෙන වා නිරස්සාදං හොති, තස්මිං
සමයෙ අට්ඨසංවෙගචත්ථුවිසදකිරිණෙන
සංවෙපෙති. අට්ඨ සංවෙගචත්ථුනි නාම ජාති ජරා ඛ්‍යාධි
මරණානි චත්තාරි, අපායදුක්ඛං පඤ්චමං, අතීතෙ
වට්ඨමුලකං දුක්ඛං, අනාගතෙ වට්ඨමුලකං දුක්ඛං,
පච්චුප්පන්තෙ ආහාරපරියෙට්ඨිමුලකං දුක්ඛන්ති.
රතනත්තයගුණානුස්සරණෙන ච පසාදං ජනෙති, අයං
චුච්චති “සමයෙ සම්පහංසනතා”ති.

සමයෙ අජ්ඣපෙක්ඛනතා නාම යස්මිං සමයෙ
සම්මාපට්ඨත්තිං ආගම්ම අලීනං අනුද්ධතං අනිරස්සාදං
ආරම්මණෙ සමප්පවත්තං සමථවීටීපට්ඨත්තං චිත්තං
හොති, තදාස්ස පග්ගහනිග්ගහසම්පහංසනෙසු න
බ්‍යාපාරං ආපජ්ජති, සාරථී විය සමප්පවත්තෙසු
අස්සෙසු. අයං වුච්චති - “සමයෙ
අජ්ඣපෙක්ඛනතා” ති. අසමාහිතපුග්ගලපරිවජ්ජනතා
නාම උපචාරං වා අප්පනං වා අප්පත්තානං
වික්ඛිත්තචිත්තානං පුග්ගලානං ආරකා පරිවජ්ජනං.
සමාහිතපුග්ගලසෙවනා නාම උපචාරෙන වා අප්පනාය
වා සමාහිතචිත්තානං සෙවනා හජනා පඨිරුපාසනා.
තදධිමුත්තතා නාම යානනිසජ්ජාදීසු
සමාධිඋප්පාදනත්ථංයෙව
නිත්තපොණපබ්භාරචිත්තතා. එවඤ්ඤි පට්ඨජ්ජතො
එස උප්පජ්ජති. එවං උප්පත්තස්ස පනස්ස
අරහත්තමග්ගෙන භාවනාපාරිපුරි හොතීති පජානාති.

උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස “අත්ථී, හික්ඛවෙ,
උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣකඛිගට්ඨානීයා ධම්මා, තත්ථ
යොනියොමනසිකාරබහුලීකාරො, අයමාහාරො
අනුප්පත්තස්ස වා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස
උප්පාදාය, උප්පත්තස්ස වා
උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣකඛිගස්ස හියොහාවාය
වෙසුල්ලාය භාවනාය පාරිපුරියා සංවත්තති” ති එවං.

උප්පාදො හොති. තත්ථ උපෙක්ඛාව
උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣකිංචිගට්ඨානීයා ධම්මා නාම.

අපිව පඤ්ච ධම්මා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣකිංචිගස්ස
උප්පාදාය සංවත්තන්ති සත්තමජ්ඣත්තතා
සච්චාරමජ්ඣත්තතා
සත්තසච්චාරකෙලායනපුග්ගලපරිවජ්ජනතා
සත්තසච්චාරමජ්ඣත්තපුග්ගලසෙවනතා
තදධිමුත්තතාති. තත්ථ ද්වීභාකාරෙහි
සත්තමජ්ඣත්තතං සමුට්ඨාපෙති “ත්වං අත්තනො
කම්මෙන ආගන්ත්වා අත්තනොව කම්මෙන ගමිස්සසි,
එසොපි අත්තනොව කම්මෙන ආගන්ත්වා අත්තනොව
කම්මෙන ගමිස්සති, ත්වං කං කෙලායසී”ති එවං
කම්මස්සකතාපච්චවෙක්ඛණෙන, “පරමත්ථතො
සත්තොයෙව නත්ථී, සො ත්වං කං කෙලායසී”ති එවං
නිස්සත්තපච්චවෙක්ඛණෙන වාති. ද්වීභවාකාරෙහි
සච්චාරමජ්ඣත්තතං සමුට්ඨාපෙති – “ඉදං චීවරං
අනුපුබ්බෙන වණ්ණවිකාරතඤ්ඤෙව ජිණ්ණභාවඤ්ඤෙව
උපගන්ත්වා පාදපුඤ්ඤාචොලකං හුත්වා
යට්ඨිකොට්ඨා ඡඩ්ඩනීයං භවිස්සති, සචෙ පනස්ස
සාමිකො භවෙයා, නාස්ස එවං විනස්සිතුං දදෙයා”ති
එවං අස්සාමිකභාවපච්චවෙක්ඛණෙන ච, “අනද්ධනීයං
ඉදං තාවකාලික”ත්ති එවං
තාවකාලිකභාවපච්චවෙක්ඛණෙන වාති. යථා ච චීවරෙ,
එවං පත්තාදීසුපි යොජනා කාතබ්බා.

සත්තසඬ්ඛාරකෙලායනපුග්ගලපරිවජ්ජනතාති එත්ථ
 යො පුග්ගලො ගිහී වා අත්තනො පුත්තධීතාදිකෙ,
 පබ්බජිතො වා අත්තනො
 අන්තෙවාසිකසමානුපජ්ඣායකාදිකෙ මමායති,
 සහත්ථෙතෙව නෙසං
 කෙසච්ඡෙදනසුචිකම්මවීචරධොවනරජනපත්තපචනාදී
 නී කරොති, මුහුත්තම්පි අපස්සන්තො “අසුකො
 සාමණෙරො කුහිං අසුකො දහරො කුහි”න්ති
 හන්තම්ගො විය ඉතො චිතො ව ඔලොකෙති,
 අඤ්ඤෙන කෙසච්ඡෙදනාදීනං අත්ථාය “මුහුත්තං
 අසුකං පෙසෙථා”ති යාවියමානොපි “අම්හෙපි තං
 අත්තනො කම්මං න කාරෙම, තුම්හෙ නං ගහෙත්වා
 කිලමෙස්සථා”ති න දෙති, අයං සත්තකෙලායනො
 නාම.

යො පන වීචරපත්තථාලකකත්තරයට්ඨිආදීනී
 මමායති, අඤ්ඤස්ස හත්ථෙත පරාමසිතුම්පි න දෙති,
 තාවකාලිකං යාවිතො “මයම්පි ඉදං මමායන්තා න
 පරිභුඤ්ජාම, තුම්හාකං කිං දස්සාමා”ති වදති, අයං
 සඬ්ඛාරකෙලායනො නාම. යො පන තෙසු ද්වීසුපි
 වත්ථුසු මජ්ඣන්තො උදාසිනො, අයං
 සත්තසඬ්ඛාරමජ්ඣන්තො නාම. ඉති අයං
 උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣකම්මො ඵචරුපං
 සත්තසඬ්ඛාරකෙලායනපුග්ගලං ආරකා
 පරිවජ්ජන්තස්සාපි, සත්තසඬ්ඛාරමජ්ඣන්තපුග්ගලං

සෙවන්තස්සාපි, යානනිසජ්ජාදීසු තදුප්පාදනත්ථං
නිත්තපොණපබ්භාරචිත්තස්සාපි උප්පජ්ජති. එවං
උප්පන්තස්ස පනස්ස අරහත්තමග්ගෙන භාවනාපාරිපුරි
ගොතීති පජානාති.

ඉති අජ්ඣන්තං වාති එවං අත්තනො වා සත්ත
සම්බොජ්ඣකංගෙ පරිග්ගණහිත්වා, පරස්ස වා,
කාලෙන වා අත්තනො, කාලෙන වා පරස්ස
සම්බොජ්ඣකංගෙ පරිග්ගණහිත්වා ධම්මෙසු
ධම්මානුපස්සි විහරති. සමුදයවයා පනෙත්ථ
සම්බොජ්ඣකංගානං නිබ්බත්තිනිරොධවසෙන
වෙදිතබ්බං. ඉතො පරං චුත්තනයමෙව. කෙවලඤ්ඤි
ඉධ බොජ්ඣකංගපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්චන්ති එවං
යොජනං කත්වා බොජ්ඣකංගපරිග්ගාහකස්ස
හික්ඛුනො නියානාමුඛං වෙදිතබ්බං. සෙසං
තාදිසමෙවාති.

බොජ්ඣකංගපබ්බං නිට්ඨිතං.

චතුසච්චපබ්බවණ්ණනා

386. එවං සත්තබොජ්ඣකංගවසෙන
ධම්මානුපස්සනං විහජ්ජත්වා ඉදානි චතුසච්චවසෙන
විහජ්ජතුං පුන චපරන්තිආදිමාහ. තත්ථ ඉදං දුක්ඛන්ති
යථාභූතං පජානාතීති යපෙත්වා තණ්හං
තෙභූමකධම්මෙ “ඉදං දුක්ඛ”න්ති යථාසභාවතො
පජානාති, තස්සෙව බො පන දුක්ඛස්ස ජනිකං

සමුට්ඨාසිකං පුරිමතණ්හං “අයං දුක්ඛසමුදයො” ති,
 උභින්නං අප්පවත්තිනිබ්බානං “අයං
 දුක්ඛනිරොධො” ති, දුක්ඛපරිජානනං සමුදයපජ්ඣනං
 නිරොධසච්ඡිකරණං අරියමග්ගං “අයං
 දුක්ඛනිරොධගාමිනිපටිපදා” ති යථාසභාවතො
 පජානාතීති අත්ථො. අවසෙසා අරියසච්චකථා
 යපෙත්වා ජාතිආදීනං පදභාජනකථං විසුද්ධිමග්ගෙ
 විත්ථාරිතායෙව.

දුක්ඛසච්චනිද්දෙසවණ්ණනා

388. පදභාජනෙ පන කතමා ව, භික්ඛවෙ, ජාතීති
 භික්ඛවෙ, යා ජාතිපි දුක්ඛාති එවං චුත්තා ජාති, සා
 කතමාති එවං සබ්බපුච්ඡාසු අත්ථො වෙදිතබ්බො. යා
 තෙසං තෙසං සත්තානන්ති ඉදං “ඉමෙසං නාමා” ති
 නියමාභාවතො සබ්බසත්තානං පරියාදානවචනං. තම්භි
 තම්භි සත්තනිකායෙති ඉදම්පි
 සබ්බසත්තනිකායපරියාදානවචනං ජනනං ජාති
 සවිකාරානං පට්ඨමාහිනිබ්බත්තක්ඛන්ධානමෙතං
 අධිවචනං. සඤ්ජාතීති ඉදං තස්සා එව
 උපසග්ගමණ්ඩිතවෙචචනං. සා එව අනුපට්ඨාකාරෙන
 ඔක්කමනට්ඨෙන ඔක්කන්ති. නිබ්බත්තිසඬ්ඛාතෙන
 අහිනිබ්බත්තනට්ඨෙන අහිනිබ්බත්ති. ඉති අයං
 චතුබ්බිධාපි සම්මුතිකථා නාම. බන්ධානං පාතුභාවොති
 අයං පන පරමත්ථකථා. එකවොකාරභවාදීසු
 එකචතුපඤ්චහෙදානං බන්ධානංයෙව පාතුභාවො, න

පුග්ගලස්ස, තස්මිං පන සති පුග්ගලො පාතුභුතොති
වොහාරමත්තං හොති. ආයතනානං පටිලාහොති
ආයතනානි පාතුභවන්තානෙව පටිලද්ධානි නාම
හොන්ති, සො තෙසං පාතුභාවසඬ්ඛාතො පටිලාහොති
අත්ථො.

389. ජරාති සභාවනිද්දෙසො. ජීරණතාති

ආකාරභාවනිද්දෙසො. ඛණ්ඩිච්චන්තිආදි
විකාරනිද්දෙසො. දහරකාලස්මිඤ්ඤි දන්තා සමසෙතා
හොන්ති. තෙයෙව පරිපච්චන්තෙ අනුක්කමෙන
චණ්ණවිකාරං ආපජ්ජිත්වා තත්ථ තත්ථ පත්තන්ති. අථ
පතිතඤ්ච යිතඤ්ච උපාදාය ඛණ්ඩිතදන්තා ඛණ්ඩිතා
නාම. ඛණ්ඩිතානං භාවො ඛණ්ඩිච්චන්ති වුච්චති.
අනුක්කමෙන පණ්ඩරභූතානි කෙසලොමානි පලිතානි
නාම. පලිතානි සඤ්ජාතානි අස්සාති පලිතො, පලිතස්ස
භාවො පාලිච්චං. ජරාවාතජ්ජහාරෙන
සොසිතමංසලොහිතතාය වලියො තචස්මිං අස්සාති
චලිත්තවො, තස්ස භාවො චලිත්තචතා. එත්තාවතා
දන්තකෙසලොමතවෙසු විකාරදස්සනවසෙන
පාකට්ඨුතා පාකට්ඨරා දස්සිතා.

යථෙව හි උදකස්ස වා වාතස්ස වා අග්ගිනො වා
තිණුරුක්ඛාදීනං සංහග්ගපලිහග්ගතාය වා කුමාමතාය
වා ගතමග්ගො පාකට්ඨො හොති, න ච සො ගතමග්ගො
තානෙව උදකාදීනි, එවමෙව ජරාය දන්තාදීනං
ඛණ්ඩිච්චාදිවසෙන ගතමග්ගො පාකට්ඨො, චක්ඛුං

උම්මිලෙන්වාපි ගය්හති, න ව බණ්ඩිච්චාදීනොව ජරා. න හි ජරා චක්ඛුච්චිඤ්ඤායා ගොති. යස්මා පන ජරං පත්තස්ස ආයු භායති, තස්මා ජරා “ආයුනො සංහානී” ති ඵලුපචාරෙන චුත්තා. යස්මා දහරකාලෙ සුප්පසන්තානි සුබ්බමම්පි අත්තනො විසයං සුබ්බෙනොව ච ගණ්හනසමත්ථානි චක්ඛාදීනි ඉන්ද්‍රියානි ජරං පත්තස්ස පරිපක්කානි ආලුලිතානි අවිසදානි ඔලාරිකම්පි අත්තනො විසයං ගහෙතුං අසමත්ථානි ගොන්ති, තස්මා “ඉන්ද්‍රියානං පරිපාකො” තිපි ඵලුපචාරෙනොව චුත්තා.

390. මරණනිද්දෙදෙස යන්ති මරණං සන්ධාය නපුංසකනිද්දෙදෙසා, යං මරණං චුතීති චුච්චති, චචනතාති චුච්චතීති අයමෙත්ථ යොජනා. තත්ථ චුතීති සභාවනිද්දෙදෙසා. චචනතාති ආකාරභාවනිද්දෙදෙසා. මරණං පත්තස්ස බන්ධා හිජ්ජන්ති චෙව අන්තරධායන්ති ච අදස්සනං ගච්ඡන්ති, තස්මා තං හෙදො අන්තරධානන්ති චුච්චති. මච්චුමරණන්ති මච්චුමරණං, න බණ්කමරණං. කාලකිරියාති මරණකාලකිරියා. අයං සබ්බාපි සම්මුතිකථාව. බන්ධානං හෙදොති අයං පන පරමත්ථකථා. එකචොකාරභවාදීසු එකචතුපඤ්චහෙදානං බන්ධානංයෙව හෙදො, න පුග්ගලස්ස, තස්මිං පන සති පුග්ගලො මතොති චොභාරමත්තං ගොති.

කලෙවරස්ස නික්ඛෙපොති අත්තභාවස්ස නික්ඛෙපො. මරණං පත්තස්ස හි නිරත්ථංච කලිච්චගරං.

අත්තභාවො පතති, තස්මා තං කලෙවරස්ස
නික්ඛෙපොති චුත්තං. ජීවිතින්ද්‍රියස්ස උපච්ඡෙදො පන
සබ්බාකාරතො පරමත්ථතො මරණං. එතදෙව
සම්මුතිමරණන්ති පි චුච්චති. ජීවිතින්ද්‍රියුපච්ඡෙදමෙව හි
ගහෙත්වා ලොකියා “තිස්සො මතො, චුස්සො
මතො” ති වදන්ති.

391. බ්‍යසනෙනාති ඤාතිබ්‍යසනාදීසු යෙන කෙනචි
බ්‍යසනෙන. දුක්ඛධම්මෙනාති වධබන්ධාදිනා
දුක්ඛකාරණෙන. චුට්ඨස්සාති අජ්ඣෙධාත්ථස්ස
අභිභූතස්ස. සොකොති යො ඤාතිබ්‍යසනාදීසු වා
වධබන්ධනාදීසු වා අඤ්ඤතරස්මිං සති තෙන
අභිභූතස්ස උප්පජ්ජති සොචනලක්ඛණො සොකො.
සොචිතත්තන්ති සොචිතභාවො. යස්මා පනෙස
අබ්භන්තරෙ සොසෙත්තො පරිසොසෙත්තො
උප්පජ්ජති, තස්මා අත්තොසොකො
අත්තොපරිසොකොති චුච්චති.

392. “මය්හං ධිතා, මය්හං පුත්තො” ති එවං ආදිස්ස
ආදිස්ස දෙවන්ති පරිදෙවන්ති එතෙනාති ආදෙවො. තං
තං වණ්ණං පරිකිත්තෙත්වා දෙවන්ති එතෙනාති
පරිදෙවො. තතො පරා ද්වෙ තස්සෙව භාවනිද්දෙසා.

393. කාසිකන්ති කායපසාදවත්ථුකං.
දුක්ඛමනට්ඨෙන දුක්ඛං. අසාතන්ති අමධුරං.

කායසම්ඵස්සජං දුක්ඛන්ති කායසම්ඵස්සතො ජාතං
දුක්ඛං. අසාතං වෙදයිතන්ති අමධුරං වෙදයිතං.

394. වෙනසිකන්ති චිත්තසම්පයුත්තං. සෙසං දුක්ඛෙ
චුත්තනයමෙව.

395. ආයාසොති සංසිදනවිසිදනාකාරජ්ජත්තො
චිත්තකිලමථො. බලවතරං ආයාසො උපායාසො.
තතො පරා ද්වෙ අත්තත්තනියාභාවදීපකා
භාවනිද්දෙසා.

398. ජාතිධම්මානන්ති ජාතිසභාවානං. ඉච්ඡා
උජ්ජජ්ජතීති තණ්හා උජ්ජජ්ජති. අහො චතාති පත්ථනා.
න ඛො පනෙතං ඉච්ඡායාති එවං ජාතියා අනාගමනං
විනා මග්ගභාවනං න ඉච්ඡාය පත්තබ්බං. ඉදම්භිති
එතම්භි උපරි සෙසාති උපාදාය පිකාරො. යම්භිච්ඡන්ති
යෙනපි ධම්මෙන අලබ්භනෙයාවත්ථුං ඉච්ඡන්තො න
ලභති, තං අලබ්භනෙයාවත්ථුම්භි ඉච්ඡනං දුක්ඛං. එස
න යො සබ්බත්ථ.

399. බන්ධනිද්දෙසෙ රූපඤ්ච තං
උපාදානක්ඛන්ධො චාති රූප්පාදානක්ඛන්ධො එවං
සබ්බත්ථ.

සමුදයසච්චනිද්දෙසවණ්ණනා

400. යායං තණ්හාති යා අයං තණ්හා.

පොනොබ්භවිකාති පුනබ්භවකරණං පුනොබ්භවො,
පුනොබ්භවො සීලං අස්සාති පොනොබ්භවිකා.

නන්දිරාගෙන සහ ගතාති නන්දිරාගසහගතා.
නන්දිරාගෙන සද්ධිං අත්ථතො ඵකත්තමෙව ගතාති
චුත්තං හොති. තත්තත්තාහිනන්දීනීති යත්ත යත්ත
අත්තභාවො, තත්ත තත්ත අහිනන්දීනී. රූපාදීසු වා
ආරම්මණෙසු තත්ත තත්ත අහිනන්දීනී, රූපාහිනන්දීනී
සද්ද, ගන්ධ, රස, ඵොට්ඨබ්බ, ධම්මාහිනන්දීනීති
අත්ථො. සෙය්‍යථීදන්ති නිපාතො. තස්ස සා කතමා
වෙති අත්ථො. කාමෙ තණ්හා කාමතණ්හා,
පඤ්චකාමගුණිකරාගස්සෙතං නාමං. භවෙ තණ්හා
භවතණ්හා, භවපත්ථනාවසෙන උප්පන්තස්ස
සස්සතදිට්ඨිසහගතස්ස රූපාරූපභවරාගස්ස ව
කුධානතිකත්තියා වෙතං අධිවචනං. විභවෙ තණ්හා
විභවතණ්හා, උච්ඡෙදදිට්ඨිසහගතරාගස්සෙතං
අධිවචනං.

ඉදානි තස්සා තණ්හාය වත්ථුං විත්ථාරතො දස්සෙතුං
සා බො පනෙසාතිආදිමාහ. තත්ථ උප්පජ්ජනීති ජායති.
නිවිසනීති පුනප්පුනං පවත්තිවසෙන පතිට්ඨහති. යං
ලොකෙ පියරූපං සාතරූපන්ති යං ලොකස්මිං
පියසභාවඤ්චෙව මධුරසභාවඤ්ච. වක්ඛු
ලොකෙතිආදීසු ලොකස්මිඤ්චි වක්ඛාදීසු මමත්තෙන
අහිනිවිට්ඨා සත්තා සම්පත්තියං පතිට්ඨිතා අත්තනො

වක්ඛුං ආදාසතලාදීසු නිමිත්තග්ගහණානුසාරෙන
 විජ්ජසන්තං පඤ්චපසාදං සුවණ්ණවිමානෙන
 උග්ගාටිතමණිසිහපඤ්ජරං විය මඤ්ඤන්ති, සොතං
 රජතපනාලිකං විය, පාමච්චගසුත්තං විය ච මඤ්ඤන්ති,
 “තුච්චගනාසා” ති ලද්ධවොහාරං සාතං වට්ටිත්වා
 යපිතහරිතාලවට්ටං විය මඤ්ඤන්ති, ජීවිහං
 රත්තකම්බලපටලං විය මුදුසිනිද්ධමධුරසදං
 මඤ්ඤන්ති, කායං සාලලට්ඨිං විය, සුවණ්ණතොරණං
 විය ච මඤ්ඤන්ති, මනං අඤ්ඤෙසං මනෙන අසදීසං
 උළාරං මඤ්ඤන්ති. රූපං
 සුවණ්ණකණ්ණිකාරපුජ්ජාදිවණ්ණං විය, සද්දං
 මත්තකරචීක කොකිලමන්දධම්මිකමණිවංසනිග්ගෙසාසං
 විය, අත්තනා පටිලද්ධානි
 චතුසමුට්ඨානිකගන්ධාරම්මණාදීනි “කස්සඤ්ඤස්ස
 එවරූපානි අත්ථී” ති මඤ්ඤන්ති. තෙසං එවං
 මඤ්ඤමානානං තානි චක්ඛාදීනි පියරූපානි වෙච
 සාතරූපානි ච භොන්ති. අථ තෙසං තත්ථ අනුජ්ජන්තා
 වෙච තණ්හා උජ්ජජ්ජති, උජ්ජන්තා ච තණ්හා
 පුනජ්ජනං පවත්තිවසෙන නිවිසති. තස්මා භගවා
 “චක්ඛු ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, එත්ථෙසා තණ්හා
 උජ්ජජ්ජමානා උජ්ජජ්ජති” ති ආදිමාහ. තත්ථ
 උජ්ජජ්ජමානානි යදා උජ්ජජ්ජමානා භොති, තදා එත්ථ
 උජ්ජජ්ජතීති අත්ථො. එස නයො සබ්බත්ථ.

නිරොධසච්චනිද්දෙසවණ්ණනා

401. අසෙසවිරාගනිරොධොති ආදීනි සබ්බානි
 නිබ්බානවෙච්චනානෙව. නිබ්බානඤ්ඤි ආගම්ම තණ්හා
 අසෙසා විරජ්ජති නිරුජ්ඣති, තස්මා තං “තස්සායෙව
 තණ්හාය අසෙසවිරාගනිරොධො”ති වුච්චති.
 නිබ්බානඤ්ච ආගම්ම තණ්හා චජියති පටිනිස්සජ්ජියති
 විමුච්චති න අල්ලියති, තස්මා නිබ්බානං “වාගො
 පටිනිස්සග්ගො මුත්ති අනාලයො”ති වුච්චති. එකමෙව
 හි නිබ්බානං, නාමානි පනස්ස සබ්බසච්චතානං
 නාමපටිපක්ඛවසෙන අනෙකානි භොන්ති. සෙය්‍යථිදං,
 අසෙසවිරාගො අසෙසනිරොධො වාගො
 පටිනිස්සග්ගො මුත්ති අනාලයො රාගක්ඛයො
 දොසක්ඛයො මොහක්ඛයො තණ්හක්ඛයො
 අනුජ්ජාදො අජ්ජවත්තං අනිමිත්තං අජ්ජණිහිතං
 අනායුහනං අජ්ජට්ඨන්ධි අනුපපත්ති අගති අජාතං
 අජරං අබ්‍යාධි අමතං අසොකං අපරිදෙවං අනුපායාසං
 අසංකිලිට්ඨන්ති.

ඉදානි මග්ගෙන ජිත්තාය නිබ්බානං ආගම්ම
 අජ්ජවත්තිපත්තායපි ච තණ්හාය යෙසු චත්ථුසු තස්සා
 උජ්ජත්ති දස්සිතා, තත්ථෙව අභාවං දස්සෙතුං සා බො
 පනෙසාති ආදිමාහ. තත්ථ යථා පුරිසො බෙත්තෙ ජාතං
 තිත්තඅලාචුචල්ලිං දිස්වා අග්ගතො පටියාය මූලං
 පරියෙසිත්වා ජිත්තදෙය්‍ය, සා අනුපුබ්බෙන මිලාසිත්වා
 අපඤ්ඤත්තිං ගච්ඡෙය්‍ය. තතො තස්මිං බෙත්තෙ
 තිත්තඅලාචු නිරුද්ධා පහීනාති වුච්චෙය්‍ය, එවමෙව

බෙත්තෙ තිත්තඅලාඛු විය වක්ඛාදීසු තණ්හා. සා අරියමග්ගෙන මූලච්ඡන්තා නිබ්බානං ආගම්ම අප්පවත්තිං ගච්ඡති. එවං ගතා පන තෙසු වත්ථුසු බෙත්තෙ තිත්තඅලාඛු විය න පඤ්ඤායති.

යථා ච අට්ඨතො වොරෙ ආනෙත්වා නගරස්ස දක්ඛිණද්වාරෙ සාතෙය්‍යුං, තතො අට්ඨියං වොරා මතාති වා මාරිතාති වා වුච්චෙය්‍යුං, එවං අට්ඨියං වොරා විය වක්ඛාදීසු තණ්හා. සා දක්ඛිණද්වාරෙ වොරා විය නිබ්බානං ආගම්ම නිරුද්ධත්තා නිබ්බානෙ නිරුද්ධා. එවං නිරුද්ධා පනෙතෙසු වත්ථුසු අට්ඨියං වොරා විය න පඤ්ඤායති, තෙනස්සා තත්ථෙව නිරොධං දස්සෙත්තො “වක්ඛු ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, එත්ථෙසා තණ්හා පභීයමානා පභීයති, එත්ථ නිරුජ්ඣමානා නිරුජ්ඣති” තිආදිමාහ.

මග්ගසච්චනිද්දෙසවණ්ණනා

402. අයමෙවාති අඤ්ඤමග්ගපටික්ඛෙපනත්ථං නියමනං. අරියොති තං තං මග්ගචජ්ඣෙහි කිලෙසෙහි ආරකත්තා අරියභාවකරත්තා ච අරියො. දුක්ඛෙ ඤාණන්තිආදිනා චතුසච්චකම්මට්ඨානං දස්සිතං. තත්ථ පුරිමානි ද්වෙ සච්චානි වට්ඨං, පච්ඡිමානි විවට්ඨං. තෙසු හික්ඛුනො වට්ඨෙ කම්මට්ඨානාහිනිවෙසො හොති, විවට්ඨෙ තත්ථී අහිනිවෙසො. පුරිමානි හි ද්වෙ සච්චානි “පඤ්චක්ඛන්ධා දුක්ඛං, තණ්හා සමුදයො” ති එවං

සඳුබෙපෙන ව “කතමෙ පඤ්චක්ඛන්ධා,
 රූපක්ඛන්ධො” තිආදිනා නයෙන විත්ථාරෙන ව
 ආවරියස්ස සන්තිකෙ උග්ගණ්හිත්වා වාචාය පුනප්පුනං
 පරිවත්තෙන්තො යොගාවචරො කම්මං කරොති.
 ඉතරෙසු පන ද්වීසු සච්චෙසු නිරොධසච්චං ඉට්ඨං
 කන්තං මනාපං, මග්ගසච්චං ඉට්ඨං කන්තං මනාපන්ති
 ඵ්චං සවනෙන කම්මං කරොති. සො ඵ්චං කරොන්තො
 චත්තාරි සච්චානි ඵකපට්චෙධෙනෙව පටිවිජ්ඣති
 ඵකාහිසමයෙන අහිසමෙති. දුක්ඛං
 පරිඤ්ඤාපට්චෙධෙන පටිවිජ්ඣති, සමුදයං
 පහානපට්චෙධෙන, නිරොධං සච්ඡිකිරියාපට්චෙධෙන,
 මග්ගං භාවනාපට්චෙධෙන පටිවිජ්ඣති. දුක්ඛං
 පරිඤ්ඤාහිසමයෙන...පෙ.... මග්ගං
 භාවනාහිසමයෙන අහිසමෙති. ඵ්චමස්ස පුබ්බහාගෙ
 ද්වීසු සච්චෙසු
 උග්ගහපරිපුච්ඡාසවනධාරණසම්මසනපට්චෙධො
 හොති, ද්වීසු පන සවනපට්චෙධොයෙව. අපරහාගෙ
 තීසු කිච්චතො පට්චෙධො හොති, නිරොධෙ
 ආරම්මණපට්චෙධො. පච්චචෙක්ඛණා පන
 පත්තසච්චස්ස හොති. අයඤ්ච ආදිකම්මිකො, තස්මා
 සා ඉධ න චුත්තා.

ඉමස්ස ව හික්ඛුනො පුබ්බෙ පරිග්ගහතො “දුක්ඛං
 පරිජානාමි, සමුදයං පජහාමි, නිරොධං සච්ඡිකරොමි,
 මග්ගං භාවෙමි” ති
 ආහොගසමන්තාහාරමනසිකාරපච්චචෙක්ඛණා නත්ථි,

පරිග්‍රහණය පටිපාටිය හොඳි. අපරහාගෙ පන දුක්ඛං
 පරිඤ්ඤාතමෙව...පෙ.... මග්ගො භාවිතොව හොඳි.
 තත්ථ ද්වෙ සච්චානි දුද්දසත්තා ගම්භීරානි, ද්වෙ
 ගම්භීරත්තා දුද්දසානි. දුක්ඛසච්චඤ්ඤි උප්පත්තිතො
 පාකටං, බාණුකණ්ටකපහාරාදීසු “අහො දුක්ඛ”න්ති
 චත්තබ්බතමිපි ආපජ්ජති. සමුදයමිපි
 බාදිතුකාමතාභුඤ්ඤිතුකාමතාදිවසෙන උප්පත්තිතො
 පාකටං. ලක්ඛණපටිච්චෙධතො පන උභයමිපි ගම්භීරං.
 ඉති තානි දුද්දසත්තා ගම්භීරානි. ඉතරෙසං පන ද්විත්තං
 දස්සනත්ථාය පයොගො භවග්ගහණත්ථං
 හත්ථප්පසාරණං විය අවිච්චුසනත්ථං පාදප්පසාරණං
 විය සතධා හින්තස්ස වාලස්ස කොටියා කොටිපාදනං
 විය ච හොඳි. ඉති තානි ගම්භීරත්තා දුද්දසානි. එවං
 දුද්දසත්තා ගම්භීරෙසු ගම්භීරත්තා ච දුද්දසෙසු චතුසු
 සච්චෙසු උග්ගහාදිවසෙන පුබ්බහාගඤ්ඤාණුප්පත්තිං
 සන්ධාය ඉදං දුක්ඛෙ ඤාණන්තිආදි චුත්තං.
 පටිච්චෙධක්ඛණෙ පන එකමෙව තං ඤාණං හොඳි.

නෙක්ඛමිමසඬිකප්පාදයො
 කාමබ්‍යාපාදවිහිංසාවිරමණසඤ්ඤානං නානත්තා
 පුබ්බහාගෙ නානා, මග්ගක්ඛණෙ පන ඉමෙසු තීසු
 යානෙසු උප්පන්නස්ස අකුසලසඬිකප්පස්ස
 පදපච්ඡෙදතො අනුප්පත්තිසාධනවසෙන මග්ගඬිගං
 පුරයමානො එකොව කුසලසඬිකප්පො උප්පජ්ජති.
 අයං සම්මාසඬිකප්පො නාම.

මුසාවාදාවෙරමණි ආදයොපි මුසාවාදාදීහි
විරමණසඤ්ඤානං නානත්තා පුබ්බභාගෙ නානා,
මග්ගක්ඛණෙ පන ඉමෙසු චතුසු යානෙසු උප්පන්නාය
අකුසලදුස්සිලාවෙනනාය පදපච්ඡෙදතො
අනුප්පත්තිසාධනවසෙන මග්ගඛිගං පුරයමානා එකාව
කුසලවෙරමණි උප්පජ්ජති. අයං සම්මාවාචා නාම.

පාණාතිපාතාවෙරමණි ආදයොපි පාණාතිපාතාදීහි
විරමණසඤ්ඤානං නානත්තා පුබ්බභාගෙ නානා,
මග්ගක්ඛණෙ පන ඉමෙසු තීසු යානෙසු උප්පන්නාය
අකුසලදුස්සිලාවෙනනාය අකිරියතො පදපච්ඡෙදතො
අනුප්පත්තිසාධනවසෙන මග්ගඛිගං පුරයමානා එකාව
කුසලවෙරමණි උප්පජ්ජති, අයං සම්මාකම්මන්තො
නාම.

මිච්ඡාආජීවන්ති බාදනියහොජනියාදීනං අත්ථාය
පවත්තිතං කායචච්චිච්චරිතං. පහායාති චජ්ඡෙත්වා.
සම්මාආජීවෙනාති බුද්ධපසත්ථෙත ආජීවෙන. ජීවිතං
කප්පෙතීති ජීවිතප්පවත්තිං පවත්තෙති.
සම්මාආජීවොපි කුහනාදීහි විරමණසඤ්ඤානං
නානත්තා පුබ්බභාගෙ නානා, මග්ගක්ඛණෙ පන
ඉමෙසුයෙව සත්තසු යානෙසු උප්පන්නාය
මිච්ඡාජීවදුස්සිලාවෙනනාය පදපච්ඡෙදතො
අනුප්පත්තිසාධනවසෙන මග්ගඛිගං පුරයමානා එකාව
කුසලවෙරමණි උප්පජ්ජති, අයං සම්මාආජීවො නාම.

අනුප්පන්තානන්ති එකස්මිං වා භවෙ තථාරූපෙ වා
ආරම්මණෙ අත්තනො න උප්පන්තානං. පරස්ස පන
උප්පජ්ජමානෙ දිස්වා ‘අහො වත මෙ ඵවරූපා පාපකා
අකුසලධම්මා න උප්පජ්ජෙය්‍යු’න්ති ඵවං.
අනුප්පන්තානං පාපකානං අකුසලානං ධම්මානං
අනුප්පාදාය. ඡන්දං ඡනෙතීති තෙසං
අනුප්පාදකපට්ඨපත්තිසාධකං වීරියඡන්දං ඡනෙති.
වායමතීති වායාමං කරොති. වීරියං ආරහතීති වීරියං
පවත්තෙති. චිත්තං පග්ගණ්හතීති වීරියෙන චිත්තං
පග්ගහිතං කරොති. පදහතීති කාමං තචො ච ත්භාරු ච
අට්ඨි ච අවසිස්සතුති පදහනං පවත්තෙති.

උප්පන්තානන්ති සමුදාවාරවසෙන අත්තනො
උප්පන්තපුබ්බානං. ඉදානි තාදිසෙ න උප්පාදෙස්සාමීති
තෙසං පහානාය ඡන්දං ඡනෙති. අනුප්පන්තානං
කුසලානන්ති අප්පට්ඨෙද්ධානං පයමජ්ඣානාදීනං.
උප්පන්තානන්ති තෙසංයෙව පට්ඨෙද්ධානං. යිතියාති
පුනප්පුනං උප්පත්තිපබන්ධවසෙන යිතත්ථං.
අසම්මොසායාති අවිනාසනත්ථං. භියොභාවායාති
උපරිභාවාය. වෙපුල්ලායාති විපුලභාවාය. භාවනාය
පාරිපුරියාති භාවනාය පරිපුරණත්ථං. අයමපි
සම්මාවායාමො අනුප්පන්තානං අකුසලානං
අනුප්පාදනාදිචිත්තානං නානත්තා පුබ්බහාගෙ නානා,
මග්ගක්ඛණෙ පන ඉමෙසුයෙව චතුසු යානෙසු

කිව්වසාධනවසෙන මග්ගභිගං පුරයමානං එකමෙව
කුසලවීරියං උප්පජ්ජති. අයං සම්මාවායාමො නාම.

සම්මාසතිපි කායාදිපරිග්ගාහකචිත්තානං නානත්තා
පුබ්බභාගෙ නානා, මග්ගක්ඛණෙ පන චතුසු යානෙසු
කිව්වසාධනවසෙන මග්ගභිගං පුරයමානා එකාව සති
උප්පජ්ජති. අයං සම්මාසති නාම.

ඤානානි පුබ්බභාගෙපි මග්ගක්ඛණෙපි නානා,
පුබ්බභාගෙ සමාපත්තිවසෙන නානා, මග්ගක්ඛණෙ
නානාමග්ගවසෙන. එකස්ස හි පයමමග්ගො
පයමජ්ඣානිකො භොති, දුතියමග්ගාදයොපි
පයමජ්ඣානිකා වා දුතියජ්ඣානාදීසු
අඤ්ඤතරඤානිකා වා. එකස්සපි පයමමග්ගො
දුතියාදීනං අඤ්ඤතරඤානිකො භොති, දුතියාදයොපි
දුතියාදීනං අඤ්ඤතරජ්ඣානිකා වා පයමජ්ඣානිකා වා.
එවං චත්තාරොපි මග්ගා ඤානවසෙන සදිසා වා අසදිසා
වා එකච්චසදිසා වා භොන්ති. අයං පනස්ස විසෙසො
පාදකජ්ඣානනියමෙන භොති.

පාදකජ්ඣානනියමෙන තාව පයමජ්ඣානලාභිනො
පයමජ්ඣානා වුට්ඨාය විපස්සන්තස්ස උප්පන්තො
මග්ගො පයමජ්ඣානිකො භොති.
මග්ගභිගබ්බොජ්ඣානිකානි පනෙත්ථ පරිපුණ්ණානෙව
භොන්ති. දුතියජ්ඣානනො වුට්ඨාය විපස්සන්තස්ස
උප්පන්තො දුතියජ්ඣානිකො භොති. මග්ගභිගානි

පනෙන්ඵ සත්ත භොන්ති. තතියජ්ඣානතො වුට්ඨාය විපස්සන්තස්ස උප්පන්තො තතියජ්ඣානිකො. මග්ගඤ්ඤානි පනෙන්ඵ සත්ත, බොජ්ඣංගඤ්ඤානි ඡ භොන්ති. එස නයො චතුත්ඵජ්ඣානතො වුට්ඨාය යාව නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං.

ආරුප්පෙ චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානං උප්පජ්ජති, තඤ්ච ලොකුත්තරං, නො ලොකියන්ති චුත්තං, එත්ඵ කඵන්ති? එත්ඵාපි පයමජ්ඣානාදීසු යතො වුට්ඨාය සොතාපත්තිමග්ගං පටිලහිත්වා අරුපසමාපත්තිං භාවෙත්වා සො ආරුප්පෙ උප්පන්තො, තං ඤානිකාවස්ස තත්ඵ තයො මග්ගා උප්පජ්ජන්ති. එවං පාදකජ්ඣානමෙව නියමෙති.

කෙචි පන ටෙරා “විපස්සනාය ආරම්මණභූතා බන්ධා නියමෙත්ති” ති වදන්ති. කෙචි “පුග්ගලජ්ඣාසයො නියමෙති” ති වදන්ති. කෙචි “වුට්ඨානගාමිනිවිපස්සනා නියමෙති” ති වදන්ති. තෙසං වාදවිනිච්ඡයො විසුද්ධිමග්ගෙ වුට්ඨානගාමිනිවිපස්සනාධිකාරෙ චුත්තනායෙනෙව වෙදිතඛිබො.

අයං වුච්චති, භික්ඛවෙ, සම්මාසමාධිති අයං පුඛ්ඛභාගෙ ලොකියො අපරභාගෙ ලොකුත්තරො සම්මාසමාධිති වුච්චති.

ඉති අජ්ඣන්තං වාති එවං අත්තනො වා චත්තාරි
 සච්චානි පරිග්ගණ්හිත්වා, පරස්ස වා, කාලෙන වා
 අත්තනො, කාලෙන වා පරස්ස චත්තාරි සච්චානි
 පරිග්ගණ්හිත්වා ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සි විහරති.
 සමුදයවයා පනෙත්ථ චතුත්තං සච්චානං
 යථාසම්භාවතො උජ්ජත්තිනිවත්තිවසෙන වෙදිතඛ්ඛා.
 ඉතො පරං චුත්තනයමෙව. කෙවලඤ්ඤි ඉධ
 චතුසච්චපරිග්ගාහිකා සති දුක්ඛසච්චන්ති එවං යොජනං
 කත්වා සච්චපරිග්ගාහකස්ස හික්ඛුනො නියානමුඛං
 වෙදිතඛ්ඛං, සෙසං තාදිසමෙවාවාති.

චතුසච්චපඛ්ඛං නිට්ඨිතං.

404. එත්තාවතා ආනාපානපඛ්ඛං

චතුඉරියාපථපඛ්ඛං චතුසම්පජ්ඤ්ඤපඛ්ඛං
 ද්වන්තිංසාකාරං චතුධාතුවචත්ථානං නවසිවථිකා
 වෙදනානුපස්සනා චිත්තානුපස්සනා නීවරණපරිග්ගහො
 ඛන්ධපරිග්ගහො ආයතනපරිග්ගහො
 බොජ්ඣංගපරිග්ගහො සච්චපරිග්ගහොති එකච්චිසති
 කම්මට්ඨානානි. තෙසු ආනාපානං ද්වන්තිංසාකාරං
 නවසිවථිකාති එකාදස අජ්ජනාකම්මට්ඨානානි
 හොන්ති. දීඝභාණකමභාසිවත්ථෙථරො පන
 “නවසිවථිකා ආදීනවානුපස්සනාවසෙන චුත්තා” ති
 ආහ. තස්මා තස්ස මතෙන ද්වෙයෙව
 අජ්ජනාකම්මට්ඨානානි, සෙසානි
 උපචාරකම්මට්ඨානානි. කිං පනෙතෙසු සඛ්ඛෙසු

අහිනිවෙසො ජායතීති? න ජායති.

ඉරියාපථසම්පජ්ඣද්දනීවරණංඛොජ්ඣංචිගෙසු හි
අහිනිවෙසො න ජායති, සෙසෙසු ජායතීති.

මහාසීවත්ථෙරො පනාහ ‘එතෙසුපි අහිනිවෙසො
ජායති. අයඤ්ඤි ‘අත්ථි නු ඛො මෙ චත්තාරො
ඉරියාපථා උදාහු නත්ථි, අත්ථි නු ඛො මෙ
චතුසම්පජ්ඣද්දං උදාහු නත්ථි, අත්ථි නු ඛො මෙ
පඤ්චනීවරණා උදාහු නත්ථි, අත්ථි නු ඛො මෙ
සත්තඛොජ්ඣංචිගා උදාහු නත්ථි’ති එවං පරිග්ගණ්භාති.
තස්මා සබ්බත්ථ අහිනිවෙසො ජායතී’’ති.

යො හි කොච්චි, හික්ඛවෙති යො හි කොච්චි, හික්ඛවෙ,
හික්ඛු වා හික්ඛුනී වා උපාසකො වා උපාසිකා වා. එවං
භාවෙය්‍යාතිආදිතො පට්ඨාය චුත්තෙන
භාවනානුක්කමෙන භාවෙය්‍ය. පාටිකච්චන්ති
පටිකච්චිතඛිඛං ඉච්ඡිතඛිඛං අචස්සංභාවීති අත්ථො.
අඤ්ඤාති අරහත්තං. සති වා උපාදිසෙසෙති
උපාදානසෙසෙ වා සති අපරික්ඛිණං. අනාගාමීතාති
අනාගාමීභාවො.

එවං සත්තන්තං වස්සානං වසෙන සාසනස්ස
නිය්‍යානිකභාවං දස්සෙත්වා පුන තතො අප්පතරෙපි
කාලෙ දස්සෙත්තො තිට්ඨන්තු, හික්ඛවෙතිආදිමාහ.
සබ්බමිපි වෙතං මජ්ඣිමස්ස වෙනෙය්‍යපුග්ගලස්ස
වසෙන චුත්තං, තික්ඛපඤ්ඤං පන සන්ධාය ‘පාතොච
අනුසිට්ඨො සායං විසෙසං අධිගමිස්සති, සායං

අනුසිටියො පාතො විසෙසං අධිගමිස්සති” ති වුත්තං.
ඉති භගවා “එවං නියානිකං, භික්ඛවෙ, මම
සාසන” ත්ති දස්සෙත්වා එකවීසතියාපි යානෙසු
අරහත්තනිකුටෙන දෙසිතං දෙසනං නියාතෙන්තො
“එකායනො අයං, භික්ඛවෙ, මග්ගො...පෙ.... ඉති යං
තං වුත්තං, ඉදමෙතං පටිච්ච වුත්ත” ත්ති ආහ. සෙසං
උත්තානත්ථමෙවාති. දෙසනාපරියොසානෙ පන තිංස
භික්ඛුසහස්සානි අරහත්තෙ පතිට්ඨහිංසුති.

ඉති සුමඤ්චලවිලාසිනියා දීඝනිකායට්ඨකථායං
මහාසතිපට්ඨානසුත්තවණ්ණනා නිට්ඨිතා.